

BEYKOZ
2021
SEMPOZYUMU

BEYKOZ 2021
SEMPOZYUMU
TEBLİĞ ÖZETLERİ

TEBLİĞ ÖZETLERİ

Sempozyum Başkanı

Murat Aydın / Beykoz Belediye Başkanı

Tertip Heyeti Başkanı

Prof. Dr. İsmail Coşkun

Bilim Kurulu Üyeleri

Prof. Dr. Süha Göney / İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Korkut Tuna / İstanbul Ticaret Üniversitesi

Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken / İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa Hamdi Sayar / İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Levent Şahin / İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Murat Gül / İstanbul Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Gülden Erkut / İstanbul Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Önder Küçükerman / Haliç Üniversitesi

Prof. Dr. Murtaza Bedir / İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Zeynep Tarım / İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Arzu Terzi / İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Turgay Akbulut / İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

Doç. Dr. Ayşen Şatıroğlu / İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Sadi Süleyman Kucur / Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Sedat Bornovalı / Nişantaşı Üniversitesi

Dr. Fahri Solak / Marmara Üniversitesi

Dr. Abbas Şahin / Marmara Ormancılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

Dr. Olcay Aydemir / Yüksek Mimar

Fuat Selim Ramazanoğlu / Mimar

Saadet Özen / Arkeolog

Tertip Heyeti

Prof. Dr. İsmail Coşkun / İstanbul Üniversitesi (Tertip Heyeti Başkanı)

Prof. Dr. Rahmi Deniz Özbay / Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Yücel Bulut / İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Enes Kabakçı / İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Murat Şentürk / İstanbul Üniversitesi

Basri Akdemir / Beykoz Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürü

Dr. Öğr. Üyesi Adem Başpınar / Kırklareli Üniversitesi (Sempozyum Sekreteri)

Danışma Kurulu Üyeleri

Prof. Dr. Erol Özvar / YÖK Başkanı

Prof. Dr. Halil Akkanat / Türk Alman Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Mahmut Ak / İstanbul Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Mehmet Durman / Beykoz Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Sabahattin Aydın / Medipol Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Bayram Öztürk / İstanbul Üniversitesi

Esengül Korkmaz Çiçekli / Beykoz Kaymakamı

Ali Zengin / Beykoz Eski Belediye Başkanı

Muharrem Ergül / Beykoz Eski Belediye Başkanı

Ahmet Nezih Galitekin / Araştırmacı – Yazar

Fatih Çelik / Beykoz Belediyesi Meclis Üyesi

Manolya Demirören Tekin / Beykoz Belediye Başkan Yardımcısı

Bünyamin Korkmaz / Beykoz Belediye Başkan Yardımcısı

Engin Köklü / Beykoz Belediye Başkan Yardımcısı

Fatih Sağlam / Beykoz Belediye Başkan Yardımcısı

Feruz Kutsal / Beykoz Belediye Başkan Yardımcısı

Selami Keskin / Beykoz Belediye Başkan Yardımcısı

İÇİNDEKİLER

AÇILIŞ OTURUMU

Prof. Dr. Önder Küçükerman	13
Beykozlular Beykoz'da Tarih Boyunca Yaratılmış Büyük Değerler Hakkında Gelecekte Neleri Hatırlayacak?	
Prof. Dr. Zeynep Tarım	15
Osmanlı Döneminde Kanlıca'dan Kandilli'ye Boğaziçi'nde Yaşama Kültürü	
Dr. M. Sinan Genim	16
Beykoz'un Doğru Bilinen Yanlıları ve İki Bilinmeyeni	
Dr. Olcay Aydemir	17
Kültürel ve Doğal Mirasın Kent Turizmine Etkisi Bakımından Beykoz İlçesinin Değerlendirilmesi ve Öneriler	

1. OTURUM

Prof. Dr. Ali Selçuk Biricik	21
Beykoz'un Kuruluş ve Gelişmesinde İstanbul Boğazı ve Yakın Çevresi Strüktür ve Rölyefinin Etkileri	
Prof. Dr. Mustafa H. Sayar	22
Eski Çağ Gümrük Uygulamalarında Beykoz'un Konumu	
Prof. Dr. İdris Bostan	23
Osmanlılar Devrinde İstanbul Boğazı'ndan Gemi Geçişinin Tabi Olduğu Kurallar	
Prof. Dr. Arzu Terzi	24
Boğaziçi Beykoz Parkı Osmanlı Anonim Şirketi	

2. OTURUM

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Üstüner	29
Osmanlı Çizimlerinde İstanbul Boğazı	
Dr. Bekir Cantemir	30
İstanbul Boğazını Haritalandırmak	
Dr. Öğr. Üyesi Eyüp Çoraklı	31
Busbecq'in Gözüyle Boğaz	
Aykut Nasip Kelebek	33
Batılı Yazarların Seyahatnamelerinde Beykoz	

3. OTURUM

Dr. Öğr. Üyesi Hümeysra Bostan-Berber	39
Beykoz Kıyılarındaki Yerleşimde Boğaz Kalelerinin Etkisi	
Emel Soyer Kolçak	40
Beykoz Semalarını Aydınlatan Işıklar: Kanlıca, Umuryeri, Anadolu Kavağı ve Anadolu Fenerleri	
Leman Öznur Alaçam - Prof. Dr. Elif Özlem Aydın	42
Beykoz'un Tarihi Kıyı Köylerinde 15-19. Yüzyıl Mekânsal Biçimlenişinin Kamusal Yapılar Üzerinden Okunması	
Prof. Dr. Mehmet Akif Ceylan	44
Beykoz'da Cadde ve Sokak Adlarının Değerlendirilmesi	

4. OTURUM

Dr. Öğr. Üyesi Lâle Uçan	49
Mekân ve İnsan İlişkisi Bağlamında Fuad Paşa Yalısı'na Bakış	
Arş. Gör. Aslı Tuna	51
Küçüksu Kasrı'nın Diplomasi ve Protokolde Kullanımı	
Ayşenur Erdoğan	53
Boğaziçi'nin Nüzhetgâhında Üretim: Beykoz Değirmenleri	
Dr. Sinem Serin	55
Osmanlı Dönemi Porselen Üretiminde Beykoz'un Yeri	

5. OTURUM

Prof. Dr. Türkan Olcay	59
Rusların Gözüyle 1830'lu Yıllarda Beykoz ve Çevresi	
Doç. Dr. Sadi S. Kucur	61
Sultan II. Mahmud'un Gökusu'da Yaptığı Tüfek Atışı Hatırasına Dikilen 1226 (1811) Tarihli Ayak ve Nişan Taşı	
Oktay Türkoğlu	63
Beykoz'da Hattatların Yazdığı Kitabeler	
Sedat Anar	66
Beykoz'un Üç Santurisi	
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Emel Ekim	68
Sultan Abdülaziz Dönemi Beykoz Kasr-ı Hümayunu'nun Tadilatına Dair Belgeler	

6. OTURUM

Dr. Öğr. Üyesi Adem Başpınar	71
Demografik Göstergelerle Beykoz	
Dr. Öğr. Üyesi Abdüsselam Sağın	72
Beykoz'da Ekonomik ve Mali Göstergeler	
Doç. Dr. Ömer Faruk Güleç	73
Beykoz'da Rekabetçilik, Ticari Hayat ve Girişimcilik	
Dr. Öğr. Üyesi Fatih Karasaç	74
Beykoz'da Sağlık Göstergeleri	

7. OTURUM

Prof. Dr. Ünal Akkemik	77
İstanbul Boğazi Çevresinin Geçmişten Günümüze Bitkileri ve Değişimleri	
Dr. Abbas Şahin	79
Beykoz Ormanlarının Sürekliliğinin Sağlanması ve Faydalanmanın Düzenlenmesi	

Dr. Gülçin Özer - Prof. Dr. Ender Makineci	81
Beykoz Kestane Ormanları ve Ekolojik Değerlendirmeler	

Nilüfer Şahin	82
Beykoz için Agroforestry Uygulama Önerisi: İhlamur Örneği	

Selman Ertaş - Yılmaz Acet	84
Beykoz Ormanlarındaki Yaban Hayatı Varlığı ve Yaban Hayatı Üzerindeki Risk Faktörleri	

8. OTURUM

Dr. Öğr. Üyesi Furkan Yıldız	87
Beykoz'da Altyapı ve Ulaşım	

Doç. Dr. Raif Cergibozan	88
Beykoz Belediyesi'nin Dijital İletişim Performansının Karşılaştırılması	

Arş. Gör. Kenan Mengüç - Doç. Dr. Nezir Aydın	89
İstanbul'un Mobilitesi için Makine Öğrenmesinde Kullanılacak İdeal Girdi Özelliklerin Tespiti ve Beykoz İlçesinin İstanbul İlçeleri Arasındaki Yerinin Belirlenmesi	

Doç. Dr. Mehmet Hanefi Topal	90
Beykoz'da Yaşam Kalitesi	

9. OTURUM

Yüksek Mimar Fuat Selim Ramazanoğlu	93
Boğaziçi'nin Süsü Kürek Sandalları ve Kayıkhaneler	

Dr. Öğr. Üyesi Salim Aydın	94
İstanbul Boğaziçi Erguvan Kültürü: Beykoz Burunbahçe Örneği	

Dr. Öğr. Üyesi Füsün Deniz Özden	96
Feyhaman Duran'ın Gözünden Anadoluhisarı	

Beşir Ayvazoğlu	97
Leyla Saz'a Göre Boğaziçi ve Mehtap Safaları	

10. OTURUM

- Dr. Öğr. Üyesi Aylin Yaman Kocadağlı** 101
Sürdürülebilirlik Bağlamında Şehir Tarımı; Beykoz Örneği
- Dr. Öğr. Üyesi Jülide Edirne Erdiñ** 103
Sürdürülebilir Kalkınmada Kültürel Miras Bilgisinin ve Geleceğe
Aktarımının Rolü Üzerine Bir Örnek: Tofaş Bursa Anadolu Arabaları Müzesi
- Ege Bağlıkaya** 106
Arkeolojik ve Kültürel Mirasın Ticarileşmesinde
Kamu Özel Sektör Ortaklığıyla Sürdürülebilir Mekanizmalar
- Arş. Gör. Merve Zayım** 107
Neden Beykoz Bir Üniversite Şehri Olmalı?
- Prof. Dr. Nur Urfaloğlu** 109
Dünyadan ve Türkiye’den Endüstri Yapılarının
Yeniden Kullanım Örnekleri

11. OTURUM

- Dr. Öğr. Üyesi Çilem Tercüman** 113
Ahmet Rasim’in Beykoz Seyirleri
- Prof. Dr. Ali Şükrü Çoruk** 114
Küçüksuda “Kör Kazma”: Tarihî Bir Karakolun İzinde
- Dr. Öğr. Üyesi Koray Üstün** 115
Kültür, Kimlik ve Mekân Odağında Halide Edib Adıvar’ın Tatarcık Romanı
- Prof. Dr. Abdullah Uçman** 116
Abdülhak Şinasi Hisar ve Boğaziçi Medeniyeti

12. OTURUM

- Halil Solak** 119
Refik Halid’in Görülmeyen Boğaziçi Manzaraları
- Doç. Dr. Mehmet Samsakçı** 120
Nehr-i Aziz: Sâmîha Ayverdi’nin Eserlerinde
Boğaziçi Dikkat ve Hassasiyeti

- Dr. Öğr. Üyesi Erdem Dönmez** 121
İlhami Safa ve Anadolu Hisarında Beş Cinayet Romanı Üzerine
- Doç. Dr. Yakup Öztürk** 122
Sermet Muhtar Alus’un Gözünden Beykoz ve Köyleri
- Öğr. Gör. Dr. Serhat Demirel** 123
Salâh Birsell’in Boğaziçi Odaklı Tarih Anlatılarında Beykoz

13. OTURUM

- Merve Ayar Yılmaz - Arş. Gör. Melek Kırtıl** 127
Beykozlu Gençlerin Kent İmgesi
- Arş. Gör. Büşra Turan Tüylüoğlu** 129
Yükseköğretim Mezunu Beykozlu Genç Yetişkinlerin
Kentsel Deneyimleri
- Tuba Doğan** 130
Gençler için Üçüncü Mekân Üretimi:
Beykoz Örnek Durum Çalışması
- Elif Altundere** 132
Lise Öğrencilerinin Korku Kültürü ve Güven Algıları: Beykoz Örneği

14. OTURUM

- M. Hakan Koçak** 137
“Beykoz Camcılığı” Hakkında Mitler ve Gerçekler
- Arş. Gör. Ömer Koç** 139
Türk Endüstri İlişkilerinin Dönüm Noktası: 1966 Paşabahçe Grevi
- Doç. Dr. Serhat Yetimova** 140
“Sözlü Tarih Beykoz” Projesi Kapsamında Çekilen Belgeselde
Kültürel Miras ve Sosyal Fabrika Olgusu Üzerine Bir İnceleme
- Prof. Dr. Üzlifat Özgümüş** 142
Beykoz Cam ve Billur Müzesi

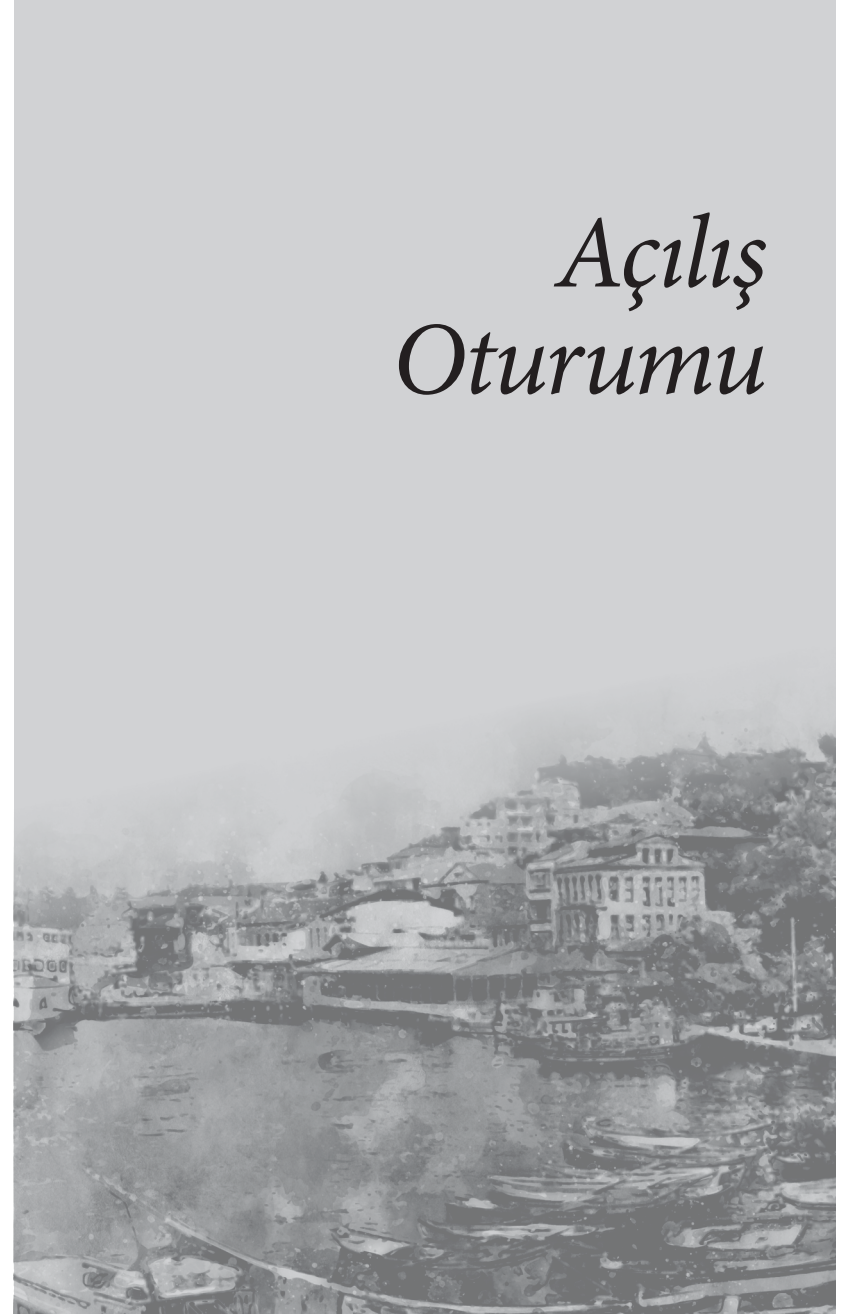
15. OTURUM

- Prof. Dr. Zeynep Enlil** 145
Kültür ve Yaratıcılık Eksenli Stratejiler Üzerinden İstanbul'u ve
Beykoz'u Yeniden Düşünmek İçin Bir Çerçeve
- Doç. Dr. Ebru Kerimoğlu** 146
Yaratıcı Ekonomi ve Kentsel Politikalar
- Dr. Öğr. Üyesi Dilcu Gönül** 147
Beykoz'un Otantik Kimliği ve Bilgi Üretim Biçimleri
- Doç. Dr. Elif Örnek** 148
Kültürel Peyzaj Ekseninden Beykoz'a Bakmak

16. OTURUM

- Arş. Gör. Muhammed Erkam Kocakaya** 151
Beykoz İlçesinde İş gücüne Dâhil Olmayanların Yapısal Özellikleri
- Doç. Dr. Osman Akgül** 152
Beykoz İlçesinde İşsizliğin Görünümü ve Yapısal Özellikleri
- Arş. Gör. Ali İhsan Balcı** 153
Beykoz İlçesinde İstihdam Edilenlerin Yapısal Özellikleri

Açılış Oturumu

Beykozlular Beykoz'da Tarih Boyunca Yaratılmış Büyük Değerler Hakkında Gelecekte Neleri Hatırlayacak?

Prof. Dr. Önder Küçükerman

Haliç Üniversitesi Haliç Araştırmaları Merkezi

Öz

1950 yılında Danimarka Eğitim Bakanı hükûmete şöyle bir soru sormuştu: Biz Viking miyiz? Evet Viking'iz. Ama bu kültürü gelecek kuşaklara nasıl aktaracağız? Film çevirerek mi, kitap yazarak mı, yoksa hikâye anlatarak mı, yoksa genç kuşaklar için sürdürülebilir eğitim amaçlı ve gerçek bir Viking köyü kurarak mı?

Bu soruya hükûmet şöyle bir yanıt vermişti: Size gerçek Viking kalıntıları olan bir köyü verelim, orada bir araştırma merkezi kurarak gelecekte her Viking çocuğunun orada hayatı boyunca en az on beş gün kalarak gerçek bir Viking kültürünü yaşamasını sağlayın. Böylece Danimarka yakınlarındaki “Lejre Viking Araştırma Merkezi” kuruldu. Gerçekten de bugün Danimarka'da, Norveç'te ve İsveç'te yaşayan “Viking çocukları” bu kampta on beş gün kalmak için sıraya giriyor; orada gerçek bir Viking tasarım kültürünü öğreniyor. Daha da önemlisi, bu merkezde yapılan “Viking kültürü ve sanayi” araştırmaları için ülkenin en büyük sanayi ve tasarım şirketleri sponsor oluyor. Çünkü bu alandaki başarılarının arkasında bu büyük mirasın etkili olduğunu biliyorlar.

Şimdi ben benzer bir soruyu Beykoz için soruyorum: Yüzlerce yıl boyunca Beykoz'da yaşanmış ve yaratılmış olan çok özel bir tasarım, sanayi ve yaşam kültürünün izleri gelecek kuşaklara nasıl aktarılacak? Film çevirerek mi, kitap yazarak mı, hikâye anlatarak mı, yoksa bu konuda gerçek bir “kültürel sürdürülebilirlik ortamı yaratarak mı?”

1450'li yıllardan 1700'lü yıllara kadar Beykoz bir Boğaziçi balıkçı köyüydü. Ama daha da önemlisi çok büyük bir doğal hazineydi. 1700'lü yıllarda Beykoz bu nedenle sultanların parklarına ve köşklarine ev sahipliği yaptı. 1800'lü yıllarda doğal özellikleri nedeniyle Osmanlı Devleti'nin ilk ve çok

önemli sanayileşme girişimlerinin merkezi oldu. Bir bakıma uluslararası teknolojinin uygulama alanı oldu. 1850’lerde Sanayi Devrimi’nin Boğaziçi’ndeki merkezi oldu ve kültürel yapısı önemli ölçüde değişti. 1900’lü yıllarda daha da özel bir sanayi bölgesi oldu. 1935 yılında ise Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk cam fabrikası Paşabahçe Cam Fabrikasının yaratılması, Beykozluların ev sahipliği ve emeği ile gelişti ve sonuçta bugün bütün dünya ile yarışan bir Şişecam ortaya çıktı. 2000’li yıllarda bu fabrikalar ortadan kalktı ama bu kez de bu eski kültürü sürdürmeye çalışan küçük girişimler başladı. Ama asıl değişim son yıllarda yaşandı. Artık çok başka bir Beykoz var. Üniversiteler açıldı, yeni yerleşmeler yaratıldı. Ama eskiden Beykoz’da toprağı işleyenler için yapılan özgün bir “Beykoz çapası” niçin yok? Ya da kestane dalından yapılan bir “Beykoz bastonu” ne oldu? Beykoz “çuha” kumaşlarını hatırlayan var mı? Beykoz fabrikasında üretilen kâğıtlar nerede? Ya da Beykoz dericiliğinin çok onurlu ürünleri nereye gitti? Şimdilik Beykoz’un ünlü “çeşmibülbülü” kısmen sürdürülüyor. Uluslararası ünlü Paşabahçe markasının Beykoz’da yaratıldığı şimdilik hafızalarda duruyor. Ama bu durumda sorumu yineliyorum: Yüzlerce yıl boyunca Beykoz’da yaşanmış, yaratılmış ve büyük heyecan vermiş çok özel bir kültürün izleri gelecek kuşaklara nasıl aktarılacak? Film çevirerek mi, kitap yazarak mı, hikâye anlatarak mı, yoksa bu konuda gerçek bir “kültürel sürdürülebilirlik ortamı yaratarak mı?” Ve daha da önemlisi bu işi kim veya kimler yapacak?

Anahtar Kelimeler: kültürel aktarım, Beykoz kültürü, kültürel sürdürülebilirlik, kuşaklararası aktarım

Osmanlı Döneminde Kanlıca’dan Kandilli’ye Boğaziçi’nde Yaşama Kültürü

Prof. Dr. Zeynep Tarım

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Öz

Marmara Denizi’nden Karadeniz’e ulaşan iki tarafı girintili çıkıntılı koylar, burunlar ve üzerindeki yamaçlarla İstanbul’un en estetik coğrafyasını oluşturan Boğaziçi’nde yerleşim, 15. yüzyılda başlamış olmakla birlikte Osmanlı insanının günlük hayatın ritüellerine karışması 18. yüzyıl itibarıyla canlanmıştır. Deniz kıyısındaki yalılar ile tepe hattındaki köşkerlerin sakinleri senenin daha çok bahar ve yaz aylarında yaşadıkları bölgede keşfettikleri bir başka İstanbul’a göre günlük hayatlarını şekillendirmek mecburiyetinde kalırlardı. Erguvan, mor salkım, gül, lodos, poyraz, lüfer takvimi etkileyen sadece birkaç etkindir. Boğaziçi’nin günlük ziyaretçileri de bu takvimi izleyen ziyaretlerini binış, tenezzüh gibi çeşitli çerçeveler içine alırlardı. Boğaziçi’ndeki hayat; coğrafyasıyla, mimarisiyle, sakinleriyle, ziyaretçileriyle Payitaht İstanbul’un hem devamını? hem farklı etkilerle zenginleşen bir yaşama adabı oluştururdu. Bu çalışma, Kanlıca ve Kandilli örneğinde Osmanlı döneminde insan ve muhit ilişkisi çerçevesindeki yaşama alışkanlıklarının İstanbul şehir kültürüne katkısını anlamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Boğaziçi, Kanlıca, Kandilli, yaşama kültürü, şehir kültürü

Beykoz'un Doğru Bilinen Yanlışları ve İki Bilinmeyen

Dr. M. Sinan Genim

Yenilem Proje Danışmanlık T.A.Ş.

Öz

Boğaziçi üzerine yaptığım araştırmalar sırasında geçmişten gelen çok sayıda bilginin yanlış yorumlara neden olduğunu gördüm. Çoğu araştırmacı geçmişe ait bilgileri üzerinde yeteri kadar düşünmeden, anlatılanların gerçek olup olmadığını araştırmadan olduğu gibi kullanmaya devam etmiştir. Günümüzde yapılan çoğu araştırma da geçmişten gelen ve çoğu yerde birbirinden alınma bu söylentileri doğru kabul edip olduğu gibi kullanmakta bir sakınca görmemiştir. Bu yanlışları dile getirip bundan böyle yapılan araştırmalarda daha dikkatli olunması gerektiğini dile getirmeye çalışacağım. Anadolu Kavağı girişinde bir sokak tabelası yer alıyor: “Macar Tabya Caddesi.” Geçmiş hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olmayanlar bunu olduğu gibi kabul ediyor. Bu tabelanın bulunduğu caddenin güneyinde bir burun ve burun üzerinde Boğaz'ın savunması için yapılmış bir tabya bulunur. Geçmişte çoğu kişinin “Macar Tabya” adı ile bildiği bu tabya, 1980 sonrası yapılan bir düzenleme ile “Acar Tabya” adıyla anılır oldu. Bir bölümü Sultan III. Mustafa (1757-1774), bir bölümü ise Sultan I. Abdülhamid (1774-1789) döneminde yaptırılan bu tabyaların daha önceleri “Mâ-i Cari Bahçesi” adıyla anılan bir bahçe içinde olduğu bilinmektedir. Halk arasında “Macar” olarak yaygınlaşan bu terimin de öncelikle de caddenin adının düzeltilmesi, doğrusu olan Mâ-i Cari isminin konulması gerekir. İkinci konu ise “Tokat Bahçesi”dir. Fatih Sultan Mehmed (1451-1481) döneminde kurulduğu bilinen Tokat Bahçesi'nin adı, Evliya Çelebi'ye atfen çoğu araştırmada söylendiği gibi Tokat'ın fethi üzerine konulmaz. Tokat, Yıldırım Bayezid döneminde Osmanlı mülküne dâhil olmuştur. Fatih döneminde yağmalanır ise de işgal edilmez. Burada bahsedilen halk arasında avlu anlamına kullanılan “tokat” kelimesidir. Tokat çevresi çit ile çevrili bir avludur ve genellikle av hayvanlarının veya gebe kısırakların muhafazası için kullanılır. Beykoz için artık unutulmuş iki ayrıntıdan da bahsetmek isterim. Bunların biri “Sütlüce Yerleşmesi”, diğeri ise Göksu'daki “Dört Kardeşler Mesiresi” ve “Meryem Ana Ayazması”dır.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, Macar Tabya Caddesi, Mâ-i Cari, Tokat Bahçesi

Kültürel ve Doğal Mirasın Kent Turizmine Etkisi Bakımından Beykoz İlçesinin Değerlendirilmesi ve Öneriler

Dr. Olcay Aydemir

Yüksek Mimar, Restorasyon Uzmanı

Öz

Bu tebliğde, İstanbul'un kırsal dokusunu hâlen koruyan Beykoz ilçesinin kentsel yaşam kalitesi bağlamında kültürel ve doğal mirasının, kent turizmine etkisi bakımından örneklerini içeren hususlar anlatılacaktır. Öncelikli olarak semt potansiyeli, daha sonra dünya örnekleri sunulurken ilçeye önerilerde ve değerlendirmelerde bulunulacaktır. Doğal ve tarihî sitlerin korunması; kırsal rezervler, küresel ısınma, gıda ve enerji kıtlığı gibi güncel konular göz önünde bulundurulduğunda Beykoz'un şansı ve potansiyeli daha da önem kazanmaktadır. Bu kazancın, bugünün koşullarında hayatımıza pandemi gölgesinde nasıl katılacağı bizim olduğu gibi dünyanın da büyük sorunudur. Beykoz'un doğal ve kültürel mirası, kültürel ve yaratıcı eylemlerin zengin mozaïği, tüm İstanbul için bir miras olacaktır. Doğası, tarihî yapıları ve arkeolojik alanları, müzeleri, anıtları, sanat eserleri, gastronomisi, edebiyatı, müziği ve görsel-işitsel aktiviteleri (eski açık sinemaları) yaşayanlar için kent turizmi için bir fırsat olacaktır. Öneriler yerel makamların politikaları ve programları adına korumaya ve geliştirmeye dönük görselleri içerecektir. Bu politika ve programa dönük örnek görseller sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: kültürel miras, doğal miras, turizm, Beykoz, politika önerileri

1. Oturum *Boğaziçi ve* *Beykoz*

Beykoz'un Kuruluş ve Gelişmesinde İstanbul Boğazı ve Yakın Çevresi Strüktür ve Rölyefinin Etkileri

Prof. Dr. Ali Selçuk Biricik (Emekli)

Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü

Öz

Çatalca Yarımadası ile Kocaeli Yarımadası'nı birbirinden ayıran, Marmara Denizi'ni Karadeniz'e bağlayan, her hâli ile bir tabiat harikası olan Boğaz doğal özellikleri itibarıyla fevkalâde önemli bir cazibe yeridir. Boğaz'ın bu cazibesi zaman içerisinde insanların ilgi odağı olmuş; adeta onları kendine bağlayan güçlü bir mıknatıs hâline dönüşmüştür. Oldukça zengin bir potansiyele sahip olan Boğaz yakın-uzak çevresi ile birlikte, jeolojik mazide Karbonifer sonlarından itibaren günümüze kadar geçirdiği jeolojik-jeomorfolojik bir evrimin sonucu olarak kendini göstermiştir. Boğaz'ın oluşum ve gelişimi çerçevesinde vukua gelmiş arazinin strüktür ve rölyefi beşer hayatı için uygun bir ortam hazırlamıştır. Bu uygunluk oluşuktan sonra insanlara adeta davetiye çıkarılmış; onların yerleşebileceği mekânlar hâline bürünmüştür. İşte Beykoz da bunlardan birisidir. Beykoz İstanbul Boğazı'nın incilerindendir. Burada oturanlar, keza buraları ziyaret edenler mutlu insanlardır. Konunun ayrıntısı hiç şüphesiz bu oldukça kısa özet bilginin nüfuz edebileceği hususları kapsayacaktır.

Anahtar Kelimeler: İstanbul Boğazı, strüktür, rölyef, Beykoz

Eski Çağ Gümrük Uygulamalarında Beykoz'un Konumu

Prof. Dr. Mustafa H. Sayar

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Öz

Dünyanın en önemli su yollarından birisi üzerinde bulunan Beykoz, tüm dönemlerde olduğu gibi Eski Çağ'da da deniz üzerinden taşınan malların önemli denetleme bölgelerinden birisiydi. Özellikle Asya ile Avrupa arasında insan geçiş trafiğinin artmaya başladığı MÖ 6. yüzyıl sonlarından başlayarak Boğazlar trafiğini denetlemek isteyen siyasi güçler Beykoz'un bulunduğu bölgeyi egemenlik alanları içinde bulundurmak istemekteydi. MÖ 7. yüzyılın ilk çeyreğinde kurulmuş olan Kalkedon (=Kadıköy) şehir devletinin arazisinin Boğaz'ın Anadolu yakasında Anadolu Feneri bölgesine kadar uzanması Boğaz'ın Beykoz bölgesinin jeostratejik önemini vurgulamaktadır. Özellikle MÖ 2. yüzyılın ilk çeyreğinde kurulduğu ve tüm Batı Anadolu sahillerindeki limanları kapsadığı anlaşılan gümrük düzenlemesinin başlangıç noktasının Anadolu Kavağı bölgesi olması, Beykoz ve çevresinin Eski Çağ'daki önemini göstermektedir. Bildiri kapsamında Eski Çağ'da Beykoz bölgesindeki su yolundan taşınan malların ve buradan geçen gemilerin hangi gümrük kurallarına uymak zorunda olduklarına ilişkin belgelerin sunumu ve tarihî yorumlarının yapılması öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gümrük uygulamaları, Eski Çağ, Kalkedon, Su yolları

Osmanlılar Devrinde İstanbul Boğazı'ndan Gemi Geçişinin Tabi Olduğu Kurallar

Prof. Dr. İdris Bostan

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Öz

İstanbul'un fethiyle birlikte yeni Osmanlı başkentinin güvenliğini sağlamak amacıyla Karadeniz ve bugünkü Ege Denizi üzerinde hakimiyet mücadelesi başlatan Fatih, fetihten önce İstanbul Boğazı'nın iki yakasını iyice tahkim etmiş bulunuyordu. Çok geçmeden Çanakkale Boğazı'na da Kilidbahir ve Kal'a-i Sultaniye kalelerini inşa ettirerek askerî bakımdan gerekli tedbirleri alınca önce Karadeniz'in bütün kıyılarını ele geçirmeye ve aynı zamanda Boğazönü adalarını fethetmeye girişti. Karadeniz'de kontrolün sağlanması ile birlikte bu denize geçiş engellendi ve sadece bir iç deniz olarak Osmanlı ticaret gemilerine açık hâle getirildi. 16. yüzyılın ortalarına doğru dış ticarete kapatılan Karadeniz'e, İstanbul Boğazı'ndan geçişe müsaade edilmedi. Bu durum Küçük Kaynarca Antlaşması'na kadar bu şekilde devam etti. Rusya askerî bakımdan güçlenerek karada pek çok Osmanlı toprağını ele geçirmesinden sonra Karadeniz'de önce ticaret yapma hakkı elde etti. Azak ve Kırım'ın ilhaki üzerine Rusya yönetimindeki Karadeniz limanlarına gidecek Osmanlı ve Rus tüccarları Boğaz'dan geçiş izni almaya ve taşıdıkları malları ilgili limanlara teslim ettikten sonra mürettebatları eksiksiz olarak geri dönmeye mecbur tutuldu. Bu uygulamanın gereği olarak Ege adalarının gayrimüslim tebaası ile Rus tüccarların İstanbul Boğazı'ndan geçişte tabi olduğu muameleye dair "izn-i sefine" fermanları verilmeye ve buna ait kayıtlar tutulmaya başlandı. İzn-i sefine kayıtlarına ait bu belgeler bize ticaret yapan tüccarların kimlikleri, tabi oldukları ticaret şartları, kullandıkları gemi türleri ve seyrisefain kuralları hakkında ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Bu bildiride İstanbul Boğazı'ndan geçişin tabi olduğu kuralların tarihî süreci hakkında Osmanlı belgeleri üzerinden değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Boğaz geçişi, Osmanlı Devleti, izn-i sefine, Rusya, deniz ticareti

Boğaziçi Beykoz Parkı Osmanlı Anonim Şirketi

Prof. Dr. Arzu Terzi

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Öz

Osmanlı Devleti'nin itibarlı sarrafları arasında yer alan Abraham Paşa aynı zamanda Mısır Hidivliği sarraflığı hizmetini de yürütmüştür. Mısır Hidivi'nin Kapı Kethüdalığı vazifesinde de bulunan Abraham Paşa'ya bu görevi sırasında Sultan Abdülaziz tarafından vezaret tevcih edilmiştir. Kendisi bir yandan da Mecâlis-i Ali üyeliğine getirilmiştir. Osmanlı yönetiminde Ayan Meclisi üyeliği, Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi azalığı gibi muhtelif devlet görevlerinde de bulunan Abraham Paşa İstanbul'da özellikle Beykoz ve Büyükdere olmak üzere Boğaz'ın iki yakasında geniş ve mühim araziler satın almıştır. Sultan II. Abdülhamid döneminde malî açıdan sıkıntıya düşen Abraham Paşa sahip olduğu bazı mülkleri önce rehin, sonra ise satma yoluna gitmiştir. Mesele Paşa Tırhalâdaki rehin altında bulunan ve yabancılara satmamak şartıyla satın aldığı büyük ve önemli çiftliklerini İtalya tebaasından bir tüccara satmaya kalkışır. O tarihlerde bu çiftlikler Yunanistan'ın yeniden çizilmekte olan sınırları içinde kaldığından Osmanlı devlet makamlarınca buna izin verilir. Ancak Abraham Paşa'nın aynı malî sıkıntılarla İstanbul'un stratejik olarak en önemli merkezlerinden biri olan Beykoz'daki geniş arazilerini Ruslara satmaya kalkışması gündeme geldiğinde ise buna izin verilmeyecektir. Çözüm olarak Beykoz'daki rıhtım, koruluk, Arpacı Çiftliği başta olmak üzere diğer çiftlikleri ve oldukça önemli ve geniş arazisi Hazine-i Hassa tarafından Abraham Paşa'dan satın alınmış ve Sultan II. Abdülhamid'in tapulu mülklerine dâhil edilmiştir. Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonra padişah emlakı statüsünden çıkartılıp devlet arazisi olarak Maliye Nezareti'ne devredilen Abraham Paşa'dan satın alınan mülkler, kiralanmak suretiyle devlet tarafından işletilmiştir. Bu cümleden olarak Abraham Paşa Korusu adı verilen park ve müstemilatının içinde bulunduğu önemli bir kısım arazi, Reşid b. Ayas Bey tarafından kiralanmıştır. Bir süre sonra Reşid Bey, parkı işletmek üzere bir şirket oluşturmak için İstanbul vilayetine başvurur. Konu vilayetçe Ticaret ve Ziraat Nezareti'ne taşınır ve ardından Maliye Nezareti, Şura-yı Devlet ve Sadaret'de

yapılan uzun müzakereler neticesinde düzenlenen mukavelename hükümlerince Reşid Bey'in ve oluşturulacak hisse sahiplerinin bir anonim şirket kurmaları onaylanır. Bu şirketin merkezi İstanbul'dadır ve 132.000 Osmanlı Lirası sermaye ve otuz altı sene müddetle "Boğaziçi Beykoz Parkı Osmanlı Anonim Şirketi" unvanıyla teşkil edilmiştir. Şirketin kuruluş amacı; Beykoz'daki park içinde hususî sirkler, kulüpler, gazinolar, kiraat, oyun ve konferans salonları, oteller, lokantalar, barlar, tiyatrolar, deniz hamamları, hane ve mağazalar, balık ve kara avcılığı, kışlık sporlara mahsus yerler inşa edip işletme veya işletirmek ya da kiraya vermektir. Dönemin devlet adamlarının onayı ve Sultan Mehmed Reşad'ın iradesi muvacehesinde 25 Kasım 1914 tarihli mukavele ile kurulan bu şirketin kuruluş serüveni, şirket için oluşturulan nizamname hükümleri ve çalışma biçimi gerek Osmanlı Arşivi'ndeki ilgili belgelerin gerekse basına yansıyan haberlerden elde edilen bilgilerin değerlendirilmesi sonucu bu tebliğde ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Boğaziçi Beykoz Parkı Osmanlı Anonim Şirketi, Abraham Paşa, çitlikler

2. Oturum
*Seyahatnameler
ve Haritalarla
Boğaziçi*

Osmanlı Çizimlerinde İstanbul Boğazı

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Üstüner

İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı

Öz

Kara ve deniz varlığıyla Antik Çağ'lardan itibaren medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan İstanbul, haritalarda ve çeşitli çizimlerde yer bulmuştur. Bu çizimler genel itibarıyla Boğaz'ın görünümüne odaklanırken görsellerin bir kısmında Beykoz ve çevresi de gösterilmektedir. Aynı şekilde Osmanlı medeniyetinin ortaya koyduğu ürünler olarak harita ve harita özellikli minyatürlerde de Boğaz'a geniş ölçüde yer verilir. Klasik çağ Osmanlı eserlerinden olan Batlamyus Tercümesi'nden itibaren Doğu Avrupa, Marmara, Karadeniz haritaları içerisinde İstanbul Boğazı gösterilirken ünlü denizci ve haritacı Piri Reis'in Kitab-ı Bahriye nüshalarında; Ali Macar Reis'in Atlas'ında; Atlas-ı Hümayun ve Walters Deniz Atlası'nda benzer üslupta çizimlerde Marmara Denizi ve Boğaz'la birlikte İstanbul genel hatlarıyla gösterilir. Sonraki dönemde ise Katip Çelebi ve Ebubekir Dımeşki'nin Avrupadan uyarladığı haritalarda; İbrahim Müteferrika'nın haritalarında kısmen detaylı çizimler dikkat çeker. Diğer taraftan Matrakçı Nasuh, Nev'izâde Atâi ve Seyyid Lokman gibi sanatçıların minyatürlerinde önemli yapılarıyla Boğaz ve Haliç harita özelliği gösteren çizimler olarak ön plana çıkmaktadır. Haritacılık teknik ve çizimlerinin gelişimi ile birlikte zamanla haritalar detaylandırılırken minyatür çizimleri, yerini Avrupa sanatçılarının kalemle şekillenen gravürlere bırakır. 18. yüzyılın sonlarına doğru modern tarzda haritalar yaygınlaşırken gerek Osmanlı dünyasının gerekse Avrupadan gelen haritacıların çizimleriyle İstanbul Boğazı ve Beykoz genel ve özel haritalarda daha detaylı olarak gösterilir. Bu bildiride Osmanlı Devleti'nin başlangıcından itibaren modern haritacılığın yaygınlaştığı 18. yüzyılın sonlarına kadar Osmanlı bilim adamları, entelektüelleri ve sanatçıları tarafından çizilmiş İstanbul Boğazı ve Beykoz ile ilgili harita ve minyatürler konu edilecektir. Bu bağlamda Osmanlı yazma eserleri ve müstakil haritaları çalışmanın esas kaynaklarını teşkil ederken yer yer Avrupa'da yapılmış İstanbul Boğazı haritalarına ve gravürlerine başvurulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, İstanbul Boğazı, harita, minyatür

İstanbul Boğazı'nı Haritalandırmak

Dr. Bekir Cantemir

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Öz

Yeryüzüne ait topografya bilgisinin kâğıt düzlemine aktarılması ile uğraşan haritacılar, İstanbul ve İstanbul Boğazı'nı çeşitli nedenlerle haritalandırmıştır. İstanbul ve Boğaz haritalarını, yapım tarihleri ve yapım teknikleri bakımından okuduğumuzda İstanbul ve Boğaziçi'ne ilişkin önemli bilgiler elde edebiliriz. İstanbul ve Boğaziçi'nin ilk ölçekli haritası 1786 yılında Kauffer tarafından hazırlanmıştır. 1786 öncesi İstanbul ve Boğaziçi haritaları tasvir niteliği yoğun, bölgesel isimleri ve dönemin topografya algısını göstermesi açısından önemli bilgiler ihtiva eder. 1786 yılında Kauffer ve ekibi İstanbul'un nirengi sistemi içerisinde ölçekli bir haritasını yapmışlar, Boğaziçi'nin de batımetre yöntemi ile derinlik esaslı haritasını çıkartmışlardır. Kauffer ve sonrasında yapılan Boğaziçi haritaları üzerinden ölçekli bir biçimde Boğaziçi'nin haritalarda sunum biçimi önemli veriler ihtiva etmektedir. Bu tebliğde İstanbul ve Boğaziçi haritaları üzerinden Beykoz ve Boğaziçi'nin haritalandırma tecrübesi aktarılacak, ele alınacak haritalar eşliğinde bu haritalarda Beykoz ve İstanbul Boğazı'nın tasvirleri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: eski İstanbul haritaları, eski Boğaziçi haritaları, İstanbul topografyası, İstanbul'un batımetrik haritaları

Busbecq'in Gözüyle Boğaz

Dr. Öğr. Üyesi Eyüp Çoraklı

*İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü
Latin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı*

Öz

Ogier Ghiselin de Busbecq, 1554-1562 yılları arasında Avusturya Arşidükü I. Ferdinand'ın elçisi olarak İstanbul'da bulunur. Bu ziyareti sırasında edindiği izlenimlerini, ayrıca dönemin toplumsal ve siyasi ilişkilerine, kültürel dokusuna yönelik dakik gözlemlerini, dostu Nicholas Michault'a hitaben kaleme aldığı mektuplarında samimi bir dille anlatır. *Itinera Constantinopolitanum et Amasianum* (İstanbul ve Amasya Seyahatnamesi) başlığıyla 1581 yılında yayımlanan ilk mektubundaki anlatımlarından, İstanbul'u bu ilk ziyareti sırasında Boğaz yoluyla Karadeniz'e çıkma fırsatını yakaladığı anlaşılmaktadır. Busbecq'in bu seyrüseferi esnasında kayda değer gördüğü hususların başında, Boğaz'ın asude kıyılarına konumlandırılmış, kendisinin ancak özel izinlerle gezebildiği hünkar köşkleri gelir. Busbecq'in gözünde Boğaz'ı ilginç kılan bir diğer önemli ayrıntı ise, Karadeniz girişinin tam orta yerinde denk geldiği devasa bir kaya ve söz konusu kayanın üstünde yer alan sütundur. Günümüzde "Pompeius sütunu" olarak bilinen bu sütun, aslında Boğaz'ın Avrupa girişinde bulunmakta ve Kyaneai veya Symplegades (Çarpışan Kayalar) adıyla anılan kayaların üzerinde yer almaktadır. Ancak Busbecq, Çarpışan Kayalar'dan bahsettiğinde, konuya ilişkin ayrıntılı malumat için Petrus Gyllius'un eserine bakılması gerektiğini de sözlerine ekler. Bu cümleden, Boğaz'ın girdaplı sularında bir burundan bir buruna dolaşırken aslında Petrus Gyllius'un *De Bosporo Thraico* (Trakya Boğazı) adlı eserini kendisine kılavuz edindiği anlaşılmaktadır. Petrus Gyllius'un 1544 yılından, Kanuni Sultan Süleyman'la birlikte İran seferine katıldığı 1548 yılına değin İstanbul'da kaldığı, bu esnada Boğaz'ı kâh karadan adım adım gezip dolaşmış, kâh denizden burundan buruna seyretmiş bir seyyah olduğu göz önünde bulundurulacak olursa, Busbecq'in bu vurgusu daha anlamlı hâle gelmektedir. Bu da bize Busbecq'in Boğaz'ı aslında bir bakıma Petrus Gyllius'un gözüyle seyrettiğini, bu seyrüseferi sırasında onun sunduğu bilgiler ışığında hareket ettiğini, hatta Busbecq'in gözüyle Boğaz'ın seyrine

dalmak istiyorsak her halükârda Petrus Gyllius'u da aklımızın bir köşesinde bulundurmanız gerektiğini işaret etmektedir. Öte yandan Petrus Gyllius'un, Boğaz'a ilişkin gözlemlerinin yanı sıra, İS 2. yüzyılda yaşamış bir coğrafyacı olan Byzantionlu Dionysios'un gezi notlarına yer verdiğini, ama bununla birlikte Antik Çağ edebiyatında Boğaz'a dair ne kadar rivayet ve anlatım varsa, neredeyse hepsini adeta bir manzara gibi okuyucunun gözleri önüne yerleştirdiğini de belirtmek gerekir. Dolayısıyla Busbecq'in gözüyle Boğaz'ı seyretmek, bir bakıma çağdaşı Petrus Gyllius'un gözüyle Boğaz'ı gezmek demekse, Petrus Gyllius'un gözüyle Boğaz'ı gezmek de bütün bir Antik Çağ'ın yaklaşık bin yıllık edebi ve kültürel imbiğinden süzölmüş bir birikimle Boğaz'ı seyretmek demektir. Bu bildiri kapsamında Busbecq'in boğaza ilişkin gözlemleri, bu bağlamda Petrus Gyllius'un anlatımlarıyla birlikte ele alınıp ayrıntılandırılacak ve Antik Çağ kaynaklarının tanıklığında Boğaz'ın özellikle Karadeniz girişine ilişkin değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Petrus Gyllius, Ogier Ghiselin de Busbecq, Antik Çağ, *De Bosporo Thraico, Itinera Constantinopolitana et Amasiana*

Batılı Yazarların Seyahatnamelerinde Beykoz

Aykut Nasip Kelebek

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora Programı

Öz

Batı dünyasında çok erken tarihlerde başlayan ve özellikle de Haçlı Seferleri gibi geniş çaplı hareketlerle görünürlük kazanan Doğu'yu tanıma arzusu; Osmanlı Devleti'nin bilhassa 15. yüzyıl sonrasında küresel bir aktör hâline gelmesiyle daha da artmış ve Batılıları, Doğu toplumlarının kültürel ve toplumsal kodları üzerinde araştırmalarda bulunmaya zorlamıştır. Bu süreçte Batılı siyaset ve bilim adamları ile edebiyatçılar çeşitli gerekçelerle çoğunluğu Osmanlı Devleti'ne bağlı Doğu topraklarına seyahat etmiş, bu seyahatlerdeki izlenimlerini de genellikle kitaplaştırarak Batı kamuoyuyla paylaşmışlardır. Seyahatname adı verilen bu kitaplar; bir yandan Batılı çevrelerin Doğu toplumları hakkındaki meraklarını gidermeye yönelik bir işlev taşıırken diğer yandan da Edward W. Said'in "Şarkiyatçılık-Batı'nın Şark Anlayışları" kitabında etraflıca anlattığı üzere Batılı ülkelerin Doğu üzerinde hâkimiyet kurma girişimlerine de altyapı hazırlamıştır. Batılı seyyahların Osmanlı topraklarına yolculukları daha erken yüzyıllara kadar götürülebilir; ancak bu seyahatlerin Osmanlı'nın çözölme sürecine girdiği 19. yüzyıl ile 20. yüzyıl başında yoğunluk kazandığını gözlemlemek mümkündür. Söz konusu zaman diliminde, bir kısmı Batı edebiyatının gelişiminde de önemli yerleri olan Gerard de Nerval, Theophile Gautier, Gustave Flaubert, Edmondo de Amicis, Pierre Loti, Knut Hamsun, H. C. Andersen ve Pierre de Tchihatchef gibi yazarlar Osmanlı topraklarında uzun süreli seyahatler gerçekleştirmiştir. Osmanlı Devleti'nin geniş topraklarını en ücra köşesine dek görmeye çalışan bu seyyahlar, asıl ağırlıklarını başken İstanbul'a vermiş; yine İstanbul'daki zamanlarının önemli bir kısmını da Suriçi İstanbul ile Galata, Pera, Eyüp ve Üsküdar gibi şehrin daha merkezi bölgelerine ayırmışlardır. Suriçi'nde geleneksel Türk mahallerini ve yaşayış biçimlerini; Galata ve Pera'da Türk modernleşmesinin ilk tezahürlerini; Üsküdar'da özellikle de Rufai Tekkesi'nde Türklerin çeşitli dinî ritüellerini gözlemleyen Batılı seyyahlar şehirde geçirdikleri süre içerisinde padişahı görmek için de özel bir çaba sarf etmişlerdir. Bununla birlikte Batılı seyyahlar,

Boğaziçi'ne ve günümüzde Beykoz sınırları içerisinde kalan Boğaziçi yerleşim bölgelerine de gelmiş ve buralara dair gözlem, tespit ve hatıralarını da kayıt altına almışlardır. İstanbul'un tarihi üzerine yapılan araştırmalarda, Boğaziçi'nin Doğu Roma döneminde ve Osmanlı Devleti'nin klasik zamanlarında da belli bir yerleşime sahip olduğu; ancak ciddi anlamda gelişmeye 18. yüzyıldan sonra başladığı noktasında kesin bir uzlaşma bulunmaktadır. 18. yüzyıldan sonra Osmanlı elitleri Boğaziçi'ni sayfiyelik olarak değerlendirmeye, bu bölgeye yavaş yavaş yalılar inşa etmeye başlamış ve burada kimi unsurlarıyla günümüze dek gelen bir Boğaziçi kültürünün altyapısını hazırlamıştır. 1854'te hizmete başlayan Şirket-i Hayriye vapurlarıyla birlikte şehir merkezi ile Boğaziçi arasındaki mesafe de daralmış ve böylece Boğaziçi'ne ulaşım çok daha kolay hâle gelmiştir. Gelişimini 19. yüzyıl boyunca sürdüren ve Cumhuriyet sonrasında da bir cazibe merkezi olma özelliğini koruyan Boğaziçi; 21. yüzyılda da kültürel anlamda İstanbul'un vitrin bölgeleri arasında yer almaya devam etmiştir. Dolayısıyla Batılı yazarların seyahatnamelerindeki Boğaziçi algısı ortaya çıkarıldığında, günümüzdeki Boğaziçi sevgisi ve ilgisinin de ilk örnekleri ortaya konulmuş olacaktır. Seyahatnameler, bir ülkenin ve toplumun geçmişten günümüze gelişim süreçlerini derinden kavramak isteyen araştırmacılar için son derece faydalı, bununla birlikte de sorgulayıcı bir perspektifle incelenmesi gereken belgelerdir. Seyyah, yolculuk yaptığı topraklar hakkında nesnel veriler ışığında konuşabileceği gibi birtakım siyasi, kültürel ve sınıfsal ön yargıların gölgesi altında da konuşabilir ve başından hiç geçmemiş olayları bile yaşamış gibi anlatabilir; bu da seyahatnameleri inceleyen araştırmacı adına azami dikkati zorunlu kılmaktadır. Her halükârda seyahatnameler, özellikle de İstanbul gibi büyük bir tarihi ve kültürel mirasa sahip olan ve tarih boyunca çeşitli dönüşümlerden geçmiş bulunan şehirleri anlamak adına hayati bir değer taşımaktadır. Bu çalışmada yabancı yazarların seyahatnamelerinde –günümüzde Beykoz sınırları içerisinde yer alan– Boğaziçi yerleşimlerine ve buralarda yaşayanlara dair anlatılanlar hakkında bir inceleme gerçekleştirilecek, seyahatnamelerdeki Beykoz imgesine ilişkin derli toplu bir kanaate varılmaya gayret edilecektir. Bu inceleme gerçekleştirilirken İstanbul'un ve Boğaziçi'nin tarihi gerçeklikleri daima göz önünde bulundurulacak, seyyahların Boğaziçi hakkında yazdıkları birbiriyle karşılaştırılacak ve Beykoz'a ilişkin kayda değer yaklaşımları tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu çalışmanın bir diğer özelliği de yabancı seyyahların zihnindeki Boğaziçi imgesiyle yerli yazarların ortaya koyduğu Boğaziçi imgesini karşılaştırmak olacaktır. Bilindiği üzere Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Hamdi Tanpınar, Abdülhak Şinasi Hisar ve Samiha

Ayverdi gibi isimler başta olmak üzere birçok Türk yazarı Boğaziçi'ne ve bu bölgede oluşan kültürel atmosfere çok büyük önem atfetmiş ve İstanbul'a dair yazdıklarına Boğaziçi'ni her fırsatta dâhil etmeye özen göstermişlerdir. Ayrıca bu yazarların İstanbul'a dair yazdıklarıyla Batılı yazarların seyahatnameleri arasında bir süreklilik ilişkisi tespit etmek de mümkün görünmektedir. Çünkü modern Türk edebiyatının ortaya çıkışında belirleyici etkileri bulunan Batı edebiyatı; Türk edebiyatında sadece şiir, hikâye, roman vs. türlerin oluşum ve dönüşüm süreçlerini değil seyahatname türünü de etkilemiştir. Sonuç itibarıyla bu inceleme, Batılı yazarların seyahatnamelerindeki Beykoz imgesini ortaya koymayı, bu yazarların günümüzde Beykoz sınırları içerisinde bulunan yerleşim alanlarına ilişkin izlenimlerini sorgulamayı, Beykoz özelinde Boğaziçi kültürünü alımlama biçimlerini ve onların Boğaziçi'ne dair yaklaşımlarının Türk yazarları üzerindeki etkilerini tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Seyahatnameler, şarkiyatçılık, İstanbul, Boğaziçi, Beykoz

3. Oturum
Boğaziçi ve
Beykoz: Yerleşme
Tarihi

Beykoz Kıyılarındaki Yerleşimde Boğaz Kalelerinin Etkisi

Dr. Öğr. Üyesi Hümeysra Bostan-Berber

Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı

Öz

On sekizinci yüzyılın son çeyreğinde Karadeniz’de artan Rus tehdidi karşısında Osmanlılar İstanbul’un savunma tedbirlerini arttırmak maksadıyla Boğaz’ın Karadeniz çıkışını, nâm-ı diğer *boğazağzını* tahkim ederek kalelerle ve tabyalarla donatmıştır. Aynı zamanda Boğaz güvenliğini daha etkin bir şekilde sağlayabilmek için Boğaz Nazırlığı adı verilen idari bir birim kurmuştur. İstanbul Boğazı’nın Anadolu yakasında bugün Beykoz ilçesinin sınırları içinde bulunan başta Anadolu Kavağı, Poyrazköy, Anadolu Feneri ve Riva gibi merkezî yerlerde olmak üzere sahil boyunca irili ufaklı pek çok askerî savunma yapısı inşa edilirken malzemeyi ve işçileri taşıyabilmek için yeni yollar yapılmış, İstanbul merkezinden düzenli olarak kayıkla taşımacılık sağlanmıştır. Bununla beraber inşaları tamamlandıktan sonra kalelere yerleştirilen askerler ise kale çevresinde kendilerine yeni sosyal ve ekonomik yaşam alanları oluşturmuştur. Bu dönemde Osmanlı Arşivindeki kayıtlarda şehirleşmeye ve yerleşime yönelik taleplerin arttığı dikkat çekmektedir. Beykoz bölgesinden Osmanlı merkezine gelen taleplerden bazıları ulaşımın kolaylaşması için yedek yollar ve iskeleler yapmak, askerlerin kale etrafındaki zirai arazileri ekip biçmek ya da mandıracılık yapmak istemeleridir. Her ne kadar Osmanlı hükûmetinin bu talepleri bölgedeki yerleşimin artmasını engellemek maksadıyla onaylamadığı görülse de süreç içerisinde Boğaz kalelerinin etrafında yerleşimin ve hareketliliğin oluşmaya başladığı anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İstanbul Boğazı, Boğaz kaleleri, Beykoz, yerleşim

Beykoz Semalarını Aydınlatan Işıklar: Kanlıca, Umuryeri, Anadolu Kavağı ve Anadolu Fenerleri

Emel Soyer Kolçak

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü Doktora Programı

Öz

Deniz fenerleri; kıyılara yakın bölgelerde seyreden deniz taşıtlarına yardımcı olmak amacıyla, kıyılarda, sığ sularda ya da tepelerde inşa edilen, aydınlatma aygıtlarıyla donatılmış ve çoğunlukla kule biçimindeki yapılardır. Gemilerin, denizlerde güvenle seyretmeleri ihtiyacına karşılık ortaya çıkan deniz fenerleri, insanoğlunun denizleri kullanmaya başladığı dönemlerden itibaren var olmuşlardır. Denizci bir devlet olarak Osmanlı İmparatorluğu da sularında seyreden gemilerin güvenliğini sağlamak amacıyla sahip olduğu kıyıların ışıklandırmaktan geri durmamıştır. Deniz trafiğinin yoğun olduğu Ege adaları, Karadeniz ve özellikle Çanakkale ve İstanbul boğazlarının, çeşitli yöntemlerle aydınlatıldığı bilinmektedir. Osmanlı ülkesinde modern anlamda inşa olunan ilk fenerler 1850’li yıllardan itibaren Osmanlı, İngiltere ve Fransa devletlerinin aralarında yaptıkları görüşmelerin neticesinde vücuda gelmişti. Kırım savaşı sonrasında, müttefik İngiliz ve Fransız gemilerinin Karadeniz ve İstanbul boğazlarında emniyetle seyredebilmeleri amacıyla mevcut fenerlerin yenilenmesi ve bunlara yenilerinin eklenmesi düşüncesi doğmuştu. Çanakkale ve İstanbul boğazları, asker ve eşya yüklü gemiler için olduğu kadar ticaret için de büyük önem arz ettiğinden 1855 yılında kurulan Fenerler İdaresi çalışmalarına buralardan başladı. Anadolu Feneri, 17. yüzyılda Osmanlılar tarafından inşa olunduğu hâlde, sahip olduğu stratejik konumundan dolayı İdarenin modernizasyonunu gerçekleştirdiği ilk fenerlerdendir. Gemilerin Karadeniz’den İstanbul Boğazı’na emniyetle girmelerinin aciliyet arz etmesi neticesinde Rumeli Feneri ile birlikte yenilenerek 15 Mayıs 1856 tarihinde hizmete sokulmuştur. Aynı öneme binaen İstanbul Boğazı’nın ışıklandırılması için Anadolu yakasında Anadolu Kavağı, Umuryeri, Kanlıca ve Kandilli’de; Avrupa yakasında ise Tarabya/Kireç Burnu, Yeniköy, Rumeli Hisarı ve Kuruçeşme’de fenerler kurulmuştur. Bu bildiride günümüzde Beykoz sınırlarında yer alan

Kanlıca, Umuryeri, Anadolu Kavağı ile Anadolu Fenerleri’nin tarihçeleri Osmanlı evrakına dayandırılarak verilmeye ve Beykoz’un kültürel mirası olarak günümüzde varlığını devam ettiren bu fenerlerin tarihsel önemleri ön plana çıkarılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Boğaziçi fenerleri, fener kuleleri, Fenerler İdaresi

Beykoz'un Tarihî Kıyı Köylerinde 15-19. Yüzyıl Mekânsal Biçimlenişinin Kamusal Yapılar Üzerinden Okunması

Leman Öznur Alaçam

*Gebze Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Programı*

Prof. Dr. Elif Özlem Aydın

Gebze Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi

Öz

Boğazın Anadolu yakası kıyılarında İstanbul'un fethinden önce başlayan Türk yerleşimleri, Anadolu Hisarı'nın inşası ve Yoros Kalesi'nin alınması ile İstanbul ve Boğaziçi'nin Osmanlı egemenliğine geçişinin temeli Beykoz ilçesi sınırlarında atılmıştır. 15. yüzyılda İstanbul'un fethinin tamamlanması Dersaadet ve çevresinin güvenlik altına alınmasından sonra Beykoz yerleşimi atıl kalan Anadolu Hisarı ve çevresinde bir askerî yerleşim olarak sınırlı kalmıştır. Beykoz tarihi incelendiğinde Dersaadet'e uzaklığı, ulaşımın denizden sağlanıyor olması, topoğrafyanın yerleşime elverişli olmaması vb. nedenlerle yerleşimin bir hayli yavaş geliştiği, Fatih döneminden itibaren ilçedeki arazilerden saray toprakları, has bahçeler, çiftlikler, tarlalar, mesire ve av alanları olarak faydalandığı anlaşılmaktadır. Su yolunu izleyen vadi tabanlarında başlayan kıyı yerleşmelerinin yapılı çevre oluşumu incelendiğinde gelişimin erişimi kolay bir merkez çevresinde oluştuğu görülmektedir. Bu merkezler Anadolu Hisarı/Göksu, Kanlıca, Çubuklu, Paşabahçe/İncirköy, Beykoz/Yalıköy ve Anadolu Kavağı'dır. Bu yerleşim merkezlerinin kuruluş dönemlerini belirlemek gerekirse 15. yüzyılda Anadolu Hisarı/Göksu ve Beykoz/Yalıköy; 16. yüzyılda Kanlıca, Anadolu Kavağı, Çubuklu; 18. yüzyılda Paşabahçe olarak sıralamak mümkündür. Kara ulaşımının zorlukları nedeniyle köyler birbiriyle birleşmemiş bu sebeple her merkez kendi bünyesinde farklı zamanlarda gelişim göstermiştir. Köylerde sahil bölümü saray ve yüksek gelir gurubunun yazlık mekanını oluştururken, yerleşime uygun iç kesimler geçimini balıkçı-

lık ve tarımla sağlayan yerleşik halk tarafından iskân edilmiştir. Geniş yeşil alanlar ise şehir merkezinde yaşayan halkın yazlık eğlence alanıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nun zenginliği ve kültürel birikimi Beykoz'un yeşil dokusuyla birleşmiş, kagir kasırlara eşlik eden ahşap yalı ve konaklar eşsiz bir silüet oluşturmuştur. Beykoz köylerinin yapılı çevre oluşumunda tarihî gelişim incelendiğinde yerleşim merkezlerinin topoğrafya, iklim, yerel malzemeye dayanan planlama teknikleriyle oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Gelişimin sosyal merkezinde ise ulaşımı kolay bir meydana yer alan dinî/anıt yapılar ve halkın ihtiyaçlarını karşıladığı çarşılar bulunmaktadır. Dinî yapılar çarşı oluşumlarından farklı olarak merkez çevresinden uzaklaştıkça sosyal hayatın mekânsal kurgusu gereği tekrarlanır. Bu bağlamda ilçenin yerleşim gelişiminde özellikle sivil mimarlık kültürünü yansıtan konut alanlarının genel kurgusunun temelde dinî/anıt yapılar çevresinde geliştiğini söylemek yanlış olmayacaktır. İlçenin 15-19. yüzyılda silüetini etkileyen/tetikleyen dönüm noktaları olarak sarayın ve bürokratların bölgeye olan ilgisi, Şirket-i Hayriye'nin kurulması, endüstriyel yatırımlar, Osmanlı İmparatorluğu çöküş döneminde yaşanan savaşlar ve göç dalgalarını saymak mümkündür. Bu çalışmada 15. yüzyıl sonrası Osmanlı İmparatorluğu hakimiyetine geçen Beykoz köylerinde kamusal yapılar ve yakın çevresinde gelişen tarihi dokunun 19. yüzyılda kadarki dönemsel gelişiminin ortaya konacağı haritalarla görsel bir altlık oluşturulacak; hazırlanacak bu altlıklara dinî, anıtsal, askerî, endüstriyel, kamusal yapılar ile çayır, bostan, koru gibi doğal oluşumlar konu edilerek sivil konut dokusunun da gelişim sınırları belirlenmeye çalışılacaktır. Özetle; Osmanlı dönemi Beykoz'unun ilçenin tarihî köylerinde yer alan kamu yapıları üzerinden okunması sağlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, kültürel miras, Beykoz köyleri, yerleşim gelişimi

Beykoz'da Cadde ve Sokak Adlarının Değerlendirilmesi

Prof. Dr. Mehmet Akif Ceylan

Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü

Öz

Cadde ve sokaklar yalnızca ulaşım ile ilgili alanlar değildir. Buraları şehrin damarları gibidir. Bütün gün boyunca devam eden şehir yaşamı, cadde ve sokaklarda yoğunlaşır ve şekillenir. Buraları her türlü şehir fonksiyonlarının icra edildiği yerlerdir. Cadde ve sokaklar şehirde tarihin, kültürün, üzüntülerin, sevinçlerin, önemli şahsiyetlerin ve her türlü ekonomik fonksiyonların izlerini adlarıyla bugüne ve yeni nesillere taşır. Bu yönüyle şehirdeki yer adları her gün gözümüze ilişen ve geçmiş hatırlatan belgeler niteliğindedir. Beykoz şehri de yüzlerce cadde ve sokağı ile birlikte farklı dönemleri yansıtan oldukça zengin bir arşive ve güçlü bir hafızaya sahiptir. Nispeten yoğun bir yerleşime ve çeşitli fonksiyonlara sahip olan Beykoz şehri; mahalle, semt, cadde, sokak, park, bahçe, eğitim, kültür, sağlık, ulaşım (durak, üst geçit, köprü, viyadük, tünel, iskele), resmi ve özel iş yeri, cami, türbe, mezarlık, konut ve her türlü ekonomik faaliyet alanı dikkate alındığında oldukça çeşitli ve özgün binlerce yer adı varlığına sahiptir. Büyük çoğunluğu yerel, kısmen de ulusal ve uluslararası nitelikte olan yer adları şehrin önemli bir zenginliğini oluşturur. Bildiri konusu iki kısma ayrılmıştır. Birinci kısımda Beykoz'da cadde ve sokak adları coğrafi bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. İlk önce harita, plan ve resmi kayıtlar başta olmak üzere farklı kaynaklardan ve yerinde yapılan gözlemlerden cadde ve sokak adları belirlenmiştir. Daha sonra bu adlar coğrafya sistematığına uygun bir şekilde sınıflandırılmış, kökeni ve anlamı konusunda açıklayıcı nitelikte özlü bilgiler verilmiştir. Oldukça kapsamlı olduğu dikkate alınarak, konunun sınırlandırılması yoluna gidilerek bildiride Beykoz şehrini teşkil eden mahallelerde bulunan cadde ve sokak adlarının üzerinde durulmuştur. Kuşkusuz bazı cadde ve sokak adlarının kökeninin ve anlamının bugün için açık bir izahı yoktur ve bazı bilgilerin de doğruluk derecelerini kesin olarak anlamak mümkün değildir. Bu da çalışılan konunun bir özelliğidir. İkinci kısımda cadde ve sokak adlarının değiştirilmesi üzerinde durulmuştur. Şehir mekânının kullanımı ve yaşantısında önemli bir yere sahip olan cadde ve sokaklara verilen adlar çeşitli

nedenlerle zaman içinde değişmekte/değiştirilmektedir. Cumhuriyet döneminde ülkemizin birçok şehrinde olduğu gibi Beykoz'da da cadde ve sokak adlarının bazen dönemin ruhuna uygun hâle getirilmesi, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne geçiş süreci, günlük hayatın vazgeçilmez parçası hâline gelen navigasyon cihazlarına ve sistemine entegrasyon çalışmaları, karışıklıkları önleme bağlamında mükerrer olanları ortadan kaldırma olmak üzere zorunlu veya isteğe bağlı nedenlerle değiştirildiği görülmektedir. İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin arşivi başta olmak üzere farklı kaynaklardan yararlanılarak tespit edilen çok sayıda cadde ve sokak adları değiştirilme niteliğine göre sınıflandırılmış ve her gruptan seçilen örneklerin kökeni ve anlamı üzerinde özlü bilgiler verilmiştir. Ayrıca bu kısımda, cadde ve sokak adlarının zorunlu hâller dışında değiştirilmemesi gerektiği konusuna vurgu yapılmıştır. Şehirde yeni cadde, sokak, meydan, park, durak vb. yerlere adlar verilirken şehrin coğrafyasına, tarihine ve kültürel dokusuna uygun mutlaka anlamlı isimler seçilmelidir. Yer ile ad arasında anlamlı bir ilişki bulunmalıdır. Bildiride şehirde herhangi bir yere rastgele, suni, anlamsız, ilgisiz ve yabancı isimlerin verilmesi konusunda gereken duyarlılığın gösterilmesi ve bir farkındalığın oluşturulmasının önemi de ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: yer adları, cadde, sokak, Beykoz, İstanbul

4. Oturum
*Beykoz: İnsan,
Mekân ve Üretim*

Mekân ve İnsan İlişkisi Bağlamında Fuad Paşa Yalısı'na Bakış

Dr. Öğr. Üyesi Lâle Uçan

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Öz

Kanlıca, Osmanlı döneminde İstanbul'un sayfiye olarak ilgi gören semtleri arasında idi. Koruları, bağları, suları ve körfezi ile anılmaktaydı. Güneşin batışı ve mehtaplı geceleriyle de meşhurdur. Kanlıca'da zamanla büyük imar hareketleriyle yeni semtler meydana gelirken eski yerleşim mekânları da büyümüştür. Kanuni Sultan Süleyman döneminde İskender Paşa Mimar Sinan'a bir cami ve hamam yaptırmıştır. İbrahim Çelebi, Emir Paşa ve devlet ricali yalılarıyla Kanlıca'yı tercih etmişlerdir. IX. yüzyıla gelindiğinde Boğaz güzel görünümünü almıştır. Rıfat Paşa, Kanlıca Camisi'nin karşısında 1851 tarihinde muvakkithane inşa ettirmiştir. Kanlıca, son asır devlet ricaline de ev sahipliği yapmıştır. Sultan II. Abdülhamid'in Hariciye Nâzırı Saffet Paşa'nın yalısı da burada idi. Kanlıca'da Amcaşazâde Hüseyin Paşa Yalısı'nı zikretmemiz gerekmektedir. 1770'te Karlofça Antlaşması onaylandıktan sonra Avusturya elçisini yalısında kabul etmiştir. Bölgeye dönemin devlet ricalinin iltifat gösterdiğini söyleyebiliriz. Kanlıca'nın yitirmiş olduğu değerler arasında Fuad Paşa Yalısı da bulunmaktadır. Fuad Paşa (1815-1869), Batılılaşma hareketinin önemli dönemeçi olan Sultan Abdülmecid ve Abdülaziz yıllarına tanıklık etmiştir. Reşid ve Ali Paşalardan sonra Tanzimat'ın kıymetli simalarından birisidir. Keçecizâde İzzet Molla'nın oğlu olan Fuad Paşa, 1814 senesinde İstanbul'da doğmuştur. İlmiye sınıfına dâhil olduktan sonra müderrislik rûusu almıştır. Tıbbiye Mektebi'ndeki eğitimi sonrasında Alay Hekimi olarak Trablusgarp'a gitmiş, 1837 senesinde İstanbul'a dönmüştür. Zekâsı ve kabiliyeti fark edilince Hariciye Nazırı Mustafa Reşid Paşa'nın teşviki ile doktorluk mesleğinden ayrılmıştır. Reşid Paşa'nın siyaset mektebinin seçkin isimlerinden biri olarak tanınmaktadır. Siyasi kariyerine, Bâb-ı Ali Tercüme Odası'nda başlamıştır. 1840 senesinde Londra Elçiliği Başkatibi olarak siyasi hayatında ilerlemeye başlamıştır. Üç sene sonra İspanya, peşi sıra Portekiz hükûmetleri nezdinde elçilik yapmış-

tır. Sultan Abdülaziz ve Abdülmecid yıllarının önemli mevkilerinde bulunan Fuad Paşa, Sadaret Müsteşarlığı, Encümen-i Dâniş, Meclis-i Ahkam-ı Adliye ve Meclis-i Ali Tanzimat reislikleri ve azalıkları vazifelerinde bulunmuştur. İki kez sadrazam, beş kez hariciye nazırı ve bir kere de serasker olarak siyaset arenasında kendisini göstermiştir. *Mekân ve İnsan İlişkisi Bağlamında Fuad Paşa Yalısı'na Bakış* isimli tebliğimizde, Fuad Paşa'nın hayatına yalısı ve yalısında yaşananlar üzerinden bakılacaktır. Yalıda, tarihte Kanlıca Muahedesi ismiyle bilinen anlaşma imzalanmıştır. Fuad Paşa'nın yalısındaki sosyal yaşam izleri takip edilirken dönem kaynakları, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşiv belgeleri ve hatıratlardan istifade edilecektir. Tebliğimizde Fuad Paşa'nın yalısındaki *Kanlıca partilerinden* iftar davetlerine çeşitli organizasyonlar üzerinde durulacaktır. Konukların ağırlanmasına ve bahçenin bu etkinliklerdeki fonksiyonuna dönemsel olarak yaklaşılabilecektir. Bu yönüyle, İstanbul'da Fuad Paşa'nın ev yaşamına mercek tutulacaktır. Paşa'nın ölümünden sonra yalının geçirmiş olduğu süreç de bir bütünlük içerisinde ele alınacaktır. Yalının yangın sonrasında sadece yıkıntıları kalınca Sultan Mehmed Reşad, halkın herhangi bir kazaya uğramaması için bu izleri de ortadan kaldırmıştır. Kimi zaman yavaş kimi zaman hızlı dönüşümler sonrasında Fuad Paşa Yalısı'nda sürdürülmüş olan hane içi yaşam standartlarından ve alışkanlıklarından bahsedilecektir.

Anahtar Kelimeler: Fuad Paşa Yalısı, Kanlıca, mekân-insan ilişkisi

Küçüksu Kasrı'nın Diplomasi ve Protokolde Kullanımı

Arş. Gör. Aslı Tuna

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Öz

Küçüksu Kasrı, Boğaziçi kıyısında Göksu ve Küçüksu dereleri arasında Osmanlı hasbahçelerini barındıran arazi üzerinde yer alır. Sultan I. Mahmud tarafından zaman zaman ziyaret edilen bu hasbahçeye, Padişahın daha uzun süreli kalabilmesini temin için Sadrazam Devâtdâr Mehmed Emin Paşa tarafından ahşap bir kasır yaptırılır. Çeşme ve sebillerle şenlendirilen bahçesi ile dikkat çeken bu kasır ve onu çevreleyen mesire alanı, asıl ilgiyi Patrona Halil Ayaklanması neticesinde Sadabad'ın önemini kaybetmesi ile kazanır. Muhtelif tarihlerde yapılan bakım ve onarımlar ile Abdülmecid dönemine kadar ayakta kalan kasır, bu dönemde yıktırılarak yerine günümüze ulaşan kagir bina inşa ettirilir. Dönemin kaynaklarında oya gibi işlenmiş bir bina olarak tasvir edilen, Batı üslubunda inşa olunan kasrın mefruşatında ve tezyinatında da aynı izler görülür. Padişahlar tarafından Boğaziçi kıyılarına yapılan ziyaretlerde bir dinlenme mekânı olarak kullanılan Küçüksu Kasrı, bu işlevinin yanı sıra resmi törenlere, diplomatik görüşmelere, ziyafetlere ve ziyaretlere ev sahipliği yapar. Bu bağlamda II. Mahmud döneminde gerçekleşen muayede resmi, Abdülmecid döneminde kasrın yeniden inşasını takiben Eflak-Boğdan Prensi'nin misafir edilmesi ve Abdülaziz'in tahta çıktığı sene İngiliz Veliahdı adına tertip edilen ziyafet öne çıkar. Küçüksu Kasrı'nda gerçekleşen bu ziyafet, bir Osmanlı Hükümdarının yabancı devlet adamları ile bir masada yer aldığı ilk yemek olarak tarihe geçer. Osmanlı padişahları tarafından, bahsedilen amaçlar doğrultusunda kullanılan Küçüksu Kasrı, Cumhuriyet döneminde de devlet adamları tarafından daha ziyade çalışma mekânı ve kısa süreli konaklama alanı olarak hizmet eder. Bu bildirinin amacı, Küçüksu Kasrı'nın inşasından müze olarak kullanılmaya başlandığı sürece kadar protokol merkezli kullanımını incelemektir. Bu inceleme, Kasrın I. Mahmud dönemine tarihlenen ahşap hâli ve

Abdölmecid döneminde yenilenen kagir bina ayrımı olacak şekilde iki kısımda yapılacaktır. Kasırda gerçekleşen törenler ve ağırlanan misafirlere dair bilgi veren arşiv vesikaları üzerinden Küçükü Kasrı'nın bir diplomasi ve protokol merkezi olarak kullanımı ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Küçükü Kasrı, Göksü Kasrı, diplomasi, protokol

Boğaziçi'nin Nüzhetgâhında Üretim: Beykoz Değirmenleri

Ayşenur Erdoğan

İstanbul Üniversitesi Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı Doktora Programı

Öz

Tarihi insanlık kadar eski olan tahılın biçilerek taş aletler ile öğütölmesi, bundan binlerce yıl öncesine dayanmaktadır. Hatta insanlığın sıfır noktası olarak kabul edilen yerlerde yapılan arkeolojik kazılarda rastlanılan öğütme taşları, yine insanlığın geliştirdiği “en erken alet” olarak nitelendirilmektedir. Zaman içerisinde tahılın vazgeçilmez bir besin kaynağı hâline gelmesi, onu öğütmeye yarayan taşların da geliştirilmesini beraberinde getirmiştir. Nitekim dibeğin ve havanın ardından insanoğlu “ilk teknoloji türü” olarak kabul edilen el değirmenini icat etmiştir. Buğdayın öğütölmesine oldukça ivme kazandıran el değirmenleri kadim uygarlıklar arasında oldukça yaygın bir hâle gelmiştir. Ancak ilerleyen süreçte taşların çevrilmesi için hayvan, rüzgâr ve su gücü kullanılmıştır. Böylelikle insanın tahıl öğütmede farklı yöntemler denemesinin sonucunda henüz milattan önceki yıllarda hayvan değirmenleri, yel değirmenleri ve su değirmenleri ortaya çıkmış, her toplumda ve kültürde kendine göre yer bulmuştur. Medeniyetler beşiği Anadolu'da birçok uygarlığın yaygınlaştırdığı değirmen kültürü elbette Osmanlı Devleti'ne de intikal etmiştir. Hatta Osmanlı coğrafyasında en çok kullanılan üretim aracıdır. Özellikle de klasik dönemde en yaygın sanayi kolu olarak değerlendirilmektedir. Değirmenlerin çoğunun mülkiyeti ve işletme hakkı halka aitti. Ayrıca miri yani devlet malı olarak işletilenler, sipahiye gelir olarak verilenler ve hayır eserlerine akar olarak vakfedilenler de görölmektedir. Devlet nazarında halkın un sıkıntısı çekmemesi oldukça önemli bir yer teşkil etmiştir. Bundan dolayı sel ve depremler nedeni ile yıkılan veya yanan değirmenlerin tamir edilmesi ve gerektiğinde yeniden yapılarak işler hale getirilmesine doğrudan müdahil olmuştur. Ayrıca sosyal ve iktisadi hayatı belli bir düzen içerisinde korumak için yayımladıkları kanunnamelerde ve talimatnamelerde değirmenlere de yer vererek buralarda yapılan üretimin devamlılığını sağlamaya, burada çalışanın ve üretenin hakkı korunmaya çalışılmıştır. İmparatorluğun genelinde olduğu gibi başkent İstanbul'da da değirmencilik oldukça yaygındı. İstanbul'un coğrafi

konumundan dolayı su ve rüzgâr değirmenlerinin çalışma performansları mevsime göre değişmektedir. Bundan dolayı at değirmenleri ne kadar masraflı olursa olsun, üretimde devamlılığı sağladığından daha çok tercih edilmiştir. Bu İstanbul genelinde olduğu gibi Beykoz'da da böyleydi. Ancak coğrafyanın elverdiği yerlerde su ile çalışanlar da kullanılmış, İmparatorluğun son yüzyıllarında ise vapur değirmenleri yaygınlaşmıştır. Tarih içerisinde çayırıları, kasırları ve seyirlik alanları ile meşhur Beykoz'un değirmen bakımından ne kadar zengin olduğu gerek arşiv belgeleri gerekse kadı sicillerine işlenen kayıtlardan görülmektedir. Bunlar içerisinde tarihi 17. asrın başlarına dayanan ve saray mutfakları için un öğüten Beykoz Asiyabı'ndan, Müslim ve Gayrimüslimlere ait değirmenlerin onlarca kaydı bulunmaktadır. Bunlar değirmene taş ilave edilmesi için istenen izinlerden, hisse devirlerine; harap durumda olanların tamir edilmesinden, yenisinin inşa edilmesine; değirmenlerde çalışan Müslüman ve Gayrimüslim vatandaşların sayılarına kadar birçok konuya temas etmektedir. Bu çalışmanın amacı hem Osmanlı arşiv vesikaları hem de kadı sicillerine işlenmiş kayıtlar kullanılarak Has Fırın'da pişirilen ekmeğin ununu öğüten Beykoz Asiyabı'ndan, Müslim ve Gayrimüslim reayanın tasarrufunda olanlara kadar Beykoz'un değirmenlerini tüm yönleri ile ortaya koyabilmektir.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, değirmen, Beykoz Asiyabı, Has Fırın

Osmanlı Dönemi Porselen Üretiminde Beykoz'un Yeri

Dr. Sinem Serin

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Öz

Beykoz, su kaynakları açısından zengin bir bölge olmasının yanı sıra sahip olduğu işlenmeye elverişli kaliteli toprağı sayesinde de yüzyıllar boyunca çömlekçilikte canlı bir merkez olmuştur. Özellikle Göksu Deresi etrafından elde edilen çamurla yapılan çömleklerin meşhur olduğu bilinmektedir. Beykoz'un sayılan avantajları, XIX. yüzyılda porselencilik alanındaki faaliyetlerde de tercih edilen bir bölge olmasını sağlamıştır. İstanbul'daki ilk porselen fabrikası olan "Eser-i İstanbul" adıyla bilinen müessesenin Beykoz'daki İncirköy'de kurulması bunun en önemli delilidir. Tophane Nazırı Damat Rodosîzâde Ahmet Fethi Paşa tarafından 1845 yılında kurulan bu fabrikada en üst kalitede porselen üretilmekteydi. Fabrika aynı zamanda sarayların çini duvar ve yer karosu ihtiyacının karşılanmasında da önemli bir rol üstlenmişti. Fethi Paşa'nın fabrikası, kısa süren ömrünü tamamladıktan sonra İstanbul'un popüler üretim merkezlerinden olan Beykoz'daki porselencilik faaliyetleri Ticaret ve Ziraat Nezareti Mektupçusu Salih Münir Bey'in 1886 yılında Çubuklu'da açtığı fabrikayla devam etmiştir. II. Abdülhamid döneminin önemli bürokratlarından ve aynı zamanda bir müddet Paris Sefirliği yapan Münir Bey'in devlet memuriyetlerinin yanı sıra kurduğu porselen ve ispermeçet fabrikaları ile üretim alanına da dâhil olduğu görülmektedir. Beykoz'un porselencilik alanında sunduğu katkı, bünyesinde barındırdığı yukarıda saydığımız iki fabrikadan ibaret kalmamıştır. Özellikle Mahmut Şevket Paşa Köyü'nün sahip olduğu kaolin açısından zengin ve kaliteli toprağı, başka bölgelerde mevcut fabrikaların hammadde ihtiyacının karşılanmasında da kullanılmıştır. Porselen imaline ziyadesiyle elverişli bu toprak, II. Abdülhamid döneminde 1894 yılında faaliyete geçen Yıldız Porselen Fabrikasının hammadde ihtiyacının temininde başlıca tercih edilen unsurlardan biri olmuştur. Tebliğimizde, Osmanlı arşiv kaynakları esas alınarak Beykoz'da kurulan

iki porselen fabrikası incelenecek ve Yıldız Porselen Fabrikası'nın hammadde ihtiyacının karşılanmasında bölgenin rolü ele alınacaktır. Böylece porselencilik tarihi içinde Beykoz'un taşıdığı fonksiyonel anlam, orijinal vesikalar ışığında ortaya çıkarılacaktır.

Anahtar Kelimeler: porselen, Osmanlı porselenciliği, Eser-i İstanbul, Salih Münir Bey, Yıldız Porselen Fabrikası

5. Oturum

Beykoz: Tarih, Hat ve Musiki

Rusların Gözüyle 1830'lu Yıllarda Beykoz ve Çevresi

Prof. Dr. Türkan Olcay

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Öz

İstanbul ve İstanbul Boğazı, tarih boyunca pek çok yabancı devlet ve bilim adamının, seyyahın ve yazarın ilgi odağı olmuştur. Boğaz'ın Anadolu yakasında konumlanması nedeniyle Beykoz ve çevresi de bu ilginin önemli bir parçası hâline gelmiştir. Bu çalışmada, Rus kaynaklarında Beykoz ve çevresine dair izlerin sürülmesi amaçlanmaktadır. İnceleme, 19. yüzyılın 30'lu yıllarıyla sınırlandırılarak dört kaynak üzerinden yürütülecektir. Söz konusu kaynakların başında, aynı zamanda diplomat ve tarihçi olan General Nikolay Nikolayeviç Muravyov'un *Russkie na Bosfore v 1833 godu* (1833 Yılında Boğaziçi'nde Ruslar) adlı günce niteliğindeki notları gelir. Muravyov'un ölümünden üç yıl sonra (1869) damadı tarafından yayınlanan eserde, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın isyanı üzerine Rus Karadeniz donanmasına ait birliklerin destek amacıyla Boğaziçi'ne girerek Beykoz'da altı ay süreliğine kurdukları karargâhın faaliyetlerinin ayrıntılı bir biçimde aktarılmasının yanı sıra Beykoz ve çevresinin tabiatı ve tarihî mekanları ustaca betimlenir. Aynı karargâhta görevli olan Teğmen Boldirev'in Petersburg'da yayınlanan *Russkiy Invalid ili Voennıye Vedomosti* (Rus Gazisi ya da Askeri Haberler) adlı geniş tirajlı gazete için 4, 21 Nisan ve 16, 23 Haziran 1833 tarihlerinde kaleme aldığı dört mektubu da amacımız doğrultusunda incelenecektir. Rus birliklerinin ayrılmasından yaklaşık bir yıl sonra İstanbul'a gelen ve Beykoz'daki kamp yerini ziyaret eden doğubilimci, diplomat ve yazar Konstantin Bazili'nin bu seyahatini anlattığı *Oçerki Konstantinopolya*, 1835, 1836 (İstanbul Eskizleri I, II) adlı gezi notlarında da Beykoz'a dair bulgularının araştırılmasının öngörüldüğü üçüncü kaynaktır. Son olarak da 1836 yılında Güney Rusya'dan başlayarak İstanbul üzerinden Kuzey Afrika, İtalya ve Fransa seyahati gerçekleştiren Kont Nikolay Sergeyeviç Vsevolovski'nin *Puteşestviye* adlı gezi notlarında Boğaziçi ve Beykoz izlenimleri irdelenecektir. Adı geçen tüm kaynakların incelenmesi sonucunda 1830'lu

yılları Beykoz ve çevresinin sosyokültürel tarihine yeni bulguların kazandırılmasıyla birlikte ötekinin gözünden Beykoz imgesinin ortaya çıkarılması öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İstanbul Boğazı, 19. yüzyıl, Russkie na Bosfore v 1833 godu, Russkiy İnvallid ili Voenniye Vedomosti, Oçerki Konstantinopolya, Pu-teşestviye

Sultan II. Mahmud'un Göksu'da Yaptığı Tüfek Atışı Hatırasına Dikilen 1226 (1811) Tarihli Ayak ve Nişan Taşı

Doç. Dr. Sadi S. Kucur

Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Öz

Osmanlı Türkleri ata sporu okçuluğu geliştirerek bir sanat hâline getirmiştir. Rekor kırılan uzun menzilli atışların hatırasına atışın yapıldığı yere ayak taşı, okun düştüğü yere ise nişan veya menzil taşı dikilmiştir. Taşlarda genellikle atışı yapanın kimliğini, yapılan atışın özelliklerini anlatan ve zamanın meşhur hattatlarından birisine yazdırılan manzum metinlere yer verilir. Bu gelenek ateşli silahların yaygınlaşmasından sonra devam etmiş ve tüfek atışları için de bu taşlar dikilmiştir. Ok atışlarına nispetle tüfek atışlarıyla ilgili ayak ve nişan taşları daha az olduğu gibi genel olarak ayak taşlarına da daha az rastlanır. Yapılan atışların ve hatırasına dikilen taşların, Osmanlı toplumunda ok ve tüfek atışı sporunun özendirilmesine ve yaygınlaştırılmasına katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Sultan II. Mahmud ok atışlarına ilgi gösteren, rekorlar kıran bir kemankeştir. Sultan 1232 (1817) yılından itibaren bu sporla ilgilenerek eğitim almış, akabinde kabza almış, kemankeşliğe yükselmiş ve menzil atışlarında önemli rekorlar kırmış, kendisinin de katıldığı ok koşuları düzenletmiştir. Okçuluk sporu son parlak dönemini onun zamanında yaşamış, yaptığı atışların hatırasına Okmeydanı'nda ve başka yerlerde her biri birer büyük abide görünümündeki birçok ayak, ana ve nişantaşı diktirmiştir. Bunlardan rekor kırdığı yedi menzilin nişantaşları günümüze ulaşmıştır. Ancak II. Mahmud okçulukla bu yoğun meşguliyetinden önce, saltanatının ilk yıllarında tüfek atışları da yapmıştır. Zira o Nizam-ı Cedid ordusunun silah ihtiyacını karşılamak için modern tüfek imalatını geliştirmeye büyük çaba gösteren bir sultandır. Tebliğin konusu sultanın yaptığı tüfek atışlarından ve kırdığı rekorlardan biriyle ilgili, Beykoz ilçesinde bugün Göztepe Mahallesi ile Yeni Mahalle'de diktirdiği ayak ve nişan taşıdır. Sultan 1226 (1811) yılında Göksu'yu ziyarete gelir ve burada Kapudan Paşa'nın diktirdiği tüfek taşını ve menzilin görünce "Ebû Çontur" adıyla meşhur olan tüfekle 2498 adımlık bir atış yapar. Bu atışın hatırasına

tarikh düşüren Şair Ârif'in, hattını Yesârîzade Mustafa İzzet Efendi'nin ta'lik hatla yazdığı 20'şer beyitlik iki şiir, ayak ve nişan taşına hakkedilerek dikilir. Ayak taşı Göztepe Mahallesi'nde, vakıf arazi içinde, nişan taşı ise Yeni Mahalle'deki bir meydana dikilidir. Nişan taşında sultanın tuğrası ile hattatın imzası da bulunmaktadır. Bu tarihî iki taş Osmanlı kültürünün günümüze ulaşabilen iki güzel örneğini vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, II. Mahmud, Göksu, ayak taşı, nişan taşı

Beykoz'da Hattatların Yazdığı Kitabeler

Oktay Türkoğlu

İstanbul Üniversitesi, İstanbul Araştırmaları Yüksek Lisans Programı

Öz

Bu çalışmada Beykoz ilçesinde bulunan ve bir hattat tarafından yazıldığı bilinen kitabeler işlenecektir. Bu kitabelerin önemli bir kısmında hattatların imzalarına (ketebe) rastlanırken bir kısmı da imzasız kitabelerdir. Çalışmada üzerinde imzası bulunan kitabeler transkripsiyon ile belirtilirken üzerinde imzası bulunmayan kitabelerin hattatları muteber kaynaklara referans vererek açıklanmıştır. Hat sanatı Kur'an'ın nazil olmasının ardından onun yazıya geçirilmesi sırasında başlamış ve yüzyıllar boyunca ana gayesini Kur'an'ın güzel yazılması teşkil etmiştir. Bu sırada İslam topraklarında inşa edilen hayratların üzerinde de hem eserin künyesi mahiyetinde (inşa edenin ismi, inşa tarihi vs.) hem de o eserde yer alan bir sanatsal unsur olarak hizmet etmiştir. İlk İslam devirlerinde daha çok "Ma'kili", "Kûfi" gibi yazı nev'ileri tercih edilirken zamanla "Sülüs" ve "Muhakkak" gibi yazı nev'ileri de bunlara katılmıştır. Hüsn-i hat sanatında bir inkılab gerçekleştirip hat sanatını katiplikten ayıran Yakut-i Müstâşîmi ile birlikte bu sanat İslâm sanatları içerisinde daha da itibarlı bir mevkiye yükselmiştir. Osmanlı Devleti'nde ise II. Bayezid devrinde Osmanlı hat sanatı ekolünün kurucusu olarak telakki edilen Şeyh Hamdullah ile birlikte bu sanat terakki etmeyi sürdürmüştür. Bu devirden sonra Osmanlı İstanbul'u hat sanatının beşiği haline gelmiş, burada yüzyıllar boyunca hoca-talebe ilişkisi çerçevesinde devam eden büyük ve önemli bir gelenek oluşmuştur. Kitabe kelimesi Arapça "kitab" kelimesinden türer ve "yazı yazılmış yer, yazıt" anlamını taşır. İstanbul yüzyıllar boyunca üzerinde inşa edilen sayısız eserle müzeyyen bir kent olarak bu eserlerin künyesi mahiyetindeki kitabelerle çevrilidir. Bu kitabelerin bir kısmı yalnızca okunaklı olma kaygısıyla yazılmışken bir kısmı da bunun yanı sıra sanatsal kaygılarla da kaleme alınmıştır. Bir eserin üzerindeki sanat niteliği taşıyan bu kitabeler en az üzerinde bulunduğu eser kadar kıymetlidir. Bu anlamda İstanbul, her tarafı hayratlarla çevrili olduğu gibi onları tanıtan sanatlı kitabelerle de kaplıdır. Bu kitabelerin önemli bir kısmı Suriçi denilen bugünkü Fatih ilçesinde bulunurken sonra Bilâd-ı Selâse

olarak adlandırılan Üsküdar, Eyüp ve Galata bölgesinde yoğunluk kazanmıştır. Boğaziçi köyleri ise önemli bir süre küçük yerleşimlerinden ibaret olduğu için bu zikredilen yerlere nazaran daha az esere ve kitabeyle ev sahipliği yapmıştır. Bununla beraber 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ulaşım koşullarının iyileşmesiyle birlikte Boğaziçi köylerinin yerleşme ve sayfiye yerleri olarak önemi daha da artmış, dolayısıyla buralardaki eserlerin miktarı da buna bağlı olarak artmıştır. Bu da çalışmamızda da gösterileceği üzere kitabelerin bu tarihten itibaren daha da yoğunluk kazanmasına yol açmıştır. Yazılara ke- tebe koyma alışkanlığının kimi istisnaları olmakla birlikte 18. yüzyılın ikinci yarısından sonra yoğunluk kazandığını söyleyebiliriz. Bu tarihe kadar yazılar genellikle onu yazan hattat tarafından imzasız bırakılmıştır. Bunun; Topkapı Sarayı Bab-1 Hümayun üzerindeki ayet ve inşa kitabeleri ve Fatih Camii'nin inşa kitabesinde imzası bulunan Ali Sufi, Süleymaniye Camii'nin inşa kitabe- sinde imzası olan Hasan Çelebi gibi istisnaları da vardır. Buna karşın bahsini ettiğimiz daha geç dönemlerde de hattatlarını bildiğimiz imzasız kitabelere rastlanır. Bu imzasız yazılara örnek olarak, İstanbul'un birçok yerinde imzalı kitabesi de bulunan Yesarizade Mustafa İzzet'in Bab-1 Âli'nin Gülhane'ye ba- kan yönündeki kapısı ve yine Gülhane'nin girişindeki Alay Köşkü üzerindeki yazıları gösterebiliriz. Yani, 18. yüzyılın ikinci yarısından hattatların yazdığı kitabelere imzalarını koyması istisnayken bahsi geçen tarihten sonra hattat- ların yazdıkları kitabelere imzalarını koymamaları bir istisna hâlini almıştır. Bunun türlü saikleri olabilir, fakat bu konumuz haricindedir. Hattatların üre- timleri daha çok kâğıt üzerinde gerçekleşmiştir. Onların yazdığı levhalar bu sanattan keyif alan insanların hanelerine revnak vermiş, ayrıca camiler, tekke- ler ve daha nice eserin derûnunu süslemiştir. Bu levhaların yanı sıra hattatlar mermer veya taş üzerine kitabe hâline getirilmek için de yazılar yazmışlardır. Bu yazılar hattatların yine bildikleri yoldan kâğıt üzerine yazmak suretiyle gerçekleşmiş, daha sonra yazının içnelenmesi, sonrasında geçirileceği yüzeye kömür tozu ile serpilmesi ve en nihayetinde taş ustasının bu yazıyı mermere hakketmesi sonucunda bu kitabeler vücut bulmuştur. Araştırmamızda Bey- koz'daki hattatları bilinen taş mahkûk kitabeler inceleme konusu edilmiş- tir. Bu konu kapsamında on altı adet eser tespit edilmiştir. Bu on altı eserin içerisinde on iki tanesi farklı hattatların kaleminden çıkmıştır. Hattatların isimleri ve eserlerinin bulunduğu yerler şu şekildedir; Mehmed Es'ad Yesari: Bilal Ağa Menzil Taşı, Mehmed Haşim: Küçükü Kasrı ve Karakulak Çeşmesi, Yesarizade Mustafa İzzet: II. Mahmud Nişan Taşı, Mısriyade Ali Rıza: Anadolu Hisarı Fatih Camii, Medhizade: Mehmed Sait Paşa Çeşmesi, Mustafa Rakım:

Berberbaşı Ali Efendi Çeşmesi, Edirnevi Mehmed Emin: (muhtelif yerlerdeki dört) İshak Ağa Çeşmeleri, Mehmed Rif'at: Dikimhane, Nuri Korman: Şeyh Ethem Sırrı Tekkesi, Abdülfettah: Hz. Yuşa Camii, Ali Rıza: Cevriye Hatun Çeşmesi, Trabzoni (Laz) Ömer Vasfi: II. Mahmud Çeşmesi. Bu hattatlar ara- sında Medhizade'nin ve Ali Rıza'nın kim oldukları hakkında kaynaklarda bil- gilere rastlanmamaktadır. Buna karşın çalışmaya bu isimler hakkındaki farklı bulgular da dahil edilmiş ve onlar hakkında bazı açıklama yapılmıştır. İsmi geçen diğer hattatlar hakkında ise biyografik açıklamalar yapılmıştır. Sonuç olarak, bu çalışmada hat sanatının kitabelerdeki yansımalarının Beykoz'daki örneklerine değinerek hem buradaki eserlerin birinci elden tanıtımı hem de bu sanatın etki alanı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hat sanatı, kitabeler, hattat, İslam sanatı

Beykoz'un Üç Santurisi

Sedat Anar

Öz

Santur, Osmanlı-Türk müziğinde icracısı en az olan çalgılardan biridir. Klasik Türk musiki eserlerini icra etmek için uygun bir çalgı olmadığından fazla rağbet görmemiş; icracı sayısının çok az olmasından ötürü unutulmaya yüz tutmuştur. Santurun Osmanlı ve Türk müzik kültüründe kök salamasının ve zamanla unutulmasının en önemli sebeplerinden birisi budur. Bir makamda santur icra eden bir santuri, aynı eserde başka bir makama geçiş (geçki) yapamaz. Bunu yapabilmesi için durup eşikleri oynatarak makamı değiştirmesi gerekir. Santurun perde adedi sınırlı ve akordu sabittir. Makamlar arası geçki gerektiren bir eserde durup eşikleri oynatma zorunluluğu vardır; bunu yapmak da eserin icrası sırasında mümkün değildir. Oysa Türk müziği eserlerinde makamlar arası geçişler yoğundur. Bu yüzden santur rağbet görmemiştir diyebiliriz. Santur, bir zamanlar Türk müziğinde önemli bir yeri olan çeng, şehrud ve miskal gibi tamamen unutulmamış; ilginç bir şekilde, 19. yüzyıl sonlarından itibaren müzik çevrelerinde ve sarayda tekrar rağbet görmeye başlamıştır. 19. yüzyılda Osmanlı Sarayı'nda Santuri İsmet Ağa, Santuri Hilmi Bey, Santuri Hasip Efendi ve Santuri Ethem Bey gibi musikişinaslar hem santur icra etmiş hem santur eğitimi vermişlerdir. Santurun 19. yüzyıl sonlarından itibaren müzik çevrelerinde ve sarayda tekrar rağbet görmeye başlamasının sebeplerinden birisi de santur virtüözü Santuri Ethem Bey'in (1855-1926) bu sazın tanıtılmasına yaptığı büyük katkısıdır. Ethem Bey beş yüze yakın beste yapmıştır ve Klasik Türk müziği şarkılarını da santuru ile büyük bir ustalıklarla icra etmiştir. Santur dersi vererek birçok santuri de yetiştirmiştir. Bu santuriler içinde en önemli isim Ziya Santur'dur. Ziya Santur, Türkiye'deki ilk santur metodunu hazırlayan kişidir. Kendisi hayattayken hiçbir yayınevi bu santur metodunu basmayı kabul etmemiş ve maddi olanaksızlıktan ötürü santur metodunu kendisi de bastıramamıştır. Ziya Bey, santura duyduğu sevgi ve santurun unutulmasından duyduğu endişe nedeniyle, 1934 yılında bu sazın ismini kendisine soyadı olarak seçmiştir. Ethem Bey'in vefatından sonra Ziya Santur, santurun unutulmaması için birçok öğrenci yetiştirmiştir. Bu öğrenci-

ler içerisinde santura en fazla ilgi gösteren musikişinas, Santuri Vecdi Seyhun olmuştur. Santuri Ethem Bey'in hayatı ve musikişinaslığı hakkında pek çok bilgiyi Vecdi Seyhun'un 1948'te yazdığı kitaptan (Santuri Ethem Bey: Hayat ve Eserleri) edindiğimizi de belirtmeliyim. Vecdi Seyhun hem hocası Ziya Santur hem de hocasının hocası Ethem Bey'in santur için yapmış olduğu çalışmalarını ömrünün sonuna kadar anlatma gayreti içinde bulunmuştur. Birçok müzik yazarı Ethem Bey, Ziya Santur ve Vecdi Seyhun hakkında "musikimizin kaybolan ve unutulmuş bestekârları" diye bahseder. Bu üç bestekâr, Beykoz sınırları içerisinde yaşamış ve vefat etmişlerdir. Santuri Ethem Bey Göksu'da, Ziya Santur ve Vecdi Seyhun da Kanlıca'da yaşamışlardır. Üçüne de Beykozlu diyebiliriz. Çalışmamız Beykoz'da santur seslerinin duyulmasını sağlayan bu üç santuri hakkındadır.

Anahtar Kelimeler: Vecdi Seyhun, Santuri Ethem Bey, Ziya Santur, santur, Beykoz'un Üç Santurisi

Sultan Abdülaziz Dönemi Beykoz Kasr-ı Hümayunu'nun Tadilatına Dair Belgeler

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Emel Ekim

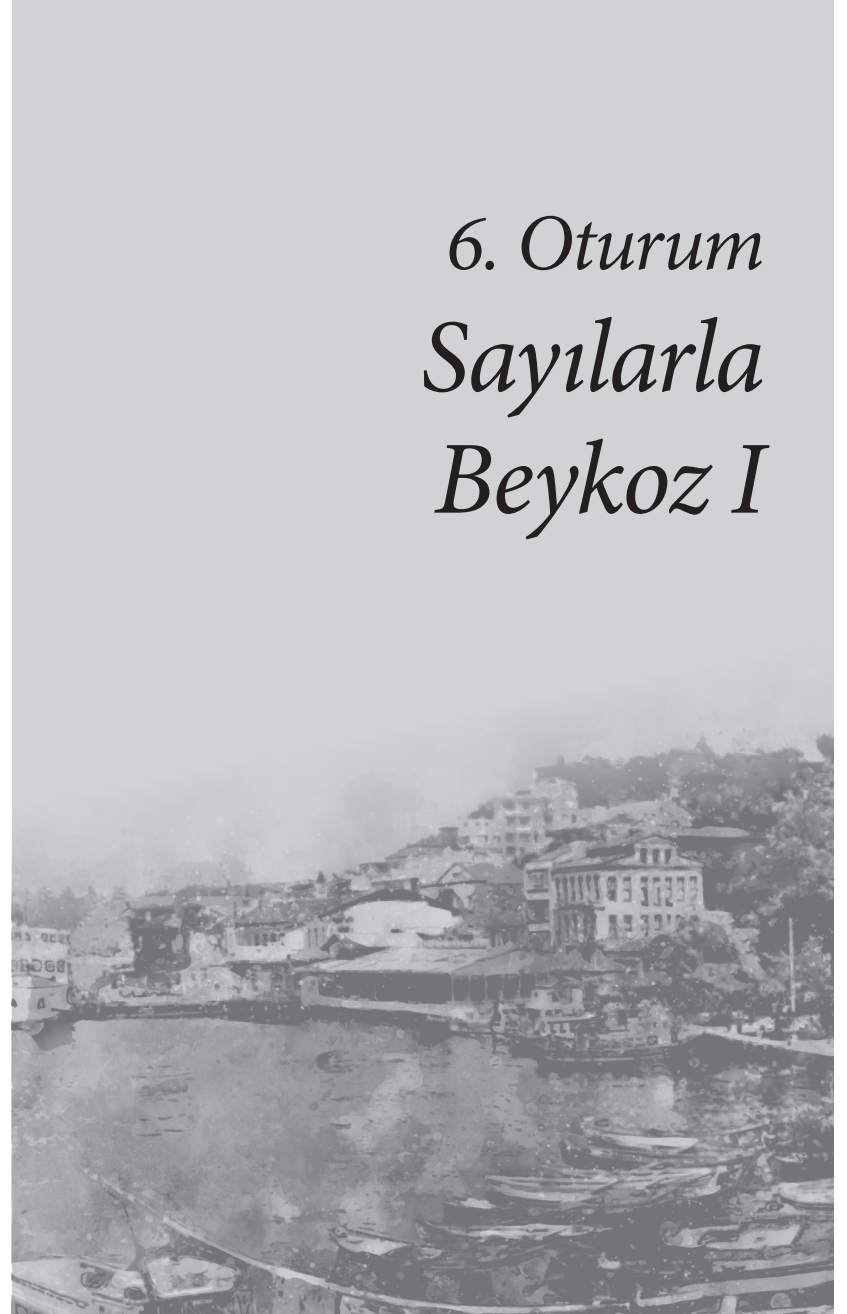
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Güzel Sanatlar Meslek Yüksekokulu

Öz

İstanbul'da Sultan Abdülaziz döneminde çok sayıda köşkün ve kasrın bulunduğu kaynaklarda verilen bilgilerden anlaşılmaktadır. Sultanın halka yakın olmaktan hoşlandığı için İstanbul'da sık sık dolaştığı ve çoğu zaman İhlamur, Yıldız, Çamlıca, Validebağı, Beykoz, Tokat, Beylerbeyi, Göksu, Kâğıthane kasırlarından birisine veya Silahtarağa, Ayazağa, Göksu üzerindeki Hekimbaşı çiftliklerine gittiği, öğlen ve akşam yemeklerini burada yediği kaydedilmiştir. Padişahın nereye gideceği belli olmadığından, bütün sarayların ve köşklerin temiz bir hâlde hazır tutulduğu, şehrin ve çevrenin yollarının, şoselerinin sık sık tamir edildiği, yeni yolların açıldığı, ağaçlar dikildiği ve bol bol sulandığı kaynaklarda geçmektedir. Ziyaret ettiği bu kasırlardan biri de Beykoz Kasrı'dır. Yalıköy ile Hünkâr İskelesi arasında setler hâlinde yükselen bir tepede yer alan Beykoz Kasrı, Mısır Hidivi Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından, tarihimizde Mısır İsyanı olarak geçen olaydan sonra Sultan Abdülmecid'e armağan olarak yaptırılmıştır. Kasır, en parlak günlerini Sultan Abdülaziz döneminde geçirmiştir. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivlerinde bu dönemde gerçekleşen birtakım tadilatlardan kasır ve kasrın etrafındaki diğer yapılar hakkında önemli bilgiler edinilmektedir. Bu tadilatlardan birinde Küçük Ohannes ile maddeleri olan bir kontrat imzalanmıştır. Günümüzde TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığının bünyesinde bulunan Beykoz Kasr-ı Hümayunu, Beykoz için önemli kültürel miraslardandır.

Anahtar Kelimeler: Sultan Abdülaziz, Beykoz Kasr-ı Hümayunu, Kavalalı Mehmet Ali Paşa, Küçük Ohannes

6. Oturum Sayılarla Beykoz I

Demografik Göstergelerle Beykoz

Dr. Öğr. Üyesi Adem Başpınar

Kırklareli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

Öz

Bu sunumda Beykoz ilçesinin son beş yıllık demografik göstergeleri ve değişimler diğer ilçelerle mukayeseli bir şekilde ele alınacaktır. Demografik değişkenler, üretim sürecinin önemli girdilerinden olan iş gücüne ilişkin potansiyeli gösterdiğinden ilçelerin gelişmişlik düzeyini belirleyen ve yansıtan önemli değişkenlerdendir. Demografik göstergeler olarak nüfus bağlamında nüfus yoğunluğu, nüfus büyüme oranı, hane halkı büyüklüğü, bağımlı nüfus oranı, genel doğurganlık hızı, net göç hızı gibi değişkenler kullanılacaktır. Yine sosyoekonomik gelişmişliğin parametrelerinden eğitilmiş ve nitelikli insan kaynağı potansiyelini tespit edebilmek için de eğitim bağlamında okuryazarlık oranları, cinsiyete göre farklılaşmalar, okula devam, nüfus içerisinde yükseköğretim oranları ve eğitim altyapısı (okullaşma ve öğrenci başına öğretmen sayıları vb.) değişkenler kullanılacaktır. Bu değişkenlerin yanında hemşerilik ve gelir düzeyi gibi ilave demografik değişkenler de değerlendirmeye dâhil edilecektir. Demografik göstergeler yer yer İstanbul'un diğer ilçeleri ile mukayeseli bir şekilde sunulurken Beykoz'un ilgili göstergeler bakımından İstanbul'daki yeri tespit edilip tartışılacaktır. Analizlerde frekans ve yüzde gibi temel göstergelere müracaat edilecektir. Bu kapsamda, pek çok alanda sosyoekonomik gelişmişliğin temel parametreleri sayılan göstergeler üzerinden Beykoz'un mevcut durumu tespit edilerek, varsa, değişimin yönü ve muhtemel sonuçları tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, demografi, eğitim, nüfus, hemşerilik, gelir düzeyi

Beykoz'da Ekonomik ve Mali Göstergeler

Dr. Öğr. Üyesi Abdüsselam Sağın

Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü

Öz

Bu sunumda Beykoz ilçesinin son beş yıllık ekonomik göstergeleri ve değişimler diğer ilçelerle mukayeseli bir şekilde ele alınacaktır. Ekonomik ve mali göstergeler, Beykoz'daki yerleşiklerin finansal hizmetlere erişimini, finansal kapasitelerini ve yerel yönetimlerin mali kaynaklarla ilişkili olarak hizmet sunma potansiyelini göstermesi bakımından önemlidir. Ekonomik göstergeler olarak üç temel değişken kullanılacaktır: 1- talep göstergeleri (yurt içi talep, alışveriş merkezleri, market sayısı, üniversite sayısı), 2- konut ve araç (ortalama ev kirası, ortalama ev satış bedeli, ev satışı büyüme oranları, yeni kaydolun araç sayısı), 3- belediye harcamaları (belediye harcamaları, gelirleri vb.). Mali göstergeler olarak ise banka şube sayısı, banka mevduatı tutarı ve banka kredisi tutarı değişkenleri kullanılacaktır. Ekonomik ve mali göstergeler yer yer İstanbul'un diğer ilçeleri ile mukayeseli bir şekilde sunularak Beykoz'un ilgili göstergeler bakımından İstanbul'daki yeri tespit edilip tartışılacaktır. Analizlerde frekans ve yüzde gibi temel göstergelere müracaat edilecektir. Bu kapsamda, pek çok alanda sosyoekonomik gelişmişliğin temel parametreleri sayılan göstergeler üzerinden Beykoz'un mevcut durumu tespit edilerek, varsa, değişimin yönü ve muhtemel sonuçları tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, ekonomik göstergeler, mali göstergeler, belediye harcamaları, belediye gelirleri

Beykoz'da Rekabetçilik, Ticari Hayat ve Girişimcilik

Doç. Dr. Ömer Faruk Güleç

Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü

Öz

Bu sunumda Beykoz ilçesindeki rekabetçilik, ticari hayat ve girişimcilik göstergeleri diğer ilçelerle mukayeseli bir şekilde ele alınacaktır. Rekabetçilik değişkenleri, ilçelerin rekabetçi gücünü gösterdiğinden ilçelerin gelişmişlik düzeyini belirleyen ve yansıtan önemli değişkenlerdendir. Rekabetçilik göstergeleri olarak; tarımsal üretim değeri, turizm yatırım-işletme ve belediye belgeli yatak sayısı, teşvik belgeli yatırım tutarı, OSB'lerde üretim yapılan parselleri ve sanayi elektrik tüketimi verileri kullanılacaktır. Ticari hayat ve girişimcilik göstergeleri olarak ise; yıl içinde açılan ve kapanan firma sayısı, aktif firma sayısı, kişi başına düşen aktif firma sayısı, en az 1 milyon sermayeli firma sayısı, OSB'ler kullanılacaktır. Rekabetçilik, ticari hayat ve girişimcilik göstergeleri yer yer İstanbul'un diğer ilçeleri ile mukayeseli bir şekilde sunulularak Beykoz'un ilgili göstergeler bakımından İstanbul'daki yeri tespit edilip tartışılacaktır. Analizlerde frekans ve yüzde gibi temel göstergelere müracaat edilecektir. Bu kapsamda, pek çok alanda sosyoekonomik gelişmişliğin temel parametreleri sayılan göstergeler üzerinden Beykoz'un mevcut durumu tespit edilerek, varsa, değişimin yönü ve muhtemel sonuçları tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, rekabetçilik, ticari hayat, girişimcilik, aktif firmalar

Beykoz'da Sağlık Göstergeleri

Dr. Öğr. Üyesi Fatih Karasaç

Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü

Öz

Bu sunumda Beykoz ilçesinin son beş yıllık sağlık göstergeleri ve değişimler diğer ilçelerle ve elverdiği ölçüde İstanbul ortalamaları ile mukayeseli şekilde ele alınacaktır. Sağlık değişkenleri, bireylerin sağlık hizmetlerine erişim düzeylerini göstermesi ve ikametlerinde yerleşme, yaşama ve iş yapma isteğini doğrudan etkilemesi bakımından önemli sayılmaktadır. Bu sunumda kullanılacak sağlık değişkenleri, Beykoz'un sağlık hizmetleri kapasitesini gösterecek; nüfusla ilişkili olarak İstanbul'daki durumunu ortaya koyacaktır. Sağlık göstergeleri olarak kişi başına düşen hastane yatak sayısı, hekim ve diş hekimi sayısı, aile hekimliği müracaat sayısı, eczane sayısı, hastane yoğunluğu, kaba ölüm oranları ve çocuk ölüm oranları kullanılacaktır. Sağlık göstergeleri yer yer İstanbul'un diğer ilçeleri ile mukayeseli bir şekilde sunulacak Beykoz'un ilgili göstergeler bakımından İstanbul'daki yeri tespit edilip tartışılacaktır. Analizlerde frekans ve yüzde gibi temel göstergelere müracaat edilecektir. Bu kapsamda, pek çok alanda Beykoz'un mevcut durumu tespit edilerek, varsa, değişimin yönü ve muhtemel sonuçları tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, sağlık göstergeleri, ölüm oranları, hastane kapasitesi

7. Oturum Beykoz Ormanlarının ve Yaban Hayatının Sürdürülebilirliği

İstanbul Boğazı Çevresinin Geçmişten Günümüze Bitkileri ve Değişimleri

Prof. Dr. Ünal Akkemik

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü

Öz

İstanbul Boğazı; jeolojik çağlardan günümüze sürekli değişim geçiren ve özellikle iklim değişikliği dönemlerinde önemli bir bitki göç yolu olan bir alandır. Boğaz çevresi ve yakınlarında yapılan çalışmalar, Neojen dönemindeki orman yapısının günümüzle önemli farklılıklar içerdiğini ortaya koymuştur. Neojen'de varlığı tespit edilen sekoya (*Sequoia*), mabed ağaçları (*Ginkgo*) ve bataklık servileri (*Taxodium*) gibi ağaçlar artık günümüzde bu bölgeden tüümüyle çekilmiştir. Porsuk (*Taxus*), ardıç (*Juniperus*), meşe (*Quercus*), kestane (*Castanea*), kayın (*Fagus*), defne (*Laurus*), çam (*Pinus*) gibi ağaçlar ise başka türleriyle günümüze kadar ulaşmışlardır. Özellikle Neojen'den yakın zamana Pliyosen'e kadar farklı zamanlarda yaşamış olan yalankoz (*Pterocarya*) ağaçlarının günümüzdeki temsilcileri Adapazarı, Kahramanmaraş ve Güneydoğu Anadolu'daki vadilerdir. Son buzul çağındaki değişim incelendiğinde orta Holosen'de geniş alanlar kaplayan göknar (*Abies*) ağaçlarının bugün sadece Beykoz'da 46 hektarlık bir yamaçta kaldığı bilinmektedir. Bu ağaçlar, geçmişteki göknar ormanlarının temsilcileri olarak değerlendirilebilir. Günümüzde ise Boğaz çevresi ve özellikle Beykoz ve Sarıyer ilçeleri ile çevreleri benzer bir flora ve orman yapısına sahip olup 800'den fazla bitki türüne ev sahipliği yapmaktadır. Kıyı şeridinde kumullar, nemli Karadeniz ormanları, boğaz yamaçlarında maki benzeri çalı toplulukları ve gölleri ile farklı ekosistemleri barındıran bölge zengin bir bitkisel çeşitliliğe sahiptir. Fıstıkçamları (*Pinus pinea*) ve erguvan (*Cercis siliquastrum*) ağaçları, bu alanlarda doğal olmasalar da oldukça iyi gelişmişler ve İstanbul Boğazı'nın simgesi hâline gelmiştir. Günümüzde artan kentleşme, yeşil alanlara yapılan büyük projeler ve insan baskısı, İstanbul'un doğal alanları üzerindeki en büyük tehditlerdir. Özellikle kentin doğal kalmış alanlarının sınırında olan Beykoz ve Sarıyer gibi kuzey ilçeleri İstanbul nazendesi (*Lathyrus undulatus*), çok başlı köy göçüren (*Cirsium byzantinum*), Bo-

ğaziçi keteni (*Linum tauricum* subsp.*bosphori*), kum zambakları (*Pancreatum maritimum*) gibi birçok nadir ve endemik türün yaşam alanlarına sahiptir ve bu alanlar giderek zarar görmektedir. Geçmişte adını bulunduğu ilçeden alan Kadıköy çiğdemi (*Colchicum chalcedonicum*) ve Ümraniye çiğdemi (*Crocus pestalozzae*) gibi türler, günümüzde sadece Elmalı Havzası gibi doğal kalmış alanlarda görülebilmektedir. O nedenle, Beykoz ve diğer kuzey ilçelerdeki doğal ekosistemler korunmalı, bitki ve birlikte bulunduğu yaban hayatı çeşitliliği gelecek kuşaklara aktarılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, İstanbul bitkileri, İstanbul Boğazı, ekosistem, bitki çeşitliliği, Beykoz ormanları

Beykoz Ormanlarının Sürekliliğinin Sağlanması ve Faydalanmanın Düzenlenmesi

Dr. Abbas Şahin

Marmara Ormancılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

Öz

Ormanlar, dünyadaki karasal ekosistemlerin en önemli biyolojik-ekolojik varlıkları arasında yer almakta olup kendine özgü doğal ortamları içerisinde, çok fazla sayıda canlı mikro ve makro organizmayı ve cansız elamanları barındırmaktadır. Ormanlar, ekosistemleri içerisinde yaşayan tüm canlıların yaşamının sürekliliği için çok büyük bir öneme; ekonomik, ekolojik ve sosyo-kültürel açıdan çok çeşitli fonksiyonlara sahiptir. Ülkemizde, bu fonksiyonlar içerisinde, ekonomik fonksiyonlar 1990'lı yılların başına kadar öne çıkarken daha sonraki yıllarda kentleşmenin yoğunlaşmasıyla birlikte ekolojik ve sosyo-kültürel fonksiyonlarda öncelik kazanmaya başlamıştır. Teknolojik gelişmeler, alternatif enerji ve doğal kaynakların kullanıma sunulması ve bunlara bağlı olarak toplumsal yapıda meydana gelen değişimler, insanoğlunun ormanların ürettiği mal ve hizmetlere olan taleplerini şekillendirmiştir. Bu durum İstanbul halkının yakacak odun ihtiyacını karşılamak amacıyla genel olarak "baltalık" olarak işletilmiş olan Beykoz Ormanları örneğinde de görülmektedir. 2006 yılından sonra başta Marmara, Karadeniz ve Ege bölgelerindeki baltalık ormanlarının tamamı olmak üzere, ülkemizde baltalık olarak işletilen ormanların çok büyük bir kısmı kuru ya da koruya tahvil ormanlarına aktarılmıştır. Beykoz ormanlarının da tümü tıraşlama baltalık işletmeciliğinden çıkarılarak kuru ya da koruya tahvil işletme sınıflarına aktarılmıştır. Böylece, ormanların ürettiği mal ve hizmetlerde de çok önemli değişiklikler meydana gelmiştir. İşletme şekli bakımından meydana gelen bu değişiklik aynı zamanda gelecekte koruya dönüştürülmüş olacak olan bu ormanların sürekliliğinin sağlanmasını ve bu ormanlardan optimal olarak nasıl faydalanılması gerektiğini de belirlemeyi zorunlu kılmaktadır. Bu tebliğde, İstanbul ilinin Beykoz ilçesi sınırları içerisindeki ormanlarda, orman ekosisteminin ürettiği mal ve hizmetlerin sürekliliğini sağlayarak toplumun ormanlardan beklentilerinin daha iyi

nasıl karşılanabileceği ve ormanların daha iyi korunarak topluma hizmet sunabileceği çeşitli öneriler ve konumsal örneklerle incelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın gerçekleştirilmesi için, yürürlükteki orman amenajman planları ile meşcere haritalarından ve bu alanda yapılmış olan çalışmalardan yararlanılmıştır. Beykoz ilçesindeki ormanların yapısı ve kompozisyonu, arazi yapısı (yükselti, bakı, eğim vb.) toprak sınıfları, iklim özellikleri gibi yetişme ortamı koşulları, ormanların sürekliliğini tehdit eden faktörler ile kent halkının ormanlardan ve yeşil alanlardan beklentileri bu çalışmayı şekillendirmiştir. Bu çalışma, gelecekte yapılacak olan orman planlama çalışmalarına altlık oluşturmak, ormanların sürekliliğini koruyarak daha etkin yararlanılmasına olanak sağlayacak örnekleri ortaya koymak ve yerel yönetimlerin ormanlar konusunda yapacakları çalışmalara katkı sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Orman ekosistemi mal ve hizmet üretimi, süreklilik, optimal faydalanma, orman amenajmanı

Beykoz Kestane Ormanları ve Ekolojik Değerlendirmeler

Dr. Gülçin Özer

Marmara Ormancılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

Prof. Dr. Ender Makineci

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Orman Fakültesi Toprak İlmî ve Ekoloji Anabilim Dalı

Öz

Beykoz, İstanbul ilinde önemli oranda orman kaynağına sahip ilçelerin başında gelmektedir. Bu doğal zenginliğin içerisinde de Anadolu kestanesi (*Castanea sativa* Mill.) ormanları özel bir değerdedir. Eski zamanlardan beri odununa ve meyvesine çok önem verilen kestane ormanları, dünya genelinde düzensiz faydalanmaların yanında hastalıklardan ve zararlılarından dolayı tehdit altındadır. Bu durum hem yurdumuzda hem de kestane ormanlarının yayılış gösterdiği Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan patojen faktörler nedeniyle büyük zararlara yol açmaktadır. Kestane meşcerelerinde hastalık, zararlılar ve düzensiz yararlanmalar sonucunda meyve verimi azalmış, yaprak kayıpları ve kurumalar artmış, özetle ormanlar sağlıklı bir yapıya ulaşmıştır. Kestane nede sağlık bozulmalarının yayıldığı alanlarda ekolojik özellikler ve hastalık etmenleri arasındaki ilişkilerin ortaya konması ve araştırılması gereklidir. Bu sebeple, kestanenin ekolojisine uygun alanlarda yayılışının arttırılması ile birlikte, daha fazla kestane meyvesi elde etmek için bulunduğu alanlarda bakım ve iyileştirme çalışmaları yapılması önemlidir. İstanbul ilindeki Anadolu kestanesi ormanlarının meyve veriminin ve ekolojik özelliklerinin araştırıldığı bu çalışmada, ormanların sağlık durumunun tespiti, meyve verimi ve yetişme ortamı özelliklerinin araştırılması amaçlanmıştır. 2014-2016 yılları arasında yıllık örneklemeler ile gerçekleştirilen araştırmanın Beykoz ilçesinde yer alan ve meşcere gelişim çağlarına göre seçilen örnek alanlarında; ölü örtü ve toprak özellikleri, meşcere değişkenleri, iklim özellikleri, seçilen ağaçların yaprak kayıpları ve meyve özelliklerine ait veriler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Castanea sativa*, meşcere, meyve, ölü örtü, toprak

Beykoz için Agroforestry Uygulama Önerisi: İhlamur Örneği

Nilüfer Şahin

Marmara Ormancılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

Öz

Tıbbi ve aromatik bitkiler arasında yer alan ıhlamur çiçeğinin ormanlardan toplanması, ağaçların boylu olması nedeniyle zor ve tehlikelidir. Çiçek toplama işlemi, bütün dalların ve hatta bazen gövde bölümlerinin kesilmesi şeklinde yapıldığından, sadece ağaçlara değil, ormanın yapısına da zarar vermektedir. Bu durum, aynı zamanda bir sonraki çiçeklenme zamanını da geciktirmekte ve böylelikle 3-4 yılda ancak bir kez çiçek toplanabilmektedir. Ormanlardaki ıhlamur ağaçları çiçeklerinden kontrolsüzce faydalanmak yerine, tarım alanlarında, agroforestry yöntemiyle diğer tarımsal ürünlerle ıhlamur ağaçlarının kombine edilmesi ve uygun hasat yöntemlerinin uygulanmasıyla yapılacak ıhlamur çiçeği üretiminin daha verimli olacağı öngörülmektedir. Marmara Ormancılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğünce yürütülen bir araştırma sonucunda Beykoz'dan alınan ıhlamur çiçeği örneklerinin Marmara Bölgesi'nde örneklenen diğer ıhlamur çiçeklerine kıyasla etken maddeler açısından oldukça yüksek değerlerde olduğu ve ilk sırada yer aldığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada, etken maddeler açısından yüksek olduğu tespit edilmiş olan Beykoz popülasyonunun örneklerinden yararlanılarak Beykoz ilçe sınırları içerisindeki kırsal halkın; sahibi olduğu tarım arazilerine tam alan olarak, tarım alanlarının ormanla olan dış sınırlarına, tarım alanlarının birbirleriyle var olan sınırlarına ve yol kenarlarına ıhlamur fidanları dikilmesi seçenekleri önerilmektedir. Bu amaçla, dikilecek kaliteli ıhlamur fidanları ile faydalanma daha kolay olacak, bunun sonucunda hem yeterli miktarda ve iyi kalitede ıhlamur çiçeğinin üretilmesi sağlanacak hem de doğal ıhlamur kaynaklarının sürdürülebilirliğinin korunması mümkün olacaktır. Ayrıca, çeşitli sektörlerin talep ettiği, standart kalitede ıhlamur çiçeğinin sürekli bir şekilde karşılanması sağlanacaktır. Çalışma kapsamında, önerilerin uygulamaya aktarılması sonrasında kırsal halk tarafından hasat edilen ıhlamur çiçeğinin halkın ekonomik

durumuna yapacağı katkı da irdelenmiştir. Yapılması önerilen ıhlamur ağaçlandırmalarının yörenin yetiştirme ortamının ekolojik özelliklerine, İstanbul ve Beykoz halkının estetik ve görsel beklentilerine ne tür katkılar sağlayabileceği çalışma içerisinde örneklendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İhlamur, agroforestry, plantasyon, süreklilik, faydalanma, odun dışı orman ürünü

Beykoz Ormanlarındaki Yaban Hayatı Varlığı ve Yaban Hayatı Üzerindeki Risk Faktörleri

Orman Yüksek Mühendisi Selman Ertaş

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü

Yılmaz Acet

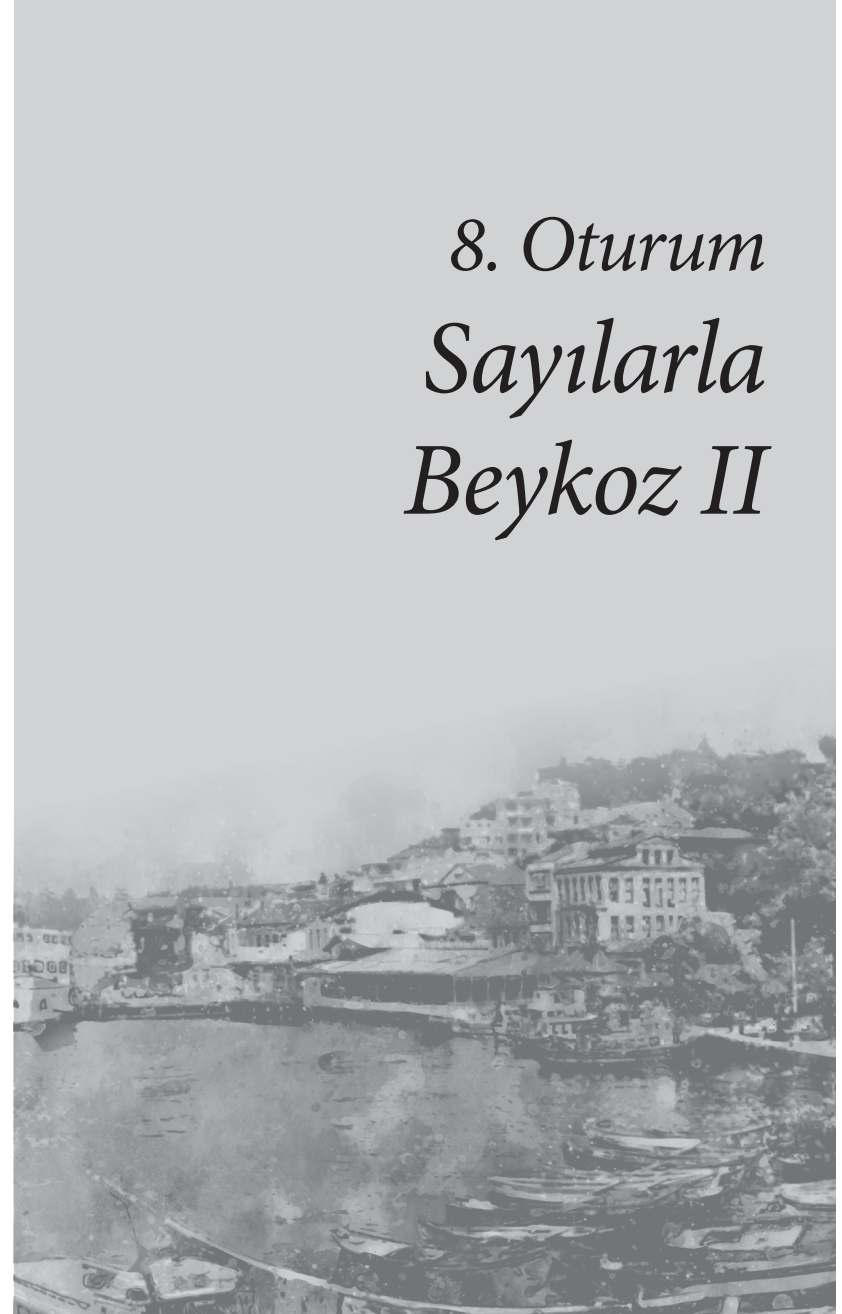
Eskişehir Teknik Üniversitesi Biyoloji Bölümü Yüksek Lisans Programı

Öz

Bu araştırmada, Beykoz ilçe sınırları içinde bulunan yaban hayatı varlığının tespiti çalışması yapılmıştır. Beykoz ormanları Beykoz ilçesinin %71,24'ünü oluşturmaktadır. Bununla birlikte tarım alanları ve yerleşim yerlerinin yoğunluğunun azaldığı bölgelerde çeşitli yaban hayvanları varlığını sürdürmektedir. Yaban hayatı varlığının tespiti için literatür ve dokümantasyon analizi, yaban hayatına yönelik arazi gözlemleri ve fotokapan kullanarak tespit çalışması yapılmıştır. Söz konusu çalışmada orman amenajman planlarında yer alan sayısal verilerden ve arazi tiplerinden faydalanılmıştır. Arazi çalışmalarında literatür ve dokümantasyon çalışmalarından sonra arazi kullanım şekilleri ve ormanlardaki benzer meşcere tiplerinde örnek alanlar tespit edilerek gözlem ve fotokapan yöntemiyle kuş ve memeli türler tespit edilmiştir. Yapılan çalışma sonucunda Beykoz ormanlarındaki yaban hayatının sürdürülebilirliğinin sağlanması, olası yaban hayatı-insan çatışmasının önüne geçilmesi ve yaban hayatını tehdit edebilecek faktörlerin kontrol altına alınarak etkilerin azaltılması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Orman, yaban hayatı, memeli, kuş, ekoloji, Beykoz, Beykoz ormanları, tabiat parkı, İstanbul, fauna

8. Oturum Sayılarla Beykoz II

Beykoz'da Altyapı ve Ulaşım

Dr. Öğr. Üyesi Furkan Yıldız

Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü

Öz

Bu sunumda Beykoz ilçesinin altyapı ve ulaşım göstergeleri analiz edilecektir. Bu analizler İstanbul'un diğer ilçeleri ile karşılaştırmalı olarak sunulacaktır. Altyapı ve ulaşım, ekonomik büyüme için gerekli olan en önemli unsurlardan biridir. Bu sebeple altyapı ve ulaşım göstergelerinin analiz edilmesi hem mevcut durumun ortaya konmasına hem de ilçenin ekonomik büyüme potansiyelinin incelenmesine fırsat verecektir. Çalışmada analiz edilecek göstergeler ulaşım ve altyapı olmak üzere iki başlıkta incelenecektir. Buna göre ulaşım göstergeleri olarak metro, hafif raylı sistem, tramvay, metrobüs hatlarının varlığı, deniz taşımacılığının varlığı, ulaşımın çeşitliliği, motorlu araç sayısının yüzölçümüne oranı gibi değişkenlerden oluşurken altyapı göstergeleri olarak ise su, doğalgaz, elektrik ve deprem riski gibi göstergeler analiz edilecektir. Bu sayede Beykoz ilçesinin ulaştırma ve altyapı yönünden İstanbul içindeki konumu tespit edilmeye çalışılacaktır. Analizlerde hem her bir alt göstergeye ilişkin sıralamalar hem de toplulaştırılmış altyapı ve ulaşım sıralamaları sunulacaktır. Analizlerde çeşitli istatistiksel tekniklere yer verilecektir. Sonuç olarak Beykoz'un mevcut durumu ortaya konulacak ve göstergeler doğrultusunda çeşitli politika önerilerine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, altyapı, ulaşım, ekonomik büyüme

Beykoz Belediyesi'nin Dijital İletişim Performansının Karşılaştırılması

Doç. Dr. Raif Cergiboza

Kırkırelle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü

Öz

Dijital iletişimin sunduğu olanaklar yaygınlaştıkça resmi kurumlarda kullanım oranı artış göstermiştir. Yeni medya ortamlarının sunduğu yeniliklere ayak uydurmayı başaran belediyeler, popüler yeni medya uygulaması Facebook'ta varlık göstermektedirler. İstanbul gibi yoğun nüfuslu kentlerin ve ona ait ilçe belediyelerin de yeni medyanın olanaklarından yararlandığı bilinmektedir. Buradan hareketle bu çalışmanın amacı İstanbul iline bağlı 39 ilçe belediyesinin dijital iletişim performansının karşılaştırmalı bir analizini sunmaktır. Bu amaçla ilçelerinde Beykoz Belediyesinin de bulunduğu 39 ilçe belediyesinin resmi Facebook hesaplarındaki etkileşim ve iletişim durumları incelenecektir. Böylece belediyelerin hedef kitle grupları ile etkileşime geçerken başvurdukları yöntemler ortaya konularak varsa eksiklikler açığa çıkarılacaktır. Bunun gerçekleşebilmesi için Facebook uygulamasının kullanıcılarına sunmuş olduğu iletişim araçlarının ne oranda kullanıldığına bakılarak bir iletişim puanı elde edilecek ve elde edilen bu puanlar belediyelerin iletişim performanslarının karşılaştırılmasına olanak sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, dijital iletişim, yeni medya, Facebook

İstanbul'un Mobilitesi için Makine Öğrenmesinde Kullanılacak İdeal Girdi Özelliklerinin Tespiti ve Beykoz İlçesinin İstanbul İlçeleri Arasındaki Yerinin Belirlenmesi

Arş. Gör. Kenan Mengüç

İstanbul Teknik Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Bölümü

Doç. Dr. Nezir Aydın

Yıldız Teknik Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Bölümü

Öz

Kentlerin artan nüfusu, kentler için çok boyutlu problemler oluşmaktadır. Kentler, kendileri için sürdürülebilir çözümler aramaktadır. Ulaşım gerek bireysel gerekse toplu taşıma olarak bu kent problemlerinin başında yer almaktadır. İstanbul ilçeleri ulaşım problemlerini homojen bir şekilde yaşamamaktadır. Her ilçenin farklı özelliklerinin olması, farklı çözüm önerileri gerektirmektedir. Bu çalışmada coğrafi konum, demografik özellikler, market ekonomileri dikkate alınarak İstanbul özelinde bir veri seti oluşturulacaktır. Oluşturulacak bu veri seti için bir makine öğrenmesi oluşturularak İstanbul ilçelerinin kendi aralarındaki benzerliklerinin ve farklılıklarının daha net görünmesi sağlanacaktır. Bu çalışmada İstanbul için bir mobilite kümelemesi oluşturularak kümelemede ideal girdi özellikleri belirlenecektir (otoyol uzunluğu, bisiklet yolu uzunluğu, öğrenci sayısı, AVM sayısı vb.). Veri setinde yer alan özelliklerin önemlilik dereceleri belirlenerek Beykoz ilçesinin mobilitesini arttırmak için çözüm önerileri sunulacaktır. Benzer özellikler taşıyan ilçeler için yapılan kümeleme analizi, aynı kümeyi paylaşan ilçelerin çözüm paydaşlığı yapmaları önerilecektir.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, ulaşım, mobilite, kümeleme analizi, makine öğrenmesi

Beykoz'da Yaşam Kalitesi

Doç. Dr. Mehmet Hanefi Topal

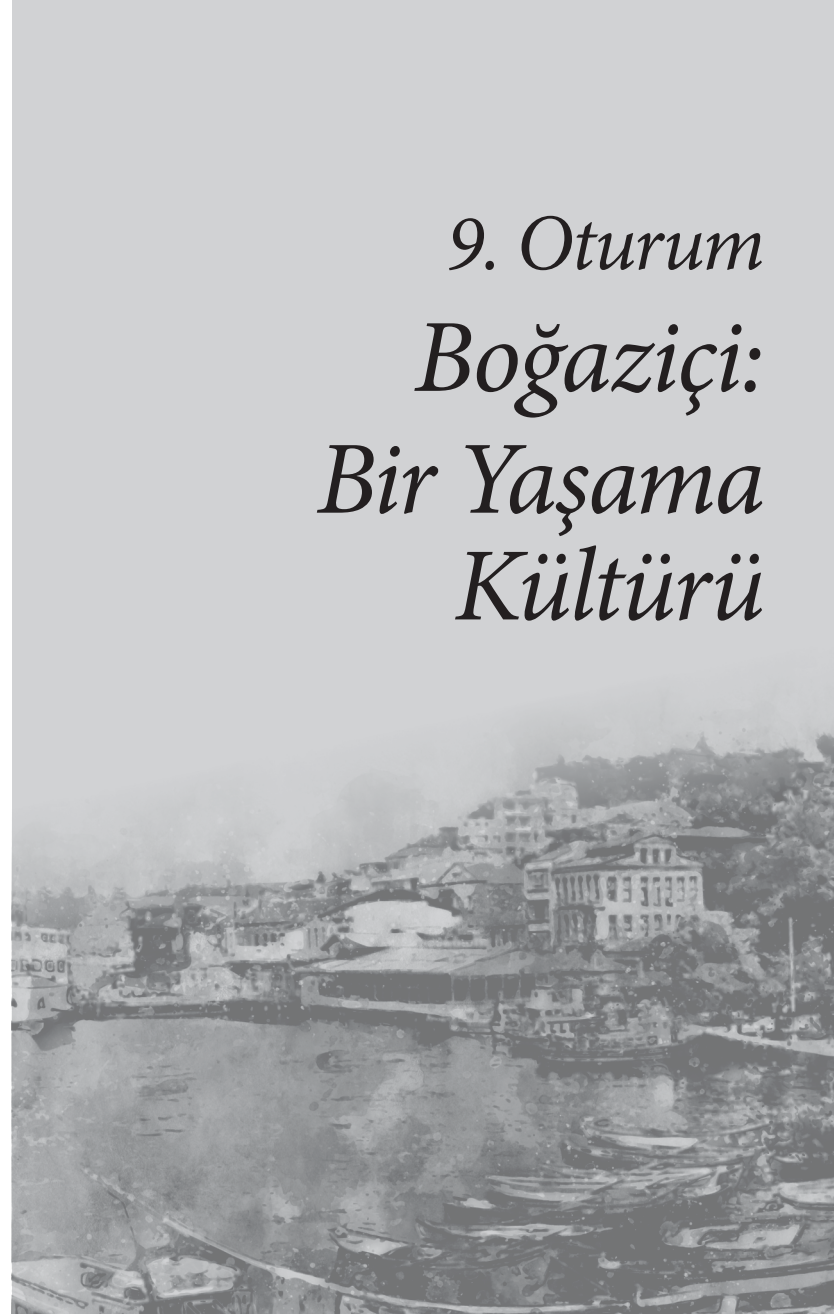
Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü

Öz

Bu sunumda Beykoz ilçesinin yaşam kalitesi göstergeleri diğer ilçelerle karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir. Yaşam kalitesi tüm toplumların en önemli amaçlarından biridir. Dünya Sağlık Örgütü, yaşam kalitesini, bireyin içinde yaşadığı kültür ve değer sistemleri bağlamında bireyin amaçları, beklentileri, standartları ve endişeleriyle ilgili olarak yaşamdaki konumuna ilişkin algısı olarak tanımlamaktadır. Literatürde yaşam kalitesini farklı şekilde tanımlayan çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmada ise yaşam kalitesi göstergeleri olarak tiyatro sayısı, sinema sayısı, müze çeşitliliği, uluslararası spor tesisleri sayısı, ulusal spor tesisleri sayısı, yerel spor tesisleri sayısı gibi göstergelere yer verilecektir. Bu göstergeler dikkate alınarak Beykoz'un İstanbul'un diğer ilçelerine kıyasla yaşam kalitesi yönünden yeri tespit edilmeye çalışılacaktır. Analizler için çalışmada teme istatistiksel tekniklerden yararlanılacaktır. Yapılacak analizler sonucunda hem Beykoz'un yaşam kalitesi yönünden mevcut durumu hem de mevcut durum dikkate alınarak çeşitli politika önerileri sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, yaşam kalitesi, spor, sinema, müze

9. Oturum Boğaziçi: Bir Yaşama Kültürü

Boğaziçi'nin Süsü: Kürek Sandalları ve Kayıkhaneler

Yüksek Mimar Fuat Selim Ramazanoğlu

İON Mimarlık

Öz

Boğaziçi kültürünün adeta ayrılmaz bir parçası olan rengarenk sandallar maalesef günümüzde pek ortalarda gözükmüyor. Hâlen balıkçılık yapan küçük tekneler ise klasik “sandal” kategorisinde kabul edemeyeceğimiz ve ancak motor kuvvetine güvenilerek hareket edebilecek şekilde inşa edilmişler, edilmektedirler... Kürek sandalları, sessiz sedasız bir biçimde sadece ve sadece küreklerin suya girip çıkmasıyla oluşan seslerin oluşturduğu, o ruhu okşayan, dinlendiren, su ile barışık kültürün çok farklı bir boyutudur. Öncelikle zarif ve son derece hafiftirler. Kayıkhanelere ve rıhtımlara kolaylıkla çekilebilmekte ve indirilebilmektedirler. Bu sandallar, ailenin küçük büyük her bir ferdinin kullanabileceği boyutlarda inşa edilebiliyorlar, dolayısı ile de bu insanları çok kolaylıkla denizle buluşturabiliyorlardı. Çok amaçlı olarak kullanılabiliyorlar, gezmeye, ulaşma, ufak tefek yük taşımaya, balık tutmaya yarıyorlar ve bunların yapılabilmesi için de sadece insan gücüne ihtiyaç duyuyorlardı. İşte tüm bunlara bağlı olarak “Boğaziçi ve Yalı” kültürünün ayrılmaz bir parçası hâline dönüşmüşlerdir. Kayıkhaneler ise bu sandalların muhafazası için gereklidiler. Bazıları yalıların içindeki kapalı deniz havuzlarında, bazıları bahçenin bir ucundaki kayıkhanelerde, bazıları da çekek yerlerinde korunuyordu. Kayıkhanelerin tipolojileri ve yalı ile ilgili olan ilişkileri de bu konunun dâhilinde ele alınarak olabildiğince ayrıntılarıyla işlenecektir. Netice itibarıyla bu sandalların sosyokültürel manada Boğaziçi'ne neler kattıkları ve bu sandalları muhafaza eden kayıkhaneye yapılarının tarihsel süreçte geçirdikleri evrim “yok olan miras” kavramı çerçevesiyle irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Boğaziçi, kürek, sandal, kayıkhaneye, yalı

İstanbul Boğaziçi Erguvan Kültürü: Beykoz Burunbahçe Örneği

Dr. Öğr. Üyesi Salim Aydın

Milli Savunma Üniversitesi Fatih Harp Tarihi Araştırmaları Enstitüsü

Öz

“Erguvan” ismi, İstanbul’da daha çok Prof. Dr. Haluk Dursun ile bilinir oldu. Özellikle 1990’lı yıllarda Hoca nisan ayının son haftası ve mayıs ayının ilk haftasında Boğaziçi erguvan gezisi yapardı. Bu ağacın çiçekleri, İstanbul’da yaşayan Anadolu insanının tabiriyle pembe renkliydi. Lakin İstanbullulara göre bu ağacın bir rengi vardı: Erguvani. Erguvanlar açmaya başladığı dönemde erguvan şölenu için Hoca ve ekibi karadan Boğaziçi korularını tarar, erguvanların en güzel açtığı dönemde “Boğaziçi Erguvan Bayramı” gezisi yapılırdı. Tekne Kadıköy’den açılır, Boğaz’a akar, Rumeli tarafından sahile elli metre uzaklıktan yoluna devam eder, Kavaklara doğru ilerlerdi. Boğaziçi’nin renkleri, güzellikleri, özellikleri tek tek anlatılırken yalılarda yaşayanların hayata, şarkılara, şiirlere değen hikâyeleri dile gelirdi. Anadolukavağı’nda mola verilir, dönüşte Anadolu yakasından tekne yoluna devam eder, Hoca erguvan üzerinden İstanbul kültürünü anlatırdı. Erguvanlar çiçekleriyle baharda yaklaşık bir ay gülümser. Erguvanların açtığı dönemde, erguvanlarla yalıların raksı başlar. Özellikle de Boğaz’ın en eski gözdesi Beykoz’daki Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı ile... A. Süheyl Ünver Mayıs 1966’da Sabah Gazetesi’ndeki yazısında erguvanlara dikkat çekmiş, mayısın erguvan bayramı olmasını öngörmüştü. Yakın dönemde birçok yazar erguvan konusunda yazılar yazmıştır. Oya Baydar’ın “Erguvan Kapısı” adlı romanı erguvanın İstanbullular tarafından biraz daha tanınmasına katkıda bulunmuştur. Ahmet Hamdi Tanpınar “Beş Şehir” adlı eserinde “Güliden sonra bayramı yapılacak bir çiçek varsa o da erguvandır.” der.

Hilmi Yavuz da “Erguvan Sözler” şiirinde

“Kim bilir ki dündür ölgündür

Yollarsa her zaman biraz küskündür

Yokuşlarda ve inişlerde

Zamandır seni sardığım kumaş

Bekledin örtünsün ki yavaş yavaş

Erguvandın, kayboldun dile gelişlerde...”

mısrarlarıyla erguvan muhabbetini dile getirir. Erguvanlar; Avrupa yakasında, Beşiktaş Yıldız Korusu, Ortaköy-Kuruçeşme arasındaki Naciye Sultan Korusu, Bebek Korusu, Aşiyen Mezarlığı ve Rumelihisarı, Emirgan Korusu... Anadolu yakasında Beykoz Burunbahçe, Mihriabat Korusu, Anadoluhisarı Otağtepe, Kandilli Sevdâ Tepesi ve Cemile Sultan Korusu, Vanıköyü Papaz Korusu ve Üsküdar Fethi Ahmet Paşa Korusu’nda erguvanlar Tanpınar’ın sözünü ettiği bayram için çoktan hazır dırlar. Hatta rivayettir; Fethi Paşa, erguvan zamanında, korusunda gezen hanımefendilere, erguvani renk haricinde giyinmemeleri ricasında bulunur. Erguvanlar İstanbul’da Bizans’tan, Roma’dan, Osmanlı’dan, Cumhuriyet’e tevarüs etmiştir. Erguvan bir imparatorluk nefesidir. Bir imparatorluk kendini tarihe, zamana sadece savaşlarla, zaferlerle anlatmaz elbet... Bir şahıs, bir çiçek, bir ağaç, bir aşk, sonsuzluğun dili, bilgisi olur verir. Şehir ve ağaç, kültür ve ağaç denklemi insanı şehre bağlayan, insanı insan, şehri şehir yapan kudrettir, bakiyyedir. Bu düşünceleri dile getiren erguvanların Boğaziçi’inde en son ve güzel açtığı yerlerden birisi ise Beykoz Burunbahçe’dir.

Anahtar Kelimeler: Boğaziçi, erguvan kültürü, Beykoz Burunbahçe

Feyhaman Duran'ın Gözünden Anadoluhisarı

Dr. Öğr. Üyesi Füsün Deniz Özden

Beykoz Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi İletişim ve Tasarım Bölümü

Öz

1914 Çallı Kuşağı ressamlarından Feyhaman Duran (1886-1970), Türk resim sanatında portre sanatının ilk ve en önemli temsilcisi sayılmaktadır. Sanatçı bir aileden gelen Feyhaman Duran'ın 1895 yılında Galata Sarayı Humayun Mektebinde başlayan resimle ilişkisi, öğrencisi olduğu Ressam Şevket Dağ'ın etkisiyle gelişmiştir. 1911-1913 yıllarında Paris'te sanat eğitimi gören Feyhaman Duran, Fransa'da "İzlenimcilik" akımıyla ilgilenmiştir. I. Dünya Savaşı başlayınca yurda dönen Feyhaman Duran, 1916'dan itibaren Galatasaray Sergileri'ne her yıl düzenli olarak katılmıştır. Bunun yanında Osmanlı Ressamlar Cemiyetinin sergilerinde de yer alan Feyhaman, aynı zamanda hattattır. Feyhaman Duran'ı İmparatorluk ve Cumhuriyet dönemini yaşayan bir aydın olarak değerlendirebiliriz; o hem Doğu'nun hem Batı'nın kültürünü ve sanatını iyi tanımaktadır. Güzel Sanatlar Akademisi-Sanayi i Nefise, İnas-Kız kısmında ders verirken tanıdığı Güzin Hanımla evlenmiş ve onun dedesi Hattat Yahya Hilmi Efendi'nin Süleymaniye semtinde bulunan evinde yaşamışlardır. 1951 yılında emekli olduktan sonra çalışmalarını sürdürdüğü evini ve resimlerini İstanbul Üniversitesi'ne bağışlamıştır. Yurt Gezileri Projesi kapsamındaki bu projeye Anadolu'nun peyzajı ilk kez Türk ressamların gözünden yapılmıştır. Feyhaman Duran, proje kapsamında 1938 yılında Gaziantep'e gönderilmiştir. Ressam, İstanbul'da yaşadığı yerler olan Süleymaniye ve çevresi ile Anadoluhisarı peyzajlarını da yapmıştır. Anadoluhisarı peyzajlarını izlenimci tarzda gerçekleştirmiştir. Bu çalışma, Beykoz kültür hayatına varlığıyla bir dönem katkı sunan bir insanın-sanatçının, yaşamını ve somut kültür varlığı olarak Anadoluhisarı peyzajlarını tanıtmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Feyhaman Duran, Beykoz, Anadoluhisarı, resim, Yurt Gezileri Projesi

Leyla Saz'a Göre Boğaziçi ve Mehtap Safaları

Beşir Ayvazoğlu

Öz

Çocukluk ve gençlik yılları saraylarda geçen ve eski İstanbul'un Boğaziçi hayatını bütün incelikleriyle yaşayan şair ve bestekâr Leyla Saz, son demlerine kadar hiç unutamadığı mehtap âlemleri ve bu âlemlerin ayrılmaz unsuru olan musiki hakkında kendisiyle röportaj yapan bazı gazetecilere az da olsa bilgi vermiştir. Hatıralarında da harem hayatı ve Boğaziçi sahillerine benzeyen sarayların yanı sıra, Sultan Abdülaziz'in Avrupa'dan dönüşünde yapılan muhteşem donanmadan, ilk defa Fatma Sultan Sarayı'nda kullanılan projektörün yaydığı ve görenlerin mehtap fişegi sandığı keskin beyaz ışıktan, ayrıca Beykoz sınırları içindeki Yuşa tepesine yapılan gezilerden söz eder. Boğaz'da son mehtap âlemi de Fransız yazar Claude Farrère şerefine Leyla Saz tarafından düzenlenmiş, fakat bu teşebbüs basın yoluyla duyurulunca eğlenceye katılmak isteyenlerin doluştukları binlerce sandal ve kayığın Bebek önlerine yığılması yüzünden iptal edilmişti.

Anahtar Kelimeler: Boğaziçi, Leyla Saz, musiki, mehtap

10. Oturum
Kalkınma,
Kültürel Miras ve
Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik Bağlamında Şehir Tarımı; Beykoz Örneği

Dr. Öğr. Üyesi Aylin Yaman Kocadağlı

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü

Öz

20. yüzyılın ikinci yarısında hızla artan ve gittikçe şehirleşen dünya nüfusu, artan üretim ve tüketim ihtiyaçlarını da beraberinde getirmiştir. Bu durum doğal kaynakların hızla tüketilmesine yönelik bir yaklaşımın dünyada yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bu yaklaşıma eleştiri olarak ortaya çıkan sürdürülebilirlik kavramı başlangıçta sadece çevresel boyutta ele alınmış olmasına rağmen günümüzde ekonomik ve toplumsal konuları da içerecek şekilde daha kapsayıcı bir hâle gelmiştir. Birleşmiş Milletlerin 2030 yılı sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden birisi “sürdürülebilir şehirler” yaratmaktır. Çevresel, ekonomik ve toplumsal boyutta sürdürülebilir şehirler yaratmak, esasında geleceğin dayanıklı şehirlerini inşa etmek demektir. Akademik camiada son yıllarda yoğun bir şekilde tartışılan “dayanıklı şehirler” (resilient cities) inşa etmede, şehir tarımı konusu da önemli bir araç olarak görülmektedir. Şehir tarımı, gerek çevresel gerekse ekonomik ve toplumsal boyutları olan ve bu bağlamda sürdürülebilir, dayanıklı şehirler yaratmada önemli işlevlere sahip bir uygulamadır. Şehir tarımı mekânsal planlamada üstlendiği fonksiyonlarının yanı sıra halkın gıdaya erişimi noktasında da önemli bir araç haline gelmiştir. Günümüzde dünyayı etkisi altına alan COVID-19 pandemisi bizlere gıdanın ve gıdaya kesintisiz erişimin önemini bir kez daha hatırlatmıştır. Bu bağlamda şehirlerin planlanmasında sorgulanması gereken temel sorulardan birisi herhangi bir salgın, afet, savaş gibi olağanüstü durumlarda “şehirlerimiz ne kadar dayanıklı?” sorusu olmuştur. Geleceğe yönelik sürdürülebilir şehrsel mekânlar, sağlıklı toplumlar, güvenilir ve kesintisiz gıda üretim sistemleri oluşturmak toplumlar için büyük önem taşımaktadır. Gıda güvencesi, gıda egemenliği gibi kavramların sıklıkla dünya gündemine gelmeye başladığı günümüzde, ülkemizde de şehir tarımı konusuna gerekli önemin verilmesi geleceğe yönelik sürdürülebilir şehirler yaratmada önem arz etmektedir. Şehir tarımı konusu esasında

bizim toplumumuza yabancı olmayan, tarihi geçmişi oldukça eskiye dayanan bir uygulamadır. Bu bağlamda kadim şehir İstanbul'un tarihi deneyimlerinden de yola çıkarak, Beykoz özelinde şehir tarımının ele alınması, mevcut durum ve potansiyellerin belirlenmesi, İstanbul nezdinde taşıdığı önemin ortaya konulması planlanmaktadır. Beykoz bu açıdan büyük bir potansiyele sahip olup İstanbul'un dayanıklı-dirençli bir şehir olmasına zirai faaliyetler boyutunda destek verebilecek geriye kalan yegâne birkaç noktadan birisidir. Bu nedenle Beykoz'un planlanmasında bu potansiyelin de korunması, kullanılması ve bu kültürün yaşatılması; şehir tarımının yenilikçi yaklaşımının yerel yöneticiler ve şehir plancıları tarafından benimsenerek mekânsal planlamalarda etkin bir planlama aracı olarak kullanılması geleceğe yönelik büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: sürdürülebilirlik, şehir tarımı, dayanıklı şehirler, gıda güvencesi, Beykoz

Sürdürülebilir Kalkınmada Kültürel Miras Bilgisinin ve Geleceğe Aktarımının Rolü Üzerine Bir Örnek: Tofaş Bursa Anadolu Arabaları Müzesi

Dr. Öğr. Üyesi Jülide Edirne Erdinç

Haliç Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

Öz

Bu bildiride, Beykoz'un sahip olduğu büyük kültürel miras kaynağının sürdürülmesi için önerilebilecek bir model olan TOFAŞ Bursa Anadolu Arabaları Müzesini örnek olarak inceliyorum. TOFAŞ Bursa Anadolu Arabaları Müzesi, büyük bir sanayi kuruluşunun varlığı, yerel yönetimin mekân desteği ve toplumsal girişimciliğin önemli bir örneği, doğru adımların bir araya gelişinin başarılı sonucudur. TOFAŞ Bursa Anadolu Arabaları Müzesinin tasarım ve uygulama aşamalarında dört ana ayağı başarıya ulaşmada etkili olmuştur. Müzenin 30 dönümlük park alanı kapısında Bursa Büyükşehir Belediyesi, müze binasının kapısında ise TOFAŞ yazılıdır. Bu projede Bursa Büyükşehir Belediye Başkanlığı, TOFAŞ ve Bursalı At Arabacıları birlikte söz konusu tasarım mirasının ne kadar önemli bir kültürel miras olduğunu göstermek için çalışmışlardır. 1600'lü yıllarda Beykoz ve çevresinin temiz akarsuları, ardından sanayileşmenin habercisi su değirmenleri ile donatılarak, 1800'lü yıllara Sanayi Devriminin fabrikalarının yer aldığı bir bölge halinde gelmiştir. Böylece Beykoz'un akarsuları sanayi devriminin önemli kuruluşlarının ilk kuşağını yaratmıştır. Şimdi ise Beykoz fabrikaları ve ürünleri önemli bir kültürel miras değeridir. Endüstri mirası alanlarda dönüşümün sağlıklı olması için tüm mimari yapı ve korunan tarihi unsurların yanında, onların arkasındaki öykülerin de korunması önem kazanmıştır. Çünkü bu fabrikalar, geçmişte de sadece bir üretim ortamı değildir. Aynı zamanda Beykoz'un ve halkının yarattığı, tasarım ve üretim kültürünün kaynak noktasıdır. Beykoz'un yarattığı ve sürdürdüğü hafızanın en önemli niteliği ekonomik anlamının yanında, insanların varlığına, duygularına, sosyal yaşamı ile bütünleşen fabrikaları sayesinde yaratılmış kültürel değerler olmasıdır. Bu nedenle Beykoz'un tasarım ve üretim mirasının gelecek nesillere aktarımı bir geleneğin ve tarihin korunması

kadar önem taşır. Kültürel miras bilgilerinin birlikte toplanması, derlenmesi, paylaşılması ve erişilebilir hâle getirilmesi kültürel mirasın doğası gereği çok disiplinli bir uygulama alanıdır. Kültürel miras bilişimini başarılı bir şekilde uygulamak ve mirasın aktarımı için çocukların eğitilmesi bu noktada büyük önem taşır. Dünya çapında birçok devlet, 2030 yılına kadar sürdürülebilirliği sağlamayı taahhüt etmiştir. Kültürel mirasın sürdürülebilirliğin temel direklerinden biri olarak eklenmesiyle, bu amaca yönelik çalışmalar, farklı disiplinlerden gerekli adımların atılmasını zorunlu hâle getirmektedir. UNESCO da yaratıcı endüstrilerin ve yeni ekonomi-politik kabullerin kültür ve sanat alanlarını dönüştürücü ve sürdürülebilir ekonomik değerler olarak tanımlanması, yaratıcı şehirler ağı kapsamında ulusal ve uluslararası sektör örnekleri ile farklı bir kalkınma stratejisinin oluşturulmasında kültür endüstrisinin ve şehir markalaşmasının rolü ve olanakları üzerinde durmaktadır. Oluşan dinamik pazarlar aynı zamanda bölgesel kalkınmanın gerçekleşebilmesi için hem özel hem de kamu kaynaklı sermayenin, iş gücünün ve üretim teknolojilerinin kültürel mirasın itici gücüne sahip fonksiyonları birlikte devreye girmesini sağlamaktadır. Bu bildiri sonunda “TOFAŞ Bursa Anadolu Arabaları Müzesi örneğinde bir proje Beykoz’da gerçekleştirilebilir mi?” sorusunun akıllarda belirmesi bildirinin ana hedefidir. Bildirinin inceleme modeli olan Müze, köklü Anadolu Arabaları tarihinin kültürel bilişimini oluşturmanın yanında kültürel miras kaynaklı oyun ve oyuncak tasarımı aracılığıyla çocuk eğitimi projelerine de ilham olan bir örnektir. Nitekim bu müzedeki arabalar bir üniversitenin proje çalışmalarına konu olarak başka bir eğitici süreci ateşledi. Haliç Üniversitesi Endüstriyel Tasarım Bölümü öğrencilerinin tasarladığı proje çalışmaları ile bir endüstri mirası kaynağının kültürel sürdürülebilirliği eğitim yoluyla aktarımının deneyimi gerçekleşti. Birbirine bağlı bu iki tasarım ve uygulama örneklerinin, bölgenin endüstriyel ve kültürel mirasının ve sahip olduğu bilginin farklı yöntemler kullanılarak kültürel sürdürülebilirliği gerçekleştirmesi ve dolaylı olarak bölgesel kalkınmaya desteği de dikkat çekicidir. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, yoksulluğu sona erdirmek, gezegeni korumak ve tüm insanların barış ve refah içinde yaşamasını sağlamak için evrensel bir eylem çağrısıdır. Sürdürülebilir kalkınmada kültürel unsurların rolü, kültürü sürdürmek ve gelecek nesillere aktarmak ile başlar. Kültürel miras bilgilerini kaybetmek, sürdürülebilirliği sağlayacak bilgiyi kaybetmek anlamına gelir ve çevresel, sosyal ve ekonomik pek çok olumsuz sonuçlara yol açar. Hedefe uygun çevre oluşturmak ve toplum için bir bilgi birikimi yaratmaya katkıda bulunmak bu aktarımın eyleme dönüşmesini sağlar. Kültürel miras yönetiminin önemi,

2018’i “Kültür Yılı” ilan eden AB başta olmak üzere birçok kuruluş tarafından vurgulanmaktadır. Genel olarak kültürel mirasın kültürel turizmi, yaratıcılığı ve yeniliği teşvik etmesiyle istihdam yarattığı, yaşam kalitesini, sosyal sermayeyi ve uyumu artırdığı, eğitim ve öğrenimi teşvik ettiği ve çevre sorunlarıyla hatta iklim değişikliğiyle mücadeleye güç verdiği örnekler artmaktadır. Somut ve somut olmayan kültürel miras, bizi geçmişe bağlar ve kimliklerimiz, evrimimiz, koruyacağımız değerlerimiz hakkında paha biçilmez bilgiler içerir. Uygun araç ve teknolojilerle kültürel miras bilgisi, yaratıcı endüstrileri, eğitimi ve hemen hemen her disiplinde ve farklı paydaşları olan bir yaklaşımla öğrenmeyi önemli ölçüde destekler. Beykoz ve sahip olduğu endüstriyel ve kültürel miras ile bu fırsatı değerlendirmek ve farkındalık yaratarak yeni uygulamaları ve girişimleri teşvik ederek amaca katkıda bulunmak için eşsiz bir konumdadır.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, sürdürülebilir kalkınma, kültürel miras, Tofaş Bursa Anadolu Arabaları Müzesi

Arkeolojik ve Kültürel Mirasın Ticarileşmesinde Kamu Özel Sektör Ortaklığıyla Sürdürülebilir Mekanizmalar

Ege Bağlıkaya

Anadolu Kültürel Girişimcilik

Öz

Bu bildiri Türkiye’de arkeolojik ve kültürel mirasın kamu özel sektör ortaklığıyla kurulan sürdürülebilir mekanizmalarla ticarileşmesi için geliştirilen bir model incelenecektir. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Anadolu Kültürel Girişimcilik ortaklığı ile kurulan dünyanın en geniş müze ve ören yeri mağazacılığı sistemi kamunun tek başına yürütmekte zorlandığı kültürel mirasın ticarileştirilmesinde sürdürülebilir model ile yenilikçi bir model getirmiştir. 2017’de başlayan süreç ile Türkiye’nin kültürel miras eserlerinin farklı boyutlarda replikaları üretilmiş, çeşitli uygulama alanları ile yaratılan değer arttırılmıştır. Müze ve ören yerlerinin çehresini değiştiren, ziyaretçi deneyimini olumlu etkileyen bu model bazı yenilikleri ülkemize kazandırmıştır. Yurt dışı bağlantılar geliştirilmiş, kadın tedarikçiler sürece katılmış, yeni yayınlar, engelli deneyiminin kolaylaştırılması için çalışmalar yapılmış, dijital teknolojiler ile tarihi mekanlar sayısallaştırılmıştır. Bu girişim arkeolojik mirasın yurt dışına kaçırılması ile mücadele için de çeşitli çalışmalar yapmış, “Türkler zaten sahip çıkamazdı” anlayışı ile mücadele edecek çalışmaları sürdürmektedir. Bildirinin son kısmında başarı ile uygulanan bu modelin daha da gelişmesi için yerine ve arkeolojik-kültürel mirasın korunması için kitlesel fonlama yöntemleri geliştirilmesi, bu deneyimin Akdeniz çanağındaki ve İpek Yolu üzerindeki ülkelerle paylaşılması gibi konular incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: arkeolojik ve kültürel miras, kamu-özel sektör ortaklığı, İpek Yolu, dijital teknolojiler, kitlesel fonlama, müze, ören yeri

Neden Beykoz Bir Üniversite Şehri Olmalı?

Arş. Gör. Merve Zayım

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü

Öz

Üniversiteler, genel itibarıyla bulunduğu bölge ve alan için oldukça önemlidir ve bu önemini de günden güne kanıtlamaktadır. Üniversitelerin mevcut düzende bilgi üreten ve araştırma yapan, bilgi birikiminin yapıldığı eğitim kurumları olduğu gerçeğinin yanı sıra sosyal ve ekonomik anlamda da katkıları bulunmaktadır. Geleneksel, bilgi üreten, bilgi birikiminde önemli rol oynayan bu eğitim kurumlarının etkin bir istihdam ve ekonomik anlamda yön verici olduğu da bir gerçektir. Özellikle bölgesel kalkınma gibi konularda üniversitenin varlığı aranan bir özellik olmuştur. Yerel ekonomi için son derece önemli olan üniversitelerin varlığı bölge halkı için sosyal anlamda da ayrıca öne çıkmaktadır. Eğitim seviyesini doğrudan yükselten bu kurumlarda barınacak öğrencilerin, bu bölgelerdeki hayat tarzlarına etki ettiği ve onlardan etkilendiği de söylenebilmektedir. Ancak tüm bunların ışığında elbette belirtmek gerekir ki altyapısını tamamlamış olan bölgelerde, bu anlamda bir katkı sağlayacak üniversitenin varlığından söz edebiliriz. Şüphesiz sadece üniversitelerin sayısının artması bu katkıyı her zaman verememektedir. Çalışma sahamızda bulunan üniversitelerin geçmişten geleceğe uzanan başarı öyküleri de bölgeye olan katkılarının başında gelmektedir. Gerek sosyal gerekse ekonomik anlamda gözle görülür bir değer katmışlardır. Bu bağlamda burada yapılacak yenilikler, etkinlikler ve katkılar kontrollü bir şekilde organize edilir ve yönetilirse adından sıkça bahsedilen bir bölge ve hatta önemli bir kampüs şehir hâline gelebilecektir. Beykoz’da bulunan potansiyeller ışığında çalışmamızda ayrıntılı olarak ele aldığımız bu önerilerin hayata geçirilmesi ile halk ve üniversite uyumlu ve koordine bir şekilde eğitimde, ekonomide ivme kaydedebilecektir. Sahamızda bulunan kırsal alanların, burada okuyan gençlerin dikkatini çekmesi ve bu yönde ilgilerini yönetebilmek ilgili kurum ve kuruluşların destekleri ve programlamaları ile genişletilebilecektir. Doğa ile dost, ona saygılı ve en önemlisi sürdürülebilir bir anlayışla gençleri buralarda tutmak bölge için katma değer oluşturacaktır. Yapılan literatür çalış-

ması, arazi çalışmaları ile buralardan alınan verilerin işlenmesi ve elde edilen veri ve bulgular ArcGIS 10.2 programı ile işlenmiştir. Bu analizlerin ışığında interpolasyon ve swot analizi gibi teknikler kullanılarak çalışmaya yön verilmiştir. Bölge için bir marka hâline gelebilecek olan “üniversite şehri” tanımlamasının önemine vurgu yapılarak varılan sonuçlar ortaya konacaktır. Ayrıca sahamız için öne çıkan potansiyeller, mevcut konumu ve bunun sağladığı avantajların şehre katkısı üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Tüm bunların yanı sıra yapılmış ve yapılacak olan çalışmalar ile şehir-üniversite arasındaki ilişkinin boyutları ve bunun ne derece genişletilip, ivme kazandırılabilceği üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: üniversite, şehir, fonksiyon, özel fonksiyon, üniversite şehri, Beykoz, İstanbul

Dünyadan ve Türkiye’den Endüstri Yapılarının Yeniden Kullanım Örnekleri

Prof. Dr. Nur Urfalıoğlu

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

Öz

Eski yapıların günümüzde kullanılması, ait oldukları toprakların kültürlerini anlamamız ve o kültürleri günümüzde yaşatabilmemiz için de bir araç olmaktadır. Birbirine benzeyen şehirler yerine; bir şehrin tarihini ve kültürünü yeni nesillere anlatan, o topraklarda yaşamış insanların mekânlarını, alışkanlıklarını, günümüze taşıyan yapılar ile kentlerin kimliklerini ve farklılıklarını ortaya koymak gerekmektedir. Günümüzde bütün dünyada özellikle eski kent merkezlerinde, yeni yapı yapmak yerine eski yapıları restore ederek gerçek kimliklerine zarar vermeden bugünkü yaşam standartlarına uyarlayarak kullanmak, birçok kurum kuruluş ve kişi tarafından tercih edilmektedir. Bu kullanım biçimi, re-use/yeniden kullanım, adaptive re-use veya renovasyon olarak tanımlanmaktadır. Eski yapıların nesilden nesile aktarılması, yalnızca restore edilmesi ile sağlanamaz. Eski yapılara, özellikle insanların yapı içine girip kullanabilecekleri fonksiyonlar vermek, yapıların da ömrünü uzatmaktadır. Yeniden kullanım projelerinde yapının özgün özellikleri ile aynen korunarak hiçbir ekleme yapılmadan kullanıldığı örnekler; eğer yapının bir kısmı yıkılmış ise yapının özgün sınırlarını aşmayan yeni malzeme ile yapılan tamamlamalar ve yapı etrafında uygun alan varsa, yapıya verilen fonksiyonun ihtiyacı durumunda ek binalar da ilave edilerek yapı günlük hayatta kullanıma açılarak yeni bir hayata başlamaktadır. Türkiye’de de son yıllarda bu tip projeler sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bildiri kapsamında dünyadan ve Türkiye’den özellikle endüstri yapılarının yeniden kullanımı örnekleri, verilen yeni fonksiyonlarının uygunlukları tartışıldıktan sonra, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e birçok döneme ait endüstri yapısını barındıran Beykoz’un endüstri yapıları bu kapsamda irdelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yeniden kullanım, endüstri yapısı, Beykoz

11. Oturum
Edebiyatımızda
Boğaziçi ve
Beykoz I

Ahmet Rasim'in Beykoz Seyirleri

Dr. Öğr. Üyesi Çilem Tercüman

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Öz

Ahmet Rasim, ilk gençlik yıllarından ölümüne değin aralıksız hemen her konuda ve türde kalem oynatmış velût ve çok cepheli bir şahsiyettir; ancak edipliği, tarih yazıcılığı ve musikişinaslığının üstünde taşıdığı asıl kimliği gazeteciliktir. Bu anlamda ondan bahsedilirken sıkça kullanılan “Şehir Mektupçusu” adını hakkıyla taşıyan Ahmet Rasim’in yekûnu binlerce sayfayı bulan eserlerinin ana mekânı/ konusu ise İstanbul’dur. Ahmet Rasim; doğduğu, yaşadığı ve vefat ettiği şehri ömrü boyunca neredeyse adım adım gezmiş ve hemen her adımını kâğıda dökmüştür. Bunu yaparken yanından hiç ayırmadığını söylediği not defterine keskin bir zekâ ve ender bulunan bir gözlem yeteneği ile tesadüf ettiği her şeyi kaydetmiş; yazılarını kaleme alırken sadece hafızasından değil, dinledikleri ve okuduklarının yanı sıra tuttuğu notlardan da faydalanaarak Osmanlı’nın son Cumhuriyet’in ilk yıllarının İstanbul’una dair zengin bir kaynak meydana getirmiştir. Bu bildiride, bu zengin kaynaktan hareketle mesirelerinden sularına, seyirliklerinden ulaşımına kadar geniş bir perspektifle Beykoz panoraması çizilecek; ayrıca yine yazarın eserlerinde tespit edilen Beykoz yolculuğu, Beykoz’da yeme içme tavsiyeleri yahut Beykoz’la ilgili beledi şikayetler gibi bilgilerle söz konusu panorama detaylandırılacaktır. Böylece Beykoz’u Ahmet Rasim’in dikkat ve değerlendirmeleriyle birlikte okuma imkânı sağlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Rasim, İstanbul, Beykoz, mesire yerleri, Göksu

Küçüksu'da "Kör Kazma": Tarihî Bir Karakolun İzinde

Prof. Dr. Ali Şükrü Çoruk

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Öz

Yahya Kemal Beyatlı 1921 yılında yazdığı "Kör Kazma" adlı gazete yazısında, Küçüksu'da bulunan ve III. Selim devrinden kalan bir karakolun yıkılışı etrafında Tanzimat sonrasında modernlik adına başlayan ve eski eserler aleyhine işleyen şehircilik faaliyetleri üzerine düşüncelerini dile getirir. İstanbul'daki Osmanlı mirası karşısında oldukça duyarlı olan Yahya Kemal'in yazısına başlık olarak koyduğu "kör kazma" tabiri, bilinçsiz imar hareketleri söz konusu olduğunda ilgili yazıya ve şaire atıfla, bir metafor olarak günümüzde de kullanılmaya devam etmektedir. Peki Yahya Kemal'in de yazısına konu olan ve 1921 yılında yıkılan, artık dilimize iyiden iyiye yerleşmiş olan "kör kazma" tabiriyle birlikte düşünülen bu karakol nerede, kim tarafından inşa edilmiştir? Etrafında hangi yapılar vardır? İnşa edildikten sonra üzerinde değişiklikler olmuş mudur? Bu yapıların günümüzdeki durumları nelerdir? Bu bildiride başta Yahya Kemal'in yazısı olmak üzere, tarih metinlerinden, haritalardan, gravürlerden ve özellikle fotoğraflardan hareketle bu soruların cevabı aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, Küçüksu Karakolu, III. Selim, Osmanlı, tarihî eserler

Kültür, Kimlik ve Mekân Odağında Halide Edib Adıvar'ın Tatarcık Romanı

Dr. Öğr. Üyesi Koray Üstün

Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Öz

Mekânın tanımlanışı farklı disiplinlerde farklı perspektiflerden yapılmış; beşerî bilimlerin ve fen bilimlerinin tümü mekânın ne olduğu sorusuna çeşitli yanıtlar aramıştır. Edebiyat bilimi de mekânın kurgusal zemindeki karşılığı üzerine çeşitli yaklaşımlar ortaya koyarak mekânın anlatsal örgü içindeki rolünü belirlemeye çalışmıştır. Bu bağlamda romanlarda kurgulanan mekânların dinsel, sosyal ve kültürel kimlikleri imleyerek karakterin somutlaşmasında etkin bir rol üstlendiği görülmüştür. Romantizmle birlikte bilinçli bir mekân kurgusunun görülmeye başlaması, edebî metinlerde bu ögenin önemini artırmış ve mekân, olayların gerçekleştiği bir fon olmaktan çıkmıştır. Türk edebiyatındaki örnekleri de bu şekilde değerlendirmek mümkündür. Tanzimat romanından itibaren bir "devir ruhu" aksettirmek üzere kurgulanan mekânların, görülen toplumsal değişimlerin bir yansıtıcısı olarak tasarlandığı ve özellikle konak, köşk ve yalı üzerinden yaşanan dönüşüm ile birlikte değer ve kültür çatışmalarının sunulduğunu söylemek mümkündür. Halide Edib Adıvar tarafından kaleme alınan *Tatarcık* (1939) da bu aktarımın sunulduğu romanlardandır. Poyrazköy'de geçen roman, bölgedeki kültür ve yaşayışı mekân öğeleri üzerinden aktarmaktadır. Bu çalışmanın amacı, bahsi geçen roman üzerinden Poyrazköy'ün nasıl bir kimlik mekân olarak kurgulandığını ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda metin, yapısalcı olarak tahlil edildikten sonra romanda aktarılan mekânlar incelenecek ve karakter yaratmada mekânın nasıl bir rol oynadığı belirlenecektir.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Türk romanı, Halide Edib Adıvar, *Tatarcık*, Beykoz, Poyrazköy

Abdülhak Şinasi Hisar ve Boğaziçi Medeniyeti

Prof. Dr. Abdullah Uçman

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Öz

Çocukluk ve gençlik yıllarını XIX. yüzyılın sonlarında Boğaziçi'nde geçiren Abdülhak Şinasi'nin edebî şahsiyetinin ağırlık noktasını mâzinin hikâyesi oluşturur. Çağdaş yazarların çoğu memleketteki modernleşme macerasını büyük bir heyecanla anlatırken o, geçmişin güzelliklerini anlatmayı tercih eder. Mâziyi anlatırken hem milletimizin Boğaziçi'nde asırlarca süren hayat macerası sonunda oluşan Boğaziçi medeniyetinin güzelliklerini keşfeder, hem de yaşanan zamandan daha anlamlı bulduğu mâziye sığınır. Edebiyat ve kültür hayatımızda Boğaziçi medeniyetinin keşfedilmesi Abdülhak Şinasi Hisar'la başlamış, onun arkasından Yahya Kemal, Ruşen Eşref ve Ahmet Hamdi Tanpınar çeşitli yazı ve eserleriyle Boğaziçi'nin güzelliklerini ortaya koymuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Abdülhak Şinasi Hisar, Boğaziçi medeniyeti, edebiyat, kültür

12. Oturum *Edebiyatımızda Boğaziçi ve Beykoz II*

Refik Halid'in Görülmeyen Boğaziçi Manzaraları

Halil Solak

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi Anabilim Dalı Doktora Programı

Öz

Refik Halid Karay, 19. yüzyılın son çeyreğinde Beylerbeyi'nde doğmuş ve sürgün dönemleri dışında hayatının tamamını İstanbul'da geçirmiş; eserlerinde şehri, şehir hayatını ve insanlarını hemen hemen tüm yönleriyle yansıtmış bir şahsiyettir. Dahası onu İstanbul'da doğup ömrünü İstanbul'da geçiren ve eserlerinde İstanbul'dan bahseden yazarlardan ayıran farklı bir dikkate sahiptir. 17. yüzyılın sonundan itibaren şenlenen Boğaziçi, Sultan III. Ahmed döneminde, ileride, "Boğaziçi medeniyeti" olarak adlandırılacak kendine has yapısını oluşturmuş; Osmanlı edebî metinlerine yansıyan "Boğaziçi medeniyeti" algısı, Cumhuriyet döneminde de başta Abdülhak Şinasi Hisar olmak üzere Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi yazarların eserlerinde yalılar, kasırlar, köşkler, mehtap safaları, musiki fasılları gibi unsurlarıyla devam ettirilmiştir. Refik Halid (eski) İstanbul'a dair kaleme aldığı yazılarda Boğaziçi'nin "tulsımlı bir ülke" olmadığını söyleyerek yıllardır süregelen bu yaklaşımdan farklı şekilde onun görünmeyen/ görülmeyen manzarasına odaklanır: Balıkçılar, köylüler, bozuk yollar, vasıtasızlık, fakir mahalleler... Bu bildiride Refik Halid'in, özellikle fıkra-deneme yazılarıyla hatıralarından hareketle, Boğaziçi'nin imar problemlerine ve hayat standardına dair sunduğu tespitleriyle ve teklifleriyle hem edebî hem tarihî düzlemde inşa edilen mite yönelik itirazları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Refik Halid Karay, Boğaziçi medeniyeti, nostalji, Boğaziçi'nin imarı

Nehr-i Aziz: Sâmiha Ayverdi'nin Eserlerinde Boğaziçi Dikkat ve Hassasiyeti

Doç. Dr. Mehmet Samsakçı

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Öz

Yahya Kemal'in, hakkında "fetihten sonra, iki sahil boyunca, Kavaklar'a kadar imtidad eden köylerle, yalnız kendine benzer bir mamure oldu. Boğaziçi doğrudan doğruya Türklerin eseridir." dediği Boğaziçi, kalemini bir ömür boyunca Müslüman-Türk'ün tarihine, kültürüne ve medeniyetine hasreden, ciddi uzaklaşma ve yabancılaşma dönemlerinde Türk insanını millî tarihe, şuura ve zevke çağıran Sâmiha Ayverdi'nin külliyyatında Boğaz'ın ayrı bir yeri vardır. *Boğaziçi'nde Tarih* isimli Boğaz güzelleme bir yana, hemen her eserinde Ayverdi'nin Boğaz'a ait ince ve değerli dikkatleri göze çarpar. Zira açıktır ki tabii harikası, mimarisi, Türkçesi, bütün adabımuâşeretini ile Boğaziçi, Müslüman Türk'ün ibda ve inşa kabiliyetinin ne net ve güzel şekilde aksettici bir aynadır. Ayverdi Boğaz'da, kâinatın her uzvunda gördüğü ilahî kudretin ayrı bir itinasını yakaladığı gibi Müslüman-Türk imanının, zevkinin ve estetiğinin de çizgilerini saptar. Bildiride Sâmiha Ayverdi'nin şahsiyetinde ve külliyyatında Boğaziçi'nin, niçin, ne kadar ve nasıl söz konusu edildiği irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Sâmiha Ayverdi, Boğaziçi, Müslüman-Türk medeniyeti, Boğaziçi'nde Tarih

İlhami Safa ve Anadolu Hisarı'nda Beş Cinayet Romanı Üzerine

Dr. Öğr. Üyesi Erdem Dönmez

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Öz

Şair İsmail Safa'nın büyük oğlu, Türk edebiyatının roman, hikâye ve deneme türlerinde velut kalemi Peyami Safa'nın ağabeyi, ressam Behçet Safa'nın babası olan İlhami Safa, kırk seneden fazla Türk basınına hizmet etmiştir. *Yirminci Asır, Son Telgraf, Yeni Sabah, Hafta, Kültür Haftası, Yeni Hayat* gibi pek çok gazete ve derginin yayın hayatına girmesinde öncü rol oynayan; *Servet-i Fünun, İkdâm, İçtihat, İleri* gibi Türk basın tarihinin önemli mecmualarında görev almış bir gazeteci olan İlhami Safa, popüler nitelikli aşk ve cinayet romanlarıyla da Türk edebiyatına katkıda bulunmuştur. Pek çok dergide ve mecmuada kardeşi Peyami Safa'yla birlikte hareket eden İlhami Safa'nın fikir dünyası itibarıyla kardeşinden ayrıldığı görülmektedir. Bu durum onun 1944'te yayımlanan *Anadolu Hisarı'nda Beş Cinayet* adlı romanında dikkat çekici boyuttadır. 1944 yılında Yeni Sabah Matbaası tarafından "Meraklı-Heyecanlı Romanlar Serisi" başlığı altında yayımlanan *Anadolu Hisarı'nda Beş Cinayet*, sonbaharda Teşvikiye'den Beykoz'daki köşklere taşınan bir ailenin sırlarla dolu hikâyesini konu alır. Basit bir gerilim kurgusuna sahip romanda Boğaziçi, Anadolu Hisarı ve civarındaki köşkler, geçmişin güzellik ve ihtişamını sürdüren zevk ve safa yeri olarak değil, bakımsız, köhnemiş ve esrarengiz bir mekân olarak çizilir. Geleneksel kültürün sembolü olarak değerlendirilecek bir mekâna yönelik bu olumsuz tavır, İlhami Safa'nın geçmişle kurduğu ilişkiye dair ipuçları vermektedir. Bu çalışmada babası ve kardeşinin gölgesinde kalmış İlhami Safa'nın hayatı, basın ve edebiyat tarihindeki yeri değerlendirildikten sonra yazarın *Anadolu Hisarı'nda Beş Cinayet* adlı romanı dikkate alınarak Boğaziçi medeniyeti çerçevesinde romanın geleneksel kültürle kurduğu ilişki incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: İlhami Safa, gazetecilik, *Anadolu Hisarı'nda Beş Cinayet*, Boğaziçi köşklere, gelenek

Sermet Muhtar Alus'un Gözünden Beykoz ve Köyleri

Doç. Dr. Yakup Öztürk

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Öz

Sermet Muhtar Alus'un (1887-1952) 1930'larından başından itibaren süreli yayınlarda yayımladığı yazılar içinden Beykoz ve Boğaziçi'ne dair olanları bu bildiri çerçevesinde değerlendirilecektir. Ansiklopedi maddeleri ve kurguya dayalı metinlerinde Beykoz ve semtlerinin bir mekân olarak kullanıldığı nadirdir. Bu nedenle birkaç küçük hikâyesi dışındaki kurgu metinlerinden bildiride bahsedilmeyecektir. Alus, Osmanlı Devleti'nde çeşitli kademelerde idarecilik yapmış bir aileye mensuptur. Âbid Paşa'nın torunu ve Muhtar Paşa'nın oğludur. İstanbul'u kendi tecrübelerinin yanı sıra aileden gelen bu imkân sayesinde insanı, coğrafyası ve hatıralarıyla yakından tanımıştır. Onda İstanbul, bir medeniyet, din ya da tarih şehriden ötede gündelik hayatın yansımaları ile vardır. Bu açıdan onun yazılarını İstanbul'un sivil tarihi olarak değerlendirmek mümkündür. Eğlence en merkezî yerdedir ancak Alus, 1920'lerin başından itibaren bu şehrin terk edilmişliğine, terkin getirdiği kültür ve gelenek kaybına bir itiraz geliştirir. Bunu yazılarında politik bir söylem olarak ifade etmez ancak ısrarla yirmi yılı aşkın bir süredir İstanbul'u her gün hatta bazı günler iki gazetede birden yazması başka türlü açıklanamaz. Alus, bu dikkatlerini İstanbul'un geniş coğrafyası içerisinde daha az mikyasta olmak kaydıyla Beykoz ve köylerine de kaydırmıştır. Bu bildiride Küçüksu ve Beykoz mesireleri, Sultaniye ve Beykoz çayırıları, Göksu eğlenceleri, Prens Halim Paşa'nın Riva ormanlarında ava çıkması, Beykoz'da Kanlıca'ya doğru görülebilecek köyler, binalar üzerinde durulacaktır. Keçecizade Fuad Paşa'nın Kanlıca'daki yalısı, bir ziyaretgâh olarak Yuşa tepesi, Boğaziçi'ndeki kazıklı yalılar ve balık kültürü de bu bildiri kapsamında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, Sermet Muhtar Alus, Boğaziçi

Salâh Birsell'in Boğaziçi Odaklı Tarih Anlatılarında Beykoz

Öğr. Gör. Dr. Serhat Demirel

Sakarya Üniversitesi, Türk Dili Bölüm Başkanlığı

Öz

İstanbul'un en önemli sahil semtlerinden biri olan Beykoz, İstanbul Boğazı ile iç içe coğrafi yapısı sebebiyle geçmişten bugüne Boğaziçi merkezli pek çok siyasi, tarihî veya edebî olay ve anlatıların da odağında yer almıştır. Ahmet Rasim'den Balıkhane Nazırı Ahmet Rıza'ya, Samiha Ayverdi'den Sermet Muhtar Alus ve Abdülhak Şinasi Hisar'a, burada tek tek saymamızın mümkün olmadığı daha pek çok yazar, edebiyatçı ve kültür tarihçisi, İstanbul'un ve Boğaziçi'nin ayrılmaz unsurlarından olan Beykoz'a eserlerinde yer vermişlerdir. İstanbul'un tarihini kendine özgü şair ve edebiyatçı üslubuyla anlatan Salâh Birsell ise Boğaziçi'ne duyduğu özel ilgi sonucu Beykoz ve Boğaziçi'ne eserlerinde ayrı bir dikkat ve ciddiyetle eğilmiş, onları yazılarında konu edinmiştir. Yazarın Salâh Bey Tarihi genel dizi adı altında yayımlanan beş kitabından ikisi; *Boğaziçi Şıngır Mıngır* (ilk basımı: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1980) ile *Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi* (İlk basımı: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1982) doğrudan Boğaziçi semtlerinin yakın tarihi üzerine kurulmuştur. Aynı dizi içinde yayımlanan *Kahveler Kitabı* (İlk basımı: Koza Yayınları, 1975) ise Beykoz ve Boğaziçi kahvehanelerinden söz eden bölümleri dolayısıyla yazarın Boğaziçi'ne dair tarih anlatılarına dâhil edilebilir. Bu çalışmada, İstanbul'un Boğaz semtlerinin yakın geçmişteki kişilerini ve olaylarını tarih anlatılarının merkezine oturtan Salâh Birsell'in, Salâh Bey Tarihi adlı dizide yayımlanan kitaplarında Boğaziçi'ni ve Boğaziçi'nin ayrılmaz bir unsuru olan Beykoz'u hangi yönleriyle ve ne şekilde yansıttığı ele alınmaktadır. Görüldüğü kadarıyla yazar, bu dizideki daha çok Boğaziçi'ne odaklanan tarihî-edebî yazılarında Beykoz'la ilgili konuları kimi zaman ayrı ayrı başlıklandırmış, kimi zamansa onlara başka yazılarının içinde değinmiştir. Böylece sayısal olarak bakıldığında yazarın bu dizi içinde doğrudan veya dolaylı olarak en fazla yer verdiği semtlerden birinin Beykoz olduğu fark edilmektedir. Birsell'in mekân olarak da okuru Beykoz'un gerek sahil kesiminde gerekse denizde ve denizden nispeten uzak iç mahallelerinde dolaştırdığı görülür. Dil ve anlatım açı-

sından bakıldığında ilk dikkati çeken olgu yazarın önemli tarihsel olayları bir meddah üslubuyla anlatmış olmasıdır. Ayrıca Ahmet Mithat Efendi'yi andıran öğretmen edası ile Ahmet Rasim'in ansiklopedik bilgileri edebi bir lezzetle anlatan üslubu da bu eserlerde belirgin bir hâldedir. Birsel, Boğaziçi'ni konu alan eserlerinde edebiyat, tarih ve siyaseti bir bakıma popüler tarihçi gibi harmanlayarak yansıtırken halk hikâyelerinin sıcak ve samimi anlatım tarzını benimsemiştir. İncelememizde birincil kaynak olarak Salah Birsel'in Salâh Bey Tarihi dizisinde yer alan *Kahveler Kitabı*, *Boğaziçi Şıngır Mıngır* ve *Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi* adlı kitaplarına başvurulmuş, bunların yanı sıra yazarın tespitleri ile karşılaştırmalar yapabilmek adına başka tarihî metinlerden de yararlanılmıştır. Nitekim Salâh Birsel'in kendi edebî-tarihî metinlerini oluştururken yakın dönem İstanbul'unu konu alan pek çok tarih kitabına müracaat ettiği, dizideki her bir eserin sonunda yer alan kaynakçadan da anlaşılmaktadır. Reşat Ekrem Koçu'nun İstanbul Ansiklopedisi, Ahmet Rasim'in Şehir Mektupları, Sedat Hakkı Eldem'in *Boğaziçi Anıları* bunlardan sadece birkaçıdır. Şurası mutlak ki Salâh Birsel hayatı boyunca İstanbul'da yaşamaktan nasıl zevk almışsa yazılarında İstanbul'u anlatmaktan da o derece zevk duyan bir yazardır. Eserlerinde dikkati çeken ayrıntı bolluğu onun mikro düzeyde çok ciddi araştırmalar yaptığının bir delili olarak kabul edilmelidir. Öte yandan, tarihsel olayları hikâye ve halk anlatıları formunda yazıya döken Birsel'in Boğaziçi'nin zengin tarihinden yararlanması kaçınılmaz bir olgudur. Fransız yazar Pierre Loti'den, sürpriz konuk imparatoriçeye, Göksu eğlencelerinden mesire yerlerinde gezinen şairlere değin pek çok anekdotu edebi bir dille hikâyeleştiren yazarın yolunu en çok düşürdüğü yerlerin başında Beykoz ve Boğaziçi gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, Salâh Birsel, Salâh Bey Tarihi, *Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi*, *Kahveler Kitabı*

13. Oturum

Beykoz'da Gençlerin Kent Deneyimleri

Beykozlu Gençlerin Kent İmgesi

Merve Ayar Yılmaz

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Doktora Programı

Arş. Gör. Melek Kırtıl

Kırklareli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

Öz

Yaşanılan yerin, sakinlerinin zihninde nasıl okunabilirlik kazandığı, onların bilişsel haritalarında hangi özellikleri ile karşılık bulduğu mekânın özgünlüğünü anlamak açısından önemlidir. Pozitif imgelerle tanımlanan ve çekici hâle gelen mekânlar, kentleşme, görünür olma, turizm ve gelişme açısından avantajlı konuma gelirler. Bu çalışmada da İstanbul'un en eski yerleşim yerlerinden biri olan Beykoz'un mekânsal imgesi anlaşılmaya çalışılacaktır. Beykoz'da ikâmet eden gençlerin mekân algılarının analiz edilmesi ve Beykoz bölgesinin kentsel imgesinin ortaya konulması bu çalışmanın temel hedefidir. Gençlerin zihinlerindeki Beykoz imgelerini, Beykoz ve İstanbul ile kurdukları ilişkiyi, bu ilişkinin niteliğini anlama çabası Beykoz'un imgelenme potansiyelinin hangi bölgelerinde ve hangi gerekçelerle yoğunlaştığını anlamak açısından önemlidir. Bu bağlamda gençlerin özelde Beykoz'u, genelde İstanbul'u nasıl algıladıklarının anlaşılması, gündelik hayatları ile sosyal ve kültürel yaşamlarını hangi imgeler etrafında planladıklarını keşfetmek çalışmanın bir diğer hedefidir. Beykozlu gençlerin kent imgesi 5 tema altında ele alınacaktır: *i)* Beykoz imgesi, *ii)* İstanbul imgesi, *iii)* Beykoz'u keşfetme, *iv)* Beykoz'u deneyimlerken kullanılan strateji ve taktikler, *v)* Hafızalardaki Beykoz. Bu çalışmada 10-12 kişi ile yarı yapılandırılmış nitel bir soru formuyla görüşmeler yapılacak ve ayrıca katılımcılardan çizim yapmaları istenecektir. Kent unsurlarının Beykozlu gençlerin zihninde nasıl yansıdığı hem sözel yolla hem de çizdirilen haritalar aracılığıyla anlaşılmaya çalışılacaktır. Mülakatın bir kısmında, katılımcılardan Beykoz'u hiç bilmeyen birine anlatır gibi çizimleri istenecek ve çizdikleri harita üzerinden Beykoz'u ve İstanbul'u deneyimlemelerine dair sorular sorulacaktır.

Gerçekleştirilen bu mülakatlar nitel araştırma tekniklerine uygun bir şekilde analiz edilecektir. Görüşme yapılacak gençlere kartopu tekniğiyle ulaşılabilecektir. Kapsayıcı olması ve Beykoz'un sosyoekonomik çeşitliliğini daha iyi yansıtabileceği olması nedeniyle Beykoz'un hem Boğaz'a kıyısı olan semtlerinden hem de kırsal özellikler gösteren köylerinden katılımcılar çalışmaya dahil edilecektir. Yapılacak olan bu araştırmanın sonucunda Beykoz'da yaşayan gençlerin Beykoz ve İstanbul'da dair imgeleri, kenti hangi imgeler etrafında keşfettikleri, Beykoz'u veya İstanbul'u deneyimlerken geliştirdikleri strateji ve taktikleri, bilişsel olarak Beykoz'u nasıl haritalandırdıkları anlaşılacaktır. Ayrıca gençlerin günlük yaşam pratikleri, sosyal örüntüleri ve gelecek planları arasında Beykoz'u nasıl konumlandırdıkları gibi bulgulara ulaşılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, kent imgesi, keşif, deneyimleme, strateji ve taktik, hafıza

Yükseköğretim Mezunu Beykozlu Genç Yetişkinlerin Kentsel Deneyimleri

Arş. Gör. Büşra Turan Tüylüoğlu

Kırklareli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

Öz

Beykoz “kentte kırı, kırdaki kenti” yaşama imkânı sunan bir İstanbul ilçesi olarak dikkat çekmektedir. Beykoz'un dünyanın en büyük kentlerinden birinin ortasında olmasına karşın kırsal özelliklerini günümüze taşımış bir dokuya sahip olması, onu kent çalışmaları için anlamlı bir araştırma sahası kılmaktadır. Zira Beykoz, sakinlerine kırsal ve kentsel özellikleri bir arada deneyimleme imkânı sunmasıyla komşu ilçelerden farklılaşmaktadır. Beykoz'un bu niteliği Beykozlular özelinde kentsel deneyim, kentle kurulan ilişki, kenti algılama biçimi, kentlilik bilinci, kentsel ve mekânsal aidiyet gibi meselelere önem kazandırmaktadır. Bu noktada bu çalışmada Beykoz'da doğup büyümüş yükseköğretim mezunu genç yetişkinlerin kentsel deneyimleri, kentle ilişkisi ve kent aidiyetleri anlaşılmaya çalışılacaktır. Zira yükseköğretim tecrübesi, Beykoz'da doğup büyüyen kişilerin Beykoz dışına çıkması anlamına gelmekte ve dolayısıyla onlara hem Beykoz'u hem de kenti tanıma, Beykoz ve kent üzerine düşünme fırsatı sunmaktadır. Bir başka deyişle dışa açılma ve değişim çağı olan genç yetişkinlik, yükseköğretim tecrübesi aracılığıyla Beykozluların kenti deneyimleme biçimlerinin ve kentle kurdukları ilişkinin değişmesine, yeni bir kentsel yaşantının şekillenmesine ve kentsel ve mekânsal aidiyetin form değiştirmesine sahne olabilmektedir. Bu kapsamda bu çalışmada fenomenolojik yaklaşımla nitel saha araştırması gerçekleştirilecek, Beykozlu yükseköğretim mezunu genç yetişkinlerle yarı yapılandırılmış mülakatlar yapılacaktır. Böylelikle Beykozlu eğitimli genç yetişkinlerin Beykoz'da yaşamaya devam etme eğilimleri, Beykoz'dan beklentileri, Beykoz aidiyetleri gibi konularda derinlemesine veri elde edilmesi ve bunlara dayanarak yerel politika uygulayıcılarına öneriler sunulması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, genç yetişkinler, kentsel deneyim, nitel araştırma

Gençler için Üçüncü Mekân Üretimi: Beykoz Örnek Durum Çalışması

Tuba Doğan

Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Doktora Programı

Öz

Kamusal alan, fiziksel yeri ifade etmenin ötesinde anlamlara sahiptir; toplulukların bir araya geldiği, mekânsal aidiyet hislerinin oluştuğu mekân. Canlı kamusal alanlar insanlar için cazibe merkezidir. Buralarda hem yerel kimlikler üretilir hem de topluluk ilişkileri güçlendirilir. Kamusal alanların varlığı, şüphesiz olarak kent yaşamının gerekliliklerindendir. Kentliler bu alanlarda çok çeşitli türden toplumsal ilişkiler geliştirir. Kamusal alanların varlığı arkadaşlarla, komşularla, tanıdıklarla enformel ve plansız buluşmaları mümkün kılar. Bir kentte var olan kamusal alanlar toplumsal yaşamı hızlandırabilir veya sekteye uğratabilir. İnsanlar kamusal alanlarda çeşitli türlerde enformel etkinliklere katılarak topluluk ruhunu canlı tutabilir ve gündelik hayatının geçtiği yere duyduğu aidiyet hissini tazeleyebilir. Ray Oldenburg'e göre, insanların mahalle konukseverliği içerisinde vakit geçirebileceği kamusal toplanma alanları "üçüncü mekân" işlevi görür. Üçüncü mekân olarak adlandırılan yerler, insanların ev ve iş yerlerinin dışında düzenli, isteğe bağlı, enformel ve mutlu bir şekilde bir araya geldikleri her türlü kamusal mekân. *The Great Good Place* kitabının kapak kısmında örneklendirdiği üzere, Oldenburg'e göre kafeler, kahve dükkânları, kitapçılar, barlar, berberler ve daha pek çok kamusal alan üçüncü mekân işlevi görebilir. Üçüncü mekânları farklılaştıran temel özellik, insanların zorunlu olarak bulunmaları gereken yerlerden arta kalan vakitlerde sosyalleşme ve rahatlama/ dinlenme ihtiyacına cevap vermesidir. Üçüncü mekânın öne çıkan nitelikleri ise, "yerel, kapsayıcı/ erişilebilir ve birleştirici" olmasıdır. Oldenburg'e göre, her kültür kendine has üçüncü mekânlar üretir ve üçüncü mekânlar yaygınlığı, var olduğu kültürde sohbet pratiklerinin yaygınlığı ile doğru orantılı ilerler. Bu çalışmada Beykoz'da özellikle genç nüfusun en çok rağbet ettiği üç yeme içme mekânı, üçüncü mekân işlevi görüp görmedikleri bakımından incelenecek; bu yolla "Beykoz'da gençler için nasıl üçüncü

mekânlar üretilmektedir?" sorusuna yanıt bulmaya çalışılacaktır. Etnografik yöntemlerle ilerlemesi planlanan çalışmada, Zomato uygulaması üzerinden Beykoz sınırları içerisinde yer alan üç farklı kafe, araştırma sahası olarak seçilmiştir. Mekân seçiminde başvuru temel kriter en yüksek puana sahip mekân belirlemek olmuştur. Buna göre, 5 puan üzerinden 4 ve üzeri puan alan Kanlıca Teras Kafe, Five O'Clock Kitchen ve Shubra Kafe araştırma sahası olarak belirlenmiştir. Araştırmanın devamında ise, seçilen bu üç mekânları katılımcı gözlem yapılmıştır. Ayrıca, seçilen mekânların Instagram hesaplarından yapılan paylaşımlar ve Instagram üzerinde herkesin erişimine açık profillerin bu mekânları etiketleyerek yaptığı paylaşımlar içerik analizi yöntemiyle incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, üçüncü mekân, gençlik, içerik analizi, etnografi, katılımcı gözlem

Lise Öğrencilerinin Korku Kültürü ve Güven Algıları: Beykoz Örneği

Elif Altundere

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Doktora Programı

Öz

Hayatın her alanında yaşanan hızlı değişimler ve dönüşümler ile birlikte iletişimin ve etkileşimin olağanüstü artması nedeniyle daha geniş, belirsiz ve etkileri hesaplanamaz karakteristiğe sahip yeni bir toplumsal yapının oluştuğu görülmektedir. Bilimsel ve teknolojik ilerlemeler sebebiyle yeni risklerin ve risk ortamlarının sınırlandırılmaması modern dönemde risk parametrelerinin değişimini de hızlandırmaktadır. Bununla birlikte ortaya çıkan yeni risk ortamları toplumsal yapıda bireylerin gündelik yaşamlarının risklerden ve tehlikelerden kaçınmaya odaklı yeniden düzenlenmesinde büyük rol oynamaktadır. Risk toplumu ve korku kültürü bağlamında gençlerin sosyal korkularının incelenmesi hem bugünün gerçekliğinin ortaya konması hem de geleceğe dair ihtimallere karşı tedbirli düşünce ve davranış kalıplarının değerlendirilmesi açılarından kıymetlidir. Yeni tehlikeler ile ilgili hızla yayılan korkulu rivayetler, toplumsal yapıda bireylerin yaşamlarını yakından etkileyen “sosyal korkuların” etkisini artırmasının yanı sıra var olan korkulara ek olarak yeni korkuların oluşmasını da tetikleyebilmektedir. Bu çalışmanın amacı, Beykoz’daki liselerde öğrenim gören öğrencilerin sosyal korkuları ve toplumsal hayatta kurdukları ilişkiler bağlamında güven algıları ile ilgili yeni bulgular elde etmektir. İstanbul’un nadide ilçelerinden birisi olan Beykoz, hem metropol bir kentin parçası olmasıyla hem de geçmişten günümüze kadar koruduğu kozmopolit yapısıyla sosyal korkuların araştırılması için kıymetli bir profile sahiptir. Çalışmada lise öğrencileriyle görüşülmesinin tercih edilme sebebi, yaşları itibarıyla çevreden gelen her türlü tehlike, kriz ve riske karşı daha duyarlı ve açık olmaları, kendilerini daha küçük yaş gruplarına göre daha iyi ifade edebilmeleri ve günümüz toplumsal yapısına ciddi etkisi olan sosyal medyayı aktif bir şekilde kullanmalarıdır. Araştırma kapsamında günümüz gençlerinin sosyal korkuları ve bu korkuların yaşamlarına etkileri irdelenecek; korkularıyla baş etme sü-

reçlerinde oluşturdukları güven ilişkilerine değinilecektir. Fenomenolojik bir yaklaşım ile hazırlanmış bu çalışmada araştırma verileri yarı-yapılandırılmış görüşme formu ile yapılan mülakatlarla elde edilecektir. Çalışmanın sonuç kısmında, elde edilen bulgular bağlamında Beykoz’daki lise öğrencilerinin sosyal korkularının neler olduğu, aynı zamanda bu korkuların kavramsal çerçeveye ortak noktaları ve ayrıştıkları bölümler değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, risk toplumu, korku kültürü, sosyal korkular, lise gençliği

14. Oturum
Beykoz: Emek ve
Üretim Tarihi

“Beykoz Camcılığı” Hakkında Mitler ve Gerçekler

M. Hakan Koçak

Öz

Beykoz'da 200 yılı bulan bir zaman diliminde faaliyette bulunan şişe-cam fabrikalarının varlığı bölgenin camcılığın merkezi olarak tanınmasını sağlamıştır. Bu durum bir Beykoz camcılık geleneği anlatısının ortaya çıkmasına da neden olmuş; yetersiz, özensiz ve eleştirellikten uzak çalışmalarla oluşan bir birikim cam eşya üretimi tarihimizle ilgili yıllar içinde genel kabul gören bir dizi mit yaratmıştır. Bildirimizde bu hatalı, eksik bilgilere dayalı mitlerin sorgulanması, kaynaklara dayalı gerçekçi bir cam eşya sanayi tarihinin oluşumuna katkı sunulması hedeflenmektedir. Camcılık tarihinin bazı sorun alanlarına dair özetle şunlar söylenebilir: Öncelikle camcılık tarihi ele alınırken onun sanat/zanaat kolu ile endüstriyel boyutu karıştırılır. Oysa bunlar tarih içinde giderek ayrılmış iki ayrı alandır. İkinci olarak Osmanlı-Türk camcılık tarihi anlatısı romantik-milliyetçi bir söylemin egemenliğindedir. Türk camcılığının öneminin, Türklerin camcılıktaki gelişkinliklerinin kanıtlanması neredeyse amaç hâline getirilmiştir. Bu durum, bir dizi abartılı ve yanlış bilginin yeniden üretilmesine de yol açmıştır. Cam sanayii tarihine ilişkin varolan kaynaklar yeterince özenli ve dikkatli değerlendirilmemiş, bunun sonucu olarak, tekrar eden hatalarla dolu bir yazın ortaya çıkmıştır. Bildirimizde birincil kaynakların karşılaştırmalı okumasına dayalı olarak ele alacağımız mitlerden biri; Beykoz'da sanat/zanaat niteliğiyle özgün bir camcılık geleneğinin varlığı ve bu geleneğin erken Cumhuriyet döneminde kurulan Paşabahçe Şişe-Cam Fabrikası'na kadar getirilmesi ve onunla devam ettirilmesi. Söz konusu anlatı aynı zamanda “bize özgü”, yüzyıllarca sürmüş bir camcılık geleneğinin varlığını da varsaymaktadır. Devamında ise Paşabahçe Fabrikası'nın Atatürk'ün emriyle kurulduğu, Beykoz'daki geleneği sahiplendiği, devamcısı olduğu vb. anlatımlar yeni mitler oluşturmaktadır. Genel hatlarıyla özetlediğimiz bu ve benzeri mitler birincil kaynaklara dayalı olarak analiz ve eleştiriye tabi tutulacak, gerçekte bir Beykoz camcılık geleneğinin olmadığı; çeşitli nedenlerle üretim alanı olarak seçilen Beykoz'da farklı tarihlerde, birbirleriyle bağlantı ve devamlılık içinde olmayan üç fabrikanın faaliyetlerinin kendi bağlamları

içinde değerlendirilmesi gerektiği ortaya konacaktır. Bu işletmeler bir geleneği temsil eden zanaat ocakları değil, kuruldukları dönemdeki iktisadi, sınıfsal ilişkileri yansıtan, onların sonucu olan üretim merkezleridir. Ortaya çıkmaları da kapanmaları da farklı bağlamlarda değerlendirilmelidir. Beykoz camcılığının mitsel tarihi yerine Beykoz'da cam eşya sanayi tarihinin gerçekçi, tutarlı bir anlatısının yaratılması ve dolaşıma sokulması zamanı gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, cam sanayii, mit, emek, şişe-cam

Türk Endüstri İlişkilerinin Dönüm Noktası: 1966 Paşabahçe Grevi

Arş. Gör. Ömer Koç

*İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve
Endüstri İlişkileri Bölümü*

Öz

Tarihsel süreç dikkatle incelendiğinde Türk endüstri ilişkileri ve sendikacılık tarihinin altın çağı olarak ifade edilebilecek 1960-1980 döneminin en önemli olaylarından birisi 1966 yılında gerçekleşen Beykoz Paşabahçe Grevi olmuştur. 27 Mayıs askerî müdahalesinin ardından hazırlanan yeni anayasa ile birlikte Türk endüstri ilişkileri yeni bir döneme girmiş ve sendikal haklar tevdi edilmiştir. Mezkûr dönemde Türk endüstri ilişkilerinde işçi haklarının müdafaası TÜRK-İŞ üzerinden yoluna devam ederken 1966 Paşabahçe Grevi ile başlayan yeni dönem sürecin devamında sendikal örgütlenmelerde ayrışmaları beraberinde getirmiş ve grevden bir yıl sonra 13 Şubat 1967 tarihinde Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) kurulmuştur. Türk endüstri ilişkileri tarihinde böylesine önemli bir dönüşümün ilk adımı olan Paşabahçe Grevi bu özelliğinin yanı sıra bir muhit grevi olarak da tarihteki yerini almıştır. Zira işçilerin kahir ekseriyetinin Beykoz'da ikâmet etmesi grevin halk tarafından sahiplenilmesine yol açmıştır. Grevi ortaya çıkaran nedenler, grev süreci ve sonrasında yaşananlar üzerine fazla çalışma yapılmadığı için Paşabahçe Grevi ile ilgili *literatürde bir eksiklik* ortaya çıkmıştır. Bu literatürde bir eksiklik de bir ölçüde giderilebilmesi için gerçekleştirilen bu çalışmada dönemin en önemli medya organı olan gazetelerden yararlanılarak grev süreci işlenmiş ve aynı zamanda hâlen Beykoz ilçesinde ikâmet eden ve greve bizzat katılmış bir işçinin de tanıklığına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Paşabahçe Grevi, Beykoz, endüstri ilişkileri, sendika, grev

“Sözlü Tarih Beykoz” Projesi Kapsamında Çekilen Belgeselde Kültürel Miras ve Sosyal Fabrika Olgusu Üzerine Bir İnceleme

Doç. Dr. Serhat Yetimova

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü

Öz

Beykoz, fabrika alanlarının yanı sıra kültür-sanat faaliyetleri bakımından da İstanbul’un önemli ilçelerinden biridir. Beykoz’da çekilen filmler, tarihî ve mimari dokusu ile birlikte Beykozlu sanatçılar, yazarlar, şairler bu durumun en bariz göstergeleri arasında yer alırken bunun dışında ilçedeki film gösterimleri, fabrikaların sosyal-kültürel-sanatsal imkânları da Beykoz’un tarihsel gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Boğaz’a kıyısı olan ilçe, Boğaz çevresinde pek bulunmayan geniş düzlükleri ve sanayide kullanılabilecek su yataklarına sahip olması nedeniyle ilçenin tarihsel süreçte Osmanlı sanayileşmesinin önemli bir merkezi hâline gelmesine neden olmuştur. Beykoz’un bu potansiyeli Cumhuriyet döneminde de üretim kültürü açısından devam eder. Cumhuriyet dönemindeki sanayileşme hamlesi ise bambaşka bir anlam ifade etmektedir. Cumhuriyet, yeni, Batılı bir rejimdir. Bu nedenle yeni-modern bir insan tipine ihtiyaç duymaktadır. Bu insan tipinin yetiştirilmesi için fabrikalara önemli işlevler yüklenmiştir. Fabrikalar; sinema, tiyatro, spor kulüpleri gibi sosyal tesislerle donatılmışlardır. Zonguldak Asma bölgesindeki kömür ocakları ve ortasındaki kok fabrikası, Aydın’daki Nazilli Basma Fabrikası; eğitim, sağlık, kültür-sanat (sinema, tiyatro, dans vb.) alanındaki imkânlarıyla devletin sosyal boyutunun öne çıktığı, toplumun Batılı ve cumhuriyetçi değerlerle yeniden şekillendirildiği bir sürecin öncü modelleri olmuştur. Beykoz’da ise Deri ve Kundura Fabrikası, Cumhuriyet döneminde uzun zaman Sümerbank bünyesinde faaliyet göstermiştir. Paşabahçe Cam Fabrikası’nın da aralarında bulunduğu bu fabrikalar Beykoz’un nüfusunun artmasında etkili olmuştur. Bu fabrikaların tarihî özgünlüğü, çalıştırdığı işçilerin kültürlenmesi ve sosyalleşmesinde müstesna bir yere sahip olmasında yatmaktadır. Bu açıdan fabrikaların geçmişine bakmak yararlı olacaktır. Cumhuriyet Türki-

ye’sinde kurulan fabrikalar sadece üretim konusunda aktif olmamış toplumun Cumhuriyet değerleri merkezinde yeniden şekillenmesinde de öncü bir rol üstlenmiştir. Bu bağlamda Cumhuriyet döneminde kurulan fabrikalarda çalışan işçiler sosyalleşme, kültürlenme ve sanatsal faaliyetlerde bulunma konusunda birtakım deneyimler kazanmıştır. Bu çalışma Cumhuriyet döneminde kurgulanan bu modelin Beykoz’da bulunan üretim alanlarında nasıl işlerlik kazandığını araştırmaktadır. Cumhuriyetin ilanından 1999 yılına dek faaliyetlerine devam eden Sümerbank Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası bir neslin yetişmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Beykoz Kundura Fabrikası ise bahsi geçen benzer örneklerde görüldüğü gibi deri ve ayakkabı üretilen dönemde iş alanlarının yanı sıra kreş, lokal, sinema, sağlık ocağı, kütüphane gibi birimleriyle nüfusu üç bini bulan bir yaşam alanı konumundadır. Bu özelliğiyle Beykoz’un toplumsal ve ekonomik yapısında önemli bir rol oynamıştır. Bu çalışma Beykoz Belediyesi’nin yürüttüğü “Sözlü Tarih Beykoz” projesi kapsamında çekilen belgeselin bölümlerini içerik analizi yöntemini kullanarak inceleyecek ve Beykoz’un tarihsel sürecinde faal olmuş kişilerin tanıklıklarına dayanarak Beykoz’da yürütülen kültür-sanat faaliyetlerinin özellikleri, kişilere kattığı fayda, kişilerin bilinçlenmesinde ve dünya görüşlerinin oluşmasındaki etkisi ve Cumhuriyet rejiminin modernleşme programının ne ölçüde karşılık bulduğunu analiz etmeye çalışacaktır. Bahsi geçen belgeselin ilgili tüm bölümleri Beykoz Belediyesi’nin Youtube kanalında mevcut olduğundan ilgili materyallere buradan erişim sağlanacaktır. Kendileri ile görüşme sağlanan kişilerin sarf ettikleri ifadelerden yola çıkarak söylem ve içerik analizi yöntemleri ile Beykoz’un tarihine farklı bir açıdan ışık tutulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, kültür, sanat, sinema, kişisel gelişim, modernleşme, Cumhuriyet, fabrika, sosyal fabrika

Beykoz Cam ve Billur Müzesi

Prof. Dr. Üzlifat Özgümüş

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Teknik Bilimler MYO Seramik ve Cam ve Tasarımı Programı

Öz

Beykoz Cam ve Billur Müzesi, adını Osmanlı döneminde bu semtte kurulan ve devrinin en önemli cam fabrikası olan Beykoz Cam ve Billurât Fabrika-i Hümayûnundan almaktadır. Müzenin arazisi yaklaşık 360 dönümdür. Müzenin tarihî binası Sultan Abdülaziz tarafından paşalık rütbesi verilerek vezirliğe kadar yükseltlen Abraham Paşa tarafından yaptırılmıştır. Abraham Paşa'nın yaptırdığı mekânlardan günümüze kalan ahır binası, Millî Saraylar tarafından restore edilerek müzeye dönüştürülmüştür. Tematik salonlar hâlinde düzenlenen müze, Türk cam eserlerinin ve Avrupa camlarının sergileniği, Türkiye'nin ilk ve en zengin cam müzesi olma özelliğine sahiptir. Müze ayrıca egzotik bitkileriyle göz kamaştıran ve 117 farklı türde ağacı barındıran muhteşem güzellikte bir bahçeye sahiptir. Müzede, erken dönem Türk camları Selçuklu ve Memluk eserleri ile temsil edilmektedir. Osmanlı erken ve klasik dönemlerinde üretilen camlar da çok çeşitlidir. Tek bir lale koymak için özel olarak yapılmış laledanlar, gül suyunu muhafaza ve ikram etmek üzere kullanılan gülabdanlar ve askerî malzeme olarak kullanılan cam humbaralar, “revzen” olarak bilinen alçı pencere camları, 16. yüzyıldan başlayarak 19. yüzyıla kadar tarihlenen çeşitli cam örnekleri görülebilir. Ayrıca Osmanlı sarayları için Venedik, Bohemya ve Fransada üretilen göz kamaştırıcı cam eşyalar da sergilenmektedir. Müzede cam sanatı, teknolojisi ve cam eserlerle ilgili bilgi alınabilecek veya derinliğine araştırma yapılabilecek bir kütüphane de yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cam Müzesi, cam sanatı, Türk camcılığı, Avrupa camları

15. Oturum

Beykoz: Bir İmkân Olarak Yaratıcı Kültür ve Endüstriler

Kültür ve Yaratıcılık Eksenli Stratejiler Üzerinden İstanbul'u ve Beykoz'u Yeniden Düşünmek İçin Bir Çerçeve

Prof. Dr. Zeynep Enlil

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Öz

Günümüzde kültür ve yaratıcılık kentlerin önemli büyüme akslarından birini teşkil etmekte, yerel ve bölgesel kalkınmaya katkıda bulunan unsurlar olarak görülmekte, birçok kent kalkınma politikalarını kültüre ve yaratıcılığa dayalı bir ekonomi üzerinden kurgulamaktadır. Bu kapsamda kültür ve yaratıcılık kentsel dönüşüm açısından da güçlü bir anahtar olarak ön plana çıkmaktadır. İstanbul gerek yerel gerekse de merkezî yönetimlerin gelecek vizyonlarında finans, üst düzey hizmetler, bilim-teknoloji, kongre-fuar, turizm ve kültür kenti olarak kurgulanmaktadır. Kültür ve turizme önemli bir rol atfedilmekte, kültürel varlıklardan beslenen ve yaratıcı kapasiteyi tetikleyen kültür hizmetleri, kültürel ve yaratıcı endüstrilerin bu yeni ekonominin temel taşları olması beklenmektedir. Burada önemli olan kültür ve yaratıcılığın dönüştürücü etkisinin nasıl yönetileceğidir. Bu bildiride İstanbul ve Beykoz'un kültür ve yaratıcılık eksenli gelişim stratejileri üzerinden düşünülmesine yönelik bir çerçeve çizilecektir.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, kültür ve yaratıcılık, strateji

Yaratıcı Ekonomi ve Kentsel Politikalar

Doç. Dr. Ebru Kerimoğlu

İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Öz

Yaratıcı ekonominin, tüm ekonomik düzen içerisinde farklı pek çok sektör ile ilişkili olan çok boyutlu bir yapıya sahip olması temelde ekonominin kendi içerisindeki pek çok farklı çalışma alanının, başta sosyal politikalar olmak üzere, kent planlama ve coğrafya ile mekâna inen pek çok alanla kesişmesi anlamını taşımaktadır. Yaratıcılık günümüzde yenilikçiliğin temel kaynağı olarak, kentlerdeki ekonomik ve sosyal gelişimin yeniden değerlendirilmesinde erişebilirlik, toplumsal yaşam, kültür ve yaratıcılık temelli iş modellerine fırsat sağlayan diğer pek çok kalkınma yaklaşımı ile ortak paydada kesişen bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, yaratıcı ekonomi ile ilişkili politika geliştirmek sadece tek bir idari birimin idaresinde olamamakta, ekonomik kalkınmadan, yerel ve uluslararası yatırımlara, teknoloji ve iletişime, sanat, kültür, turizm, sosyal refah ve eğitime kadar pek çok alan ve yetki sınırını kapsamaktadır. Son yıllarda öncelikle, kuzey Amerika kentlerinde yerel yönetimler girişimci ekonomik kalkınma stratejileri geliştirmek adına çalışmalar yaparken, Avrupa ve Uzakdoğu kentleri de bu yarışın içindedir. Yerel yönetimlerin girişimci davranış biçimleri hem ekonomik gelişmenin yönünü tayin etmekte hem de kendileri bölgesel ve kentsel politika aktörleri ile bağlantılı inisiyatifler olarak kalkınmada temel rol almaktadır. Söz konusu kalkınma çalışmalarının odağını ise yenilikçilik ve yaratıcılık oluşturmaktadır. Bu çalışma, yaratıcı ekonominin kent üzerindeki etkisi ile kentsel gelişme için yaratıcılığı geliştirmenin önemini ve küresel düzlemdeki yeni rekabet ortamında kentsel ekonomilerin gelişimi için önem taşıyan yaratıcı endüstrileri, farklılaşan dinamikler ve örneklerle tartışacaktır.

Anahtar Kelimeler: yaratıcı ekonomi, kentsel politikalar

Beykoz'un Otantik Kimliği ve Bilgi Üretim Biçimleri

Dr. Öğr. Üyesi Dilcu Gönül

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi

Öz

Günümüz sosyoekonomik hayatında iş yapış şekilleri hızla değişmektedir. Uzaktan ve mekândan bağımsız şekilde çalışmak pandeminin etkisi ile hız kazanmış ve iş hayatında önemli bir hacim kaplamaya başlamıştır. Bu değişim beraberinde mekânsal dönüşümleri de getirmektedir. Aynı zamanda bireylerin iş ve sosyal hayattaki mekân ile etkileşimini de dönüştürme eğilimindedir. Bireylerin mekâna bağımlı olarak iş gördükleri ve bu sırada farklı bilgi ve tecrübeye sahip insanlarla etkileşimlerini sürdürerek bilginin yeniden üretildiği ve aktarıldığı iş yapış biçimleri değişime uğramaktadır. Ancak bilgiyi paylaşmak, çoğaltmak ve yeniden üretmek ihtiyacı varlığını sürdürmektedir. Bu ihtiyacın günümüz değişen koşullarında da giderilebilmesi adına yeni, birlikte çalışma mekânları türemektedir. Bu mekânların beraberinde neleri değiştirip dönüştürdüğü ise beşerî coğrafyayı ve kent sosyolojisini yakından ilgilendiren bir konudur. Bu çalışmada yeni iş yapma rutinlerine mekânsal çözüm üreten ve Beykoz'da yer seçimi yapmış olan Workinton Girişimi'nin Beykoz yerleşimi ile olan mekânsal ilişkisi ölçülecektir. Bu girişimde fayda sağlayan birey ya da kurumların yere bağlılığı, Beykoz içindeki kamusal mekânlar ile olan etkileşimleri, Beykoz'un ortak varlıkları konusundaki farkındalık düzeyleri, kültürel ve sosyal kent yaşamı rutinleri ve beklentileri ölçülecektir. Böylelikle Beykoz'un tarihsel süreç içinde oluşmuş olan otantik kimliği ile yeni iş rutinlerinin bu kimliğe nasıl eklemlenebileceğine dair çıkarımlara ulaşılması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, Workinton Girişimi, mekânsal dönüşüm, çalışma mekânları, kent sosyolojisi

Kültürel Peyzaj Ekseninden Beykoz'a Bakmak

Doç. Dr. Elif Örnek

Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Öz

Kentsel gelişme sürecinde korunacak ve gelecek kuşaklara aktarılacak değerler; bir anlam, bir anı, kentin ve kent sakinlerinin hafızasında yer eden bir miras olarak geleceğe taşınması gereken her şey olarak tanımlanabilir. Tarihi kentler bir yandan doğada yaşayan her canlı organizma gibi günlük yaşamın değişen koşullarına uyum sağlamaya ve kentsel ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırken aynı zamanda kentsel gelişme karşısında ekonomik büyüme, çevresel koruma ve sosyal gelişme konularını da dengelemeye çalışmaktadır. Günümüzde kentlerin doğal kaynakları artan oranda tüketmesi nedeniyle tüm dünyada kentsel gelişme eğilimleri sürdürülebilir kent üzerine yoğunlaşmaktadır. Gelişmiş ülkelerde sürdürülebilir kent uygulamalarında ekolojik ortamlar, doğal kaynaklar, tarihsel ve kültürel miras öğeleri ile özgün kültürel geçmiş dikkate alınmakta ve koruma yaklaşımları geliştirilmektedir. Bu açıdan bakıldığında Beykoz sahip olduğu çok farklı zenginliği ile özenle korunması gereken yerleşim alanlarından biridir. Bu çalışmada Beykoz'un sürdürülebilir kentsel gelişiminde korunacak değerlerine yaklaşımı için kültürel peyzaj açısından açılımlar getirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, sürdürülebilir kent, değer, kültürel peyzaj, miras

16. Oturum Beykoz'da İstihdam

Beykoz İlçesinde İş gücüne Dâhil Olmayanların Yapısal Özellikleri

Arş. Gör. Muhammed Erkam Kocakaya

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Öz

İş gücüne dâhil olmayan nüfus, Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) tanımlamasıyla işsiz olarak nitelenmeyen ve istihdamda bulunmayan kurumsal olmayan çalışma çağı nüfustur. TÜİK, hanehalkı düzeyinde yürüttüğü iş gücü piyasası anketlerinin sonuçlarının ilçe bazında veri sağlamıyor olması, İstanbul'un yoğun nüfuslu ilçelerinin iş gücü piyasalarının yapısal özelliklerini ve sorunlarını belirlemede önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda hazırlanan çalışmanın temel amacı İstanbul'un Beykoz ilçesinde ikâmet eden kurumsal olmayan çalışma çağı nüfusun içerisinde iş gücüne dâhil olmayan kesimin, iş gücüne dâhil olmama nedenlerini belirlemek ve iş gücü piyasasına katılımlarını kolaylaştırmaya yönelik politika önerileri sunmaktır. Çalışmada anket yöntemi uygulanarak Beykoz ilçesinde ikâmet eden 15 ve üzeri yaş kurumsal olmayan nüfusun demografik özellikleri, eğitim durumu, hane yapısı, gelir düzeyi, çalışma deneyimi ve işgücü dışında olmalarının neden ve etkilerine yönelik hazırlanmış sorularla iş gücüne dâhil olmayan nüfusun ilçe bazında yapısal özellikleri analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Beykoz emek piyasası, iş gücüne dâhil olmayan nüfus, iş gücüne dâhil olmama nedenleri, araştırma

Beykoz İlçesinde İşsizliğin Görünümü ve Yapısal Özellikleri

Doç. Dr. Osman Akgül

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Öz

Günümüzün en büyük sosyal sorunsal alanlarından birisi kuşkusuz istihdam/işsizlik olgusudur. Çalışmanın verdiği psikolojik ve sosyal tatminin yanında ekonomik olarak da tatmin etmesi, insanların istihdamı tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar önemsemesine yol açmaktadır. Türkiye'nin kısa ve uzun vadede çözmesi gereken problemlerden birisi de işsizlik problemidir. Çalışmada İstanbul'un en büyük ilçelerinden birisi olan Beykoz'un çalışma çağı nüfus içerisinde işsizlerin profili, iş arama durumları ve işsiz olmalarının nedenleri ve etkileri anket yardımıyla analiz edilecektir. Çalışmayı literatürde öne çıkaran husus, ilçe bazında TÜİK'in bu verileri yayınlamaması ve yüksek nüfus barındıran ilçeler üzerinde yapılmasının politika geliştirilmesi için önemli olmasıdır. Beykoz özelinde sanayi istihdamının dramatik olarak azaldığı, hizmetler sektöründe istihdamın ise arttığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Beykoz, işsizlik, istihdam

Beykoz İlçesinde İstihdam Edilenlerin Yapısal Özellikleri

Arş. Gör. Ali İhsan Balcı

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Öz

İstihdam, ülkelerin iş gücü piyasalarını ilgilendiren en önemli konular arasında yer almaktadır. Gerek kamu gerekse özel sektör için istihdamı arttırmak, istihdamın artırılmasına yönelik politikalar geliştirmek, ülkeler için birincil öncelik olmuştur. Türkiye gibi genç nüfusu fazla olan ülkelerde istihdam konusuna önem verilmekte ve ülke ekonomisine katkı sağlaması açısından istihdam artırıcı politikalar izlenmektedir. İstihdam yapısı, tarım, sanayi ve hizmetler sektörü arasında iş gücünün nasıl dağıldığını ifade etmektedir. Ülkelerin istihdam yapıları zaman içerisinde değişiklik göstermiş ve tarım sektöründen sanayi ve hizmetler sektörüne doğru bir geçiş süreci yaşamıştır. Genellikle gelişmenin erken aşamasında olan ülkeler tarım sektöründe yüksek bir istihdama sahipken hizmetler sektöründe istihdamı yüksek olan ülkelerin gelişmiş ülkeler olduğu görülmektedir. Bu durum ülkelerin bölgesel olarak istihdamında da görülmektedir. Çalışma Beykoz ilçesindeki istihdam profilinin sosyoekonomik değişimin çalışma koşulları ve iş gücünün özellikleri üzerindeki etkisini göstermek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada anket yöntemi uygulanarak Beykoz ilçesinin demografik özellikleri, eğitim durumu, iş gücünün sektörel dağılımı ve çalışma koşullarına yönelik hazırlanmış sorularla Beykoz'da istihdam edilenlerin yapısal özellikleri analiz edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Beykoz istihdam özellikleri, iş gücü, istihdam, istihdam yapısı

NOTLAR

444 666 1
beykoz.bel.tr

BeykozBelediyesi
beykoz_bld
beykozBelediyesi